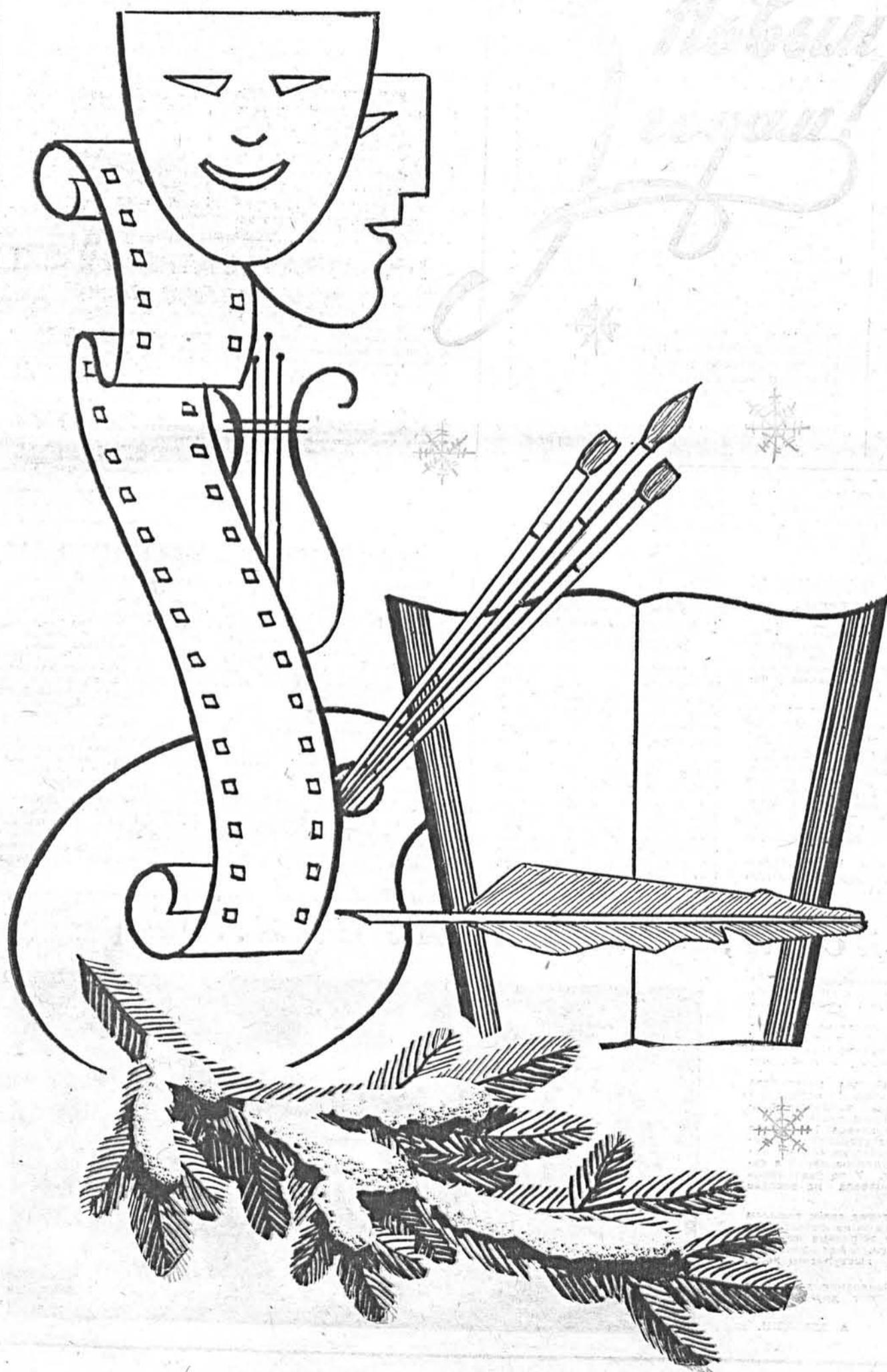

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

30 снежня 1977 г.
№ 52 (2891)

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Маё сумленне — родная зямля—
герояў подзвіг свята ўшанавала.
Я гэта бачыў каля сцен Крамля,
пра гэта чуў у гродзенскіх
кварталах.

Хачу, каб сёння, заўтра і заўжды
яднала згода ўсіх людзей планеты,
ніхто не ведаў звады і жуды,
ніхто несправядлівасці не ведаў!

Красуй, краіна! Радуйся, зямля!
Наш новы год, народжаны
сягоння,
па бальшаках і неабсяжных гонях
у знамянальны век трымае шлях.
Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ.

ДА 100-ГОДДЗЯ КУПАЛЫ

Калектыў супрацоўнікаў Літаратурнага музея Я. Купалы распачаў дзейную падрыхтоўку да юбілейнай урачыстасці песняра. Вядзецца распрацоўка перспектывага плана работы насустрач гэтай знамянальнай падзеі ў культурным жыцці рэспублікі. Адбылося пасяджэнне вучонага савета музея, у склад якога ўваходзяць вядомыя беларускія пісьменнікі І. Навуменка, В. Вітка, Я. Скрыган, М. Аўрамчык, А. Лойка, сакратар праўлення Саюза мастакоў Беларусі Э. Агуновіч і іншыя. З дэклідам выступіў дырэктар музея пісьменнік Аляксей Кулакоўскі. Ён гаварыў аб задачах, якія стаяць перад супрацоўнікамі музея ў наступным годзе, падкрэсліў тыя пункты, на якія патрэбна звярнуць асаблівую ўвагу.

На пасяджэнні была абмеркавана работа музея, пытанні яго выдавецкай справы, адзначалася, што патрэбна зрабіць значныя даследчыя работы па ўдакладненню і пашырэнню біяграфіі Я. Купалы, а таксама па ўдасканаленню экспазіцыі ў Літаратурным музеі і яго філіялах. Вялася размова аб неабходнасці выдання кнігі пра песняра ў серыі «Жыццё выдатных людзей», пра выданне і перавыданне твораў Я. Купалы ў нас і за мяжой, пра стварэнне яшчэ адной кнігі ўспамінаў.

ГОСЦІ ЧЭШСКОЙ СЦЭНЫ

Акцёры, рэжысёры, мастакі Гомельскага абласнога драматычнага тэатра ўпершыню пабылі ў сваіх творчых сяброў з тэатра драмы, оперы і балета горада Чэске-Будзеевіцы.

Тыдзень доўжылася гэтая незабыўная сустрэча: урачыстасці, шчырыя гутаркі аб сцэнічным мастацтве, абмен вопытам. Чэшскія акцёры паказалі лепшыя спектаклі са свайго рэпертуару. Асабліва ўразіў гамяльчан «Ціль Уленшпігел» па п'есе савецкага драматурга Р. Горына. Наш тэатр пазнаёміў чэшскіх гледачоў з трагікамедыяй таго ж аўтара «...Забыв Герастрата!» у п'есаў Ф. В. Кручкова. Вялікі поспех выпай на долю заслужанага артыста БССР Яўгена Дашова ў ролі Герастрата.

За час візіту гамяльчане наведвалі славутыя мястэчкі Чэхіі, а на развітанне абмяняліся са сваімі налегамі па мастацтву памятнымі падарункамі.

В. ВАРАБ'ЕУ.

ДРУЖБАЙ З'ЯДНАНЫЯ

Рыхтуючыся да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка, Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычных праграм Беларускага тэлебачання падрыхтавала цыкл перадач, прысвечаных літаратурным узаемасувязям Беларусі з братнімі саюзнымі рэспублікамі Савецкай краіны. Адбыліся перадачы пра дружбу беларускай літаратуры з літаратурамі народаў РСФСР, Украіны, Літвы, Латвіі, Грузіі. Асноўнай мэтай тэлежурналістаў пры падрыхтоўцы гэтых праграм быў пошук новых матэрыялаў, новых хваляючых старонак братэрскіх узаемасувязей савецкіх народаў. Так, у перадачы, прысвечанай узаемасувязям з літаратурамі народаў Расіі, тэлегледачы ўпершыню былі запрошаны наведваць кватэру-музей Я. Купалы ў Печышчах каля Казані. Разам з кінакамерай гледачы нібы пабылі ў далёкім прывольжскім пасёлку, які даў прытулак народнаму паэту БССР у гады Вялікай Айчыннай вайны, увайшлі ў дом, сцены якога помняць крокі Купалы, адчынілі дзверы кватэры, у якой ён жыў, убачылі адноўлены мемарыяльны пакой і пастаянную экспазіцыю, якая расказвае пра жыццё і творчасць Я. Купалы ў той час.

З цікавасцю слухалі тэлегледачы вядомых савецкіх пісьменнікаў А. Суркова (Масква), Д. Паўлычку, М. Нагнібеду (Украіна), З. Нуры, Ш. Рахімава (Татарыя), Ю. Ванана (Латвія), А. Жукаўскаса і Е. Матузівічуса (Літва), Р. Мімінашвілі, Г. Абашыдзе, І. Нонешвілі, Д. Квіцарыдзе, Х. Берулава (Грузія), якія звярталіся непасрэдна да беларускіх тэлегледачоў, расказваючы, калі і як тэма Беларусі трывала ўвайшла ў іх творчасць, прыгадваючы цікавыя сустрэчы, паездкі па нашай зямлі, гаворачы пра значэнне ўзаемных перакладаў твораў братніх літаратур.

Тэма інтэрнацыяналізму, інтэрнацыянальнага выхавання працоўных гучыць у многіх праграмах Галоўнай рэдакцыі літаратурна-драматычных праграм Беларускага тэлебачання. Тэлежурналісты расказалі і пра братнія сувязі кінематаграфістаў і майстроў тэатральнага мастацтва; у часопісе «Літаратурная Беларусь» пастаянна стала старонка, якая расказвае пра пераклады твораў беларускай літаратуры за мяжой. Гэтай ідэяй быў прасякнуты і тэлевізійны спектакль «...Шчаслівы», які расказваў пра юнацкія гады вядомага рэвалюцыянера-ленінца Ф. Э. Дзяржынскага.

В. ПЯТРОУ.

З ПАЧУЦЦЁМ СЯМ'І АДЗІНАЙ

На Чарнігаўшчыну, да вёскі Пяскі, дзе ў 1891 годзе нарадзіўся Паўло Тычына, пралеглі дарогі з многіх рэспублік нашай краіны: тут праводзілася літаратурнае свята «Пачуццё сям'і адзінай».

Вёска Пяскі, радзіма паэта, у час вайны падзяліла горкі лёс нашай Хатыні: фашысты знішчылі датла вёску і 900 яе жыхароў, каля 300 чалавек заганялі ў царкву і спалілі. Цяпер, гэтая адбудаваная вёска — вельмі прыгожая, з добрымі дамамі і садамі, з усімі характэрнымі прыкметамі нашага часу. У мясцовым краязнаўчым музеі адлюстравана рэвалюцыйная, баявая і працоўная слава Пяскоў, яе людзей. Асобны пакой музея адведзены слаўтаму аднавяскоўцу — Паўлу Рыгоравічу Тычыне. Сярод экспанатаў — шматлікія фотаздымкі, пісьмы да землякоў, асабістыя рэчы, кнігі, выданыя ў нашай краіне і за рубяжом.

Дом культуры запоўнілі вучні і моладзь, людзі розных пакаленняў. Сярод іх — Аксана Рыгораўна, сястра Паўла Тычыны, дзяды і бабулі, якія ведалі паэта з маленства. Літаратурны вечар «Пачуццё сям'і адзінай» адкрыў і вёў адказны сакратар Чарнігаўскага ад-

дзялення Саюза пісьменнікаў Украіны Станіслаў Рэп'ях.

На трыбуне — першы сакратар Бабровіцкага райкома КПУ Анатоля Іванавіч Касяпенка. Ён павіншаваў прысутных з 60-годдзем утварэння Савецкай Украіны, расказаў аб гераічным шляху рэспублікі, аб тых вялікіх дасягненнях, з якімі яна сустрэла свой слаўны юбілей. Прамоўца гаварыў аб тым, што працоўныя раёна ганарача сваім выдатным земляком Паўлом Тычынам, памнажаюць поспехі ў гаспадарчым і культурным будаўніцтве.

Украіне, яе вялікаму сьмун Паўлу Тычыне ўсхваляванымі словамі прысвяцілі паэт-перакладчык Ю. Саенка, паэт В. Ганчароў і літаратурнавед Т. Драгун (Масква), паэт Ю. Айдаш (Чувашыя), Я. Янішчыц (Мінск), лаўрэаты літаратурнай прэміі імя Паўла Тычыны В. Качэўскі і Б. Сяпалок, паэт Л. Горлач (Кіеў), чарнігаўскі паэт А. Алейнік.

Пісьменнікі, госці Чарнігаўшчыны, сустрэліся з працоўнымі Сосненскага, Менскага, Кулікоўскага і Чарнігаўскага раёнаў. Пазнаёміліся з абласным цэнтрам, наведвалі музей М. Кашубінскага ў Чарнігаве і А. Даўжэнікі ў Сосніцах.

А. ВАСІЛЬЕУ.

ПРЭМ'ЕРА ТЭАТРА МІМІКІ

Народны тэатр мімікі і жэсту Палаца культуры Беларускага таварыства глухих узабагаціў свой рэпертуар пастаноўкай п'есы К. Транёва «Любоў Яравая». Спектакль прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка.

Удала выканалі самадзейныя артысты тэатра — Е. Яфімін і Л. Куніна галоўныя ролі Любові Яравой і Рамана Кошкіна. Яна выкананы таксама ролі Пановой (артыстка Е. Бачанцава), Міхайла Яравога (М. Нолер), Швандзі (В. Зеланко), прафесара Гарнастаева (В. Елісееў), Алены Гарнастаевай (А. Чысцёва), сялянкі Мар'і (М. Саламаха) і іншыя.

Міміка і жэсты апрацаваны дакладна і даюць добрае ўяўленне аб характарах герояў п'есы. Трэба тансама адзначыць, што ў пастаноўцы удала выкарыстоўваецца светлавы эфэнт. Гэта вельмі важна для гледачоў, пазбаўленых слыху.

Выразна і сінхронна «перакладае» спектакль дыктар-перакладчык Т. Талстунова, што дае магчымасць мець поўнае задавальненне ад спектакля і гледачам, якія не разумеюць мову і жэсты глуханаў.

Вялікая заслуга ў гэтым поспеху рэжысёра-пастаноўшчына, заслужанай артысткі БССР Ю. Арончык, Р. РЫГОР'ЕУ.

МАСТАЦТВА — ХЛЕБАРОБАМ

Марозным снежаньскім днём група-майстроў опернага і балетнага мастацтва рэспублікі выехала на Случчыну і Салігоршчыну з пераднавагоднім падарункам: шчырай песняй, пранікнёным танцам.

Для вясноўцаў час палывых работ змяніўся «антыўным канцэртным сезонам». Кіраўніцтва многіх гаспадаран запрасіла артыстаў, а дырэцыя саўгаса «Радзівічы» запланавала нават 4 выступленні ў брыгадных клубах.

Гасцінна прымалі артыстаў у калгаса імя Чкалава, імя Кірава. У канцэртах гучалі папулярныя савецкія і беларускія народныя песні, старадаўнія раманы. З натхненнем сплявалі Арнольд Ланшын, Віктар Смыкалаў, Людміла Панідчанка, Асольд Сухін, Віктар Скарабгатаў, Ніна Казлова, Інэса Адзінцава, Вольга Цішына. За-

чароўвалі гледачоў прыгажосцю пластыкі танца Наталля Грышчанка, Наталля Сначкова і іншыя маладыя артысты балета.

Парторг калгаса імя Кірава Казімір Камоцкі, дзякуючы за канцэрт, выказаў пажаданне, каб у складзе групы опернага тэатра на вёску прыязджалі такія артысты, як Віктар Чарнабаеў, Святлана Данілюк, Валерый Кучынскі. А яшчэ — каб оперныя артысты больш месца адводзілі ў праграмах оперным фрагментам, па магчымасцях клубнай сцэны скарыстоўвалі тэатральныя аксесуары. Наогул жа прыезд артыстаў — заўсёды радасць для вясноўцаў.

Задаволены пераднавагодняй сустрэчай, і ўдзячны слухачы, і самі артысты чакаюць новых канцэртаў.

Мікола ШЫШКІН, заслужаны артыст БССР.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАУ БССР

Адбылося пашыранае пасяджэнне бюро секцыі дзіцячай і юнацкай літаратуры СП БССР, на якім абмеркавана творчасць Ніны Галіноўскай і Валянціна Лукшы.

Ніна Галіноўская — аўтар шасці зборнікаў вершаў, якія адрасаваны дзецям дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту. Паэтэса ведае сваіх маленькіх чытачоў, іх запатрабаванні, умее знайсці для іх яркія і дакладныя паэтычныя радкі. Шмат піша для юных чытачоў Валянцін Лукша. Ён аўтар дзвюх паэтычных кніг, якія вызначаюцца пошумам новых тэм і мастацкіх вобразаў. На жаль, у творах Н. Галіноўскай і В. Лукшы сустракаюцца і недапрацоўкі.

Пра гэты гаварылі С. Шушкевіч, А. Васілевіч, А. Якімовіч, П. Кавалёў, А. Вольскі, А. Дзерунынскі, М. Чарняўскі, А. Кобец-Філімонава.

На пасяджэнні абмеркаваны і зацверджаны план работ бюро секцыі на 1978 год.

У пасяджэнні прыняў удзел сакратар праўлення СП БССР Барыс Сачанка.

ПРЭМІЯ ЧАСОПСА «ПОЛЫМЯ»

Рэдакцыйная калегія «Полымя» прысудзіла літаратурныя прэміі за лепшыя творы прозы, літаратурна-крытычныя артыкулы, апублікаваныя ў часопісе ў 1977 годзе.

Прэміі прысуджаны: па прозе першая — Аляксю Жуку за апавяданні «Міш», «Сінія незямныя агні...», «Кізіл», другая — Міхасю Параневічу за апавесць у навілах «Маё і тваё маленства»; па паэзіі першая — Генадзію Бурайкіну за паэму «Ленін думае пра Беларусь», другая — Яўгеніі Янішчыц за нізку вершаў, апублікаваную ў другім нумары часопіса.

Па крытыцы і літаратуразнаўству першая — Анатолю

Кудраўцу за артыкул «І сонечнае цяпло, і радасць», другая — Яўгену Леўцу за рэцэнзію «Паміж вясной і домам».

Па нарысах і публіцыстыцы прэмія прысуджана Віктару Карамазаву за нарыс «Венное».

ПРА БЕЛАРУСЬ У ВЯЛІКАЙ САВЕЦКАЙ ЭНЦЫКЛАПЕДЫІ

Выйшаў у свет і рассяляецца падпісчыкам чарговы, 24-ы том (другая кніга) Вялікай Савецкай Энцыклапедыі, цалкам прысвечаны нашай Радзіме — Саюзу Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Асобны артыкул у томе прысвечаны Беларусі. У ім прыводзяцца апошнія дадзеныя (на 1 студзеня 1978 года) па адміністрацыйна-тэрытарыяльнаму падзелу, звесткі аб прыродных умовах, гістарычныя дзедкі, аналіз стану эканомікі, а таксама вэстыі аб культурным жыцці.

ТАЯ ПЕСНЯ, СТАРАДАЎНЯЯ...

...шоў канцэрт калектываў мастацкай самадзейнасці клуба цагельнага завода. Гледачы цёпла сустракалі кожны новы нумар, але асаблівае ажыўленне адчулася, калі вядучы абвясціў пра выступленне жаночай фальклорнай групы.

На сцэну выйшлі пажылыя жанчыны ў нацыянальных касцюмах. Яны заспявалі акапальна беларускую народную песню «Ой, воцер вее». Затым гучалі песні «Ой, пайду і па-над лугам», «На гары сняжон упаў», «Ой, у лузе каліна стаяла». І ўсе яны ўзнагароджваліся гарачымі воплескамі...

У свой час перад кіраўніцтвам клуба Бабруйскага цагельнага завода паўстала пытанне аб тым, што прадставіць на першы тур Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Вырашылі стварыць жаночы фальклорны калектыў.

Як кажуць, пачынаў зрабіла былая работніца завода, 74-гадовая Вольга Ігнатаўна Равінская, якая ведае шмат старадаўніх беларускіх песень. Жанчына некалькі разоў выступіла на сцэне і мела вялікі поспех. Цяпер Вольга Ігнатаўна з'яўляецца адной з самых актыўных удзельніц фальклорнай групы. У яе ўваходзяць таксама пенсіянеры М. Купрыенка, якая працавала на заводзе 40 год, Е. Кудрачова, А. Рудалевіч і іншыя.

Самадзейныя артысткі вельмі хваляваліся перад сваім першым выступленнем у заводскім клубе. Ні для наго ж не санрэз, што ў большасці выпадкаў на вечары адпачынку збіраецца моладзь, якая дадае перавагу эстраднай песні і музыцы. Але хлопцы і дздуцаты з вялікім задавальненнем сустрэлі выступленні хору, і спускалі жанчын са сцэны.

Фальклорная група за два гады свайго існавання дала каля 60 канцэртаў у горадзе і раёне. Яна — дыпламант другога туру Усесаюзнага фестывалю.

А. ЗЕЛЬДЗІН.

пазва муза паранейшаму не ведае спакою, ідзе ў бой. За чалавека ў чалавеку змагаецца М. Танк. І нараджаюцца радкі, напісаныя голасам сэрца, сумленнем чалавека, які ўсё жыццё сваё звязваў з жыццём народа, партыі, Радзімы:

Калі трэба была песня—
Ні ў чым не грукну дзверы.
Я яе знаходзіў дома,
Як пад лавай сякера,
Як у прыпечку—ціпельца,
У салыцы—жменю солі.
На дрывотні—кід дарожны,
Жаўрука—на родным полі...

Кнігі, шмат кніг... У шэрых, пажоўклых ад часу вокладках першыя выданні, якія выходзілі ў былой Заходняй Беларусі, і зборнікі пасляваенных гадоў, шматлікія лістоўкі і часопісы з артыкуламі, здымкі розных гадоў... І вельмі прыемна, што выстаўка дакументаў, фотаздымкаў і рукапісаў М. Танка, падрыхтаваная Цэнтральным дзяржаўным архівам-музеям літаратуры і мастацтва БССР, адкрылася ў той вечар, калі шматлікія аматары літаратуры сабраліся ў Доме літаратуры, каб паслухаць літаратурна-музычную кампазіцыю па творах любімага паэта—«Лісткі паэтычнага календара».

Была яшчэ адна мажлівасць пазнаёміцца не толькі з творчасцю М. Танка, але і з ягоным жыццём, шматграннай грамадскай дзейнасцю, якая асабліва актывізавалася ў апошнія гады. Гэтану спрыяла фотавыстаўка Уладзіміра Крука, што таксама адкрылася напярэдадні вечара.

А на сцэне — свет характараў і непаўторнасці, напал пачуццяў, страснасць думак, спведзе неспакойнага юнаца сэрца. Кампазіцыя падрыхтавана (рэжысёр У. Матросоў) у асноўным па давераснёўскіх творах М. Танка. Вершы паэта, ўрыўкі з «Кастуса Каліноўскага» чытаюць артысты Г. Бальчэўская і А. Жук, А. Кармунін і М. Кірычэнка, В. Саладзілаў і У. Шэлестаў, В. Шушкевіч... Паасобныя творы перапыняюцца музыкой (кампазітар А. Залётнеў) і фрагментамі з танкаўскіх «Лістоў календара».

З хваляваннем слухае зала. Паэзія М. Танка захапляе — то гнёўная спведзею вершманалога, то публіцыстычным заклікам пражанай, то шчырым прызнаннем у любові да роднай зямлі, то пранізлівай песняй сапраўднаму каханню...

У заключэнне, цёпла сустрэты прысутнымі, выступіў сам паэт. Ён прачытаў творы, напісаныя раней, і новыя, у прыватнасці, урывак з паэмы пра Васіля Дворнікава.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

НАРОДНЫ ПА ПРЫЗВАННЮ

Паэзія Максіма Танка... Мудрая і простая, шчырая і светлая, мужная і стойкая, разважлівая і надзвычай філасафічная — яна радуе шматлікія чытацкія сэрцы і палоніць душы, запрашае да роздуму, уводзіць у той непаўторны свет характараў, першароднасці, адкрытасці і даверу, дзе заўсёды па-асабліваму хораша і чыста дыхаецца, бо ўсё там роднае, блізкае, дарагое.

Прышоў ён у нашу літаратуру цвёрдым крокам рэвалюцыянера — змагара, прышоў прамым і адкрытым поступам, каб сказаць роднаму народу праўду пра ягонае жыццё, каб

збудзіць светлыя думкі і імклівыя парыванні ў сэрцах тых, хто доўгія гады не меў права гаварыць на сваёй мове, каго прыгнёталі, не лічылі людзьмі. Ні праследаванні беларускай ахранкі, ні катаванні ў турмах не маглі зламаць яго веры ў светлую будучыню, веры ў народ.

З родным народам быў М. Танк і ў цяжкія гады Вялікай Айчыннай вайны, калі яго слова, слова паэта-камуніста, паэта-грамадзяніна, заклікала беларусаў на змаганне з нямецкім фашызмам...

Закончыліся часіны найсуровейшых выпрабаванняў, аднак

У КАЛЕЙДАСКОПЕ ДАТ

У будучым годзе грамадскасць адзначыць стогадовы юбілей аднаго з заснавальнікаў прафесійнага драматычнага тэатра на Беларусі, буйнога савецкага рэжысёра і драматурга Еўцігнэя Міровіча. Ён самааддана аддаваў свой талент станаўленню нацыянальнай сцэны, практычна карыстаючыся метадам сацыялістычнага рэалізму.

Гэта дата — лісток у традыцыйным томіку, што выдаецца Ленінградскім аддзяленнем выдавецтва «Искусство» штогод. Кніжка «Тэатральны календар» заўсёды нагадвае нам пра некаторыя этапныя падзеі ў сцэнічным мастацтве. Так, напрыклад, вы разгортваеце старонку, дзе адзначаецца 150-годдзе з дня нараджэння вялікага нарвежца Г. Іўсена, і адразу ж перад вамі ўзнікае знаямая па бачаным некалі спектаклі «Здані» або па фотаздымках фігура беларускага Освальда — народнага артыста ССРП П. Малчанава, ажываюць уражанні ад «Норы» ў купалаўцаў з І. Ждановіч і З. Браўарскай у галоўных ролях.

У 1978 годзе свет адзначыць стопацідзсяцігадовы юбілей Льва Талстога. Календар падрабязна гаворыць пра драматургію вялікага пісьменніка, прыводзіць імёны анцэраў і назвы тэатраў, якія адкрывалі ў яго сцэнічны спадчыне сапраўдныя дыяменты. І тут беларускі тэатр мае свае дасягненні. Прыгадаем П. Малчанава і В. Платонава ў «Жывым трупе» ў коласаўцаў і купалаўцаў, «Уладу цемры» ў Рускім тэатры

БССР і ў Акадэмічным тэатры імя Якуба Коласа, спектаклі «Ганна Карэніна» і «Пасля балю» на драматычнай і опернай сцэнах. Гэтыя пастаноўкі — прыкметная з'ява ў гісторыі культуры нашага народа.

Спаўняецца 70 гадоў выдатнаму савецкаму драматургу А. Арбузаву, чые пьесы амаль заўсёды пазначаны ў рэпертуары тэатраў Беларусі. «Таня» і «Домін на ўсраіне», «Іркуцкая гісторыя» і «Мой бедны Марат» далі нашай сцэне шэраг бліскучых анцэрскаў работ, сярод якіх вылучаліся выступленні Ф. Шмакава і А. Клімавай.

У будучым годзе грамадскасць будзе адзначаць 75-годдзе з дня нараджэння таленавіцейшых артыстаў Беларускай сцэны — Барыса Платонава (жнівень) і Аляксандра Ільіна (лістапад). «Тэатральны календар» падкрэслівае заслугі гэтых анцэраў у галіне развіцця і ўзбагачэння школы рэалістычнага адлюстравання жыцця з ясных ідэйных пазіцый, у духу партыйнасці і народнасці. Ім належыць багатая галерэя сцэнічных вобразаў, якія дзяржаўнага хрэстаматыйнага і вывучаюцца будучымі анцэрамі і рэжысёрамі ў вышэйшых навучальных установах. Творчасць Б. Платонава і А. Ільіна была высока ацэнена партыяй і ўрадам. Яны былі ўдасцожаны звання народных артыстаў ССРП. Дарэчы, артыкулы пра беларускіх дзяржаў сцэны ў гэтым выданні належыць пішу нашых мастацтвазнаўцаў — А. Сабалеўскаму, А. Саннікаву, С. Пятроўчу.

ЛЬЕЦЦА ГОЛАС БЕЛАРУСІ

Мінскі акруговы Дом афіцэраў... Сюды ў канцэртную залу праз дваццаць пяць гадоў, якія прыпеслі Дзяржаўнаму народнаму хору БССР пачасную славу і шырокую вядомасць, прыйшлі яго ўдзельнікі, каб адзначыць юбілейную ўрачыстасць: тут чвэрць веку назад у такі ж снежаньскі дзень адбыўся першы адкрыты канцэрт хору для воінаў Чырванасцяжнай Беларускай вайскавай акругі.

З той пары памала славытых залаў свету пачула голас Дзяржаўнага народнага хору, безліч сцэн адчула на сваіх падмостках рытм яго віхурных танцаў і карагодаў. І ўсё гэта, пачэрпнутае з глыбокіх народных крыніц, — адметны, непаўторны голас Беларускага народнага мастацтва на вечы культур народаў свету.

На юбілейную ўрачыстасць хору прыйшлі яго заснавальнікі, людзі, жыццё якіх цесна злілося з жыццём гэтага каленціва. Нельга без хвалявання слухаць успаміны першага мастацкага кіраўніка хору, народнага артыста ССРП Генадзя Іванавіча Цітовіча. Любоў да фальклорнай спадчыны нарадзіла ў гэтым чалавеку талент энтузіяста-арганізатара, стваральніка шматгаласка, глыбока народнага калектыву. Яго прынцыповасць і эстаэтычным густам вымераны былі перспектывы творчага росту хору, шляхі да сапраўднага майстэрства якога ляжалі праз сэрца гэтага чалавека. І сёння, знаходзячыся ў ганаровым адпачынку, Генадзь Іванавіч не быў тут госцем. Ён па-бацькоўску нлапоціцца аб сваім «дзіцяці», пасільна дапамагае яго творчаму росту. Дасціпна жартуе:

— Іду ў хор, як да роднай дачкі, якую выдаў замуж, аднак з яццем не сапсаваў адносіны...

І «зляць» — цяперашні мастацкі кіраўнік хору Міхась Дрынеўскі — даспадобы прыйшоўся Генадзю Іванавічу, які сам прапанаваў яго кандыдатуру на месца кіраўніка, дабавіўшы пры гэтым: «За такім зяцем дачка не прападзе».

Голас народа, які адолеў навалу самай лютай вайны ў гісторыі, голас яго пераможнай радасці і голас яго пануктнага суму быў глыбока пачуты Г. І. Цітовічам. Народны хор не мог не прывабіць у нагорту сваіх аўтараў кампазітараў і паэтаў, якія ішлі ў беларускае мастацтва ад гэтай народнай радасці і народнага болю. З лёсам хору знітаваны творчыя лёсы А. Русана, Ю. Семянкі, М. Сіраты, І. Кузняцова, К. Паплаўскага і многіх іншых. Яго рэпертуар штогод папаўняецца ўсё новымі апрацоўкамі народнай спадчыны.

Пра творчы росквіт калектыву, пра выток яго непадробнай народнасці гаварыла на ўрачыстасці кандыдат мастацтвазнаўства З. Я. Мажэйка.

Юбіляра віталі намеснік міністра культуры рэспублікі М. П. Шаўчук, паэт-песеннік Адам Русак, прадстаўнікі Саюза кампазітараў, прэзідыума БТА, Беларускай дзяржаўнай філармоніі, Акадэмічнай харавой капэлы Беларускай ССР, Дзяржаўнага ансамбля танца БССР, сярэдніх спецыяльных музычных устаноў Віцебска, Мазыра, Баранавіч, Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага, радыё і тэлебачання, народнага ансамбля песні і танца «Нёман», народных харавых калектываў Мінска, студэнтаў Інстытута культуры і Мінскага культасветуаучылішча, Чырванасцяжнай Беларускай вайскавай акругі, дзіцячага народнага ансамбля танца «Равеснік».

У канцэртную праграму ўрачыстага творчага вечара ўвайшлі шматлікія народныя песні і танцы, вакальна-харэаграфічная кампазіцыя «Свята ўрадаю», пастаноўка купалаўскай «Вечарынікі ў калгасе».

І КОЖНЫ РАЗ— СПАЧАТКУ

Творчае жыццё артыста — у жыцці іншых людзей. Яго поспех, аўтарытэт, прызнанне, нарэшце, слава залежаць ад таго, як ён «пражыў» гэтыя людскія жыцці, як сумеў захапіць нас сваёй страснасцю і перакананасцю, як данёс да нас вялікую грамадзянскую ідэю.

У гэтым можна было яшчэ раз пераканацца на творчым вечары народнага артыста рэспублікі, старшыні прэзідыума БТА Мікалая Яроменкі, які адбыўся ў Доме кіно. Адкрыў яго першы сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР Віктар Тураў.

На экране — фрагменты з фільмаў «Салдаты свабоды», «Масква—Генуя», «Крушэнне імперыі», «Людзі і звяры», «Вечныя поклікі»... На экране — генеральны сакратар кампартыі Югаславіі Юсіф Броз Ціта. Ад першай ролі Інсарава ў спектаклі па раману І. Тургенева «Напярэдадні», якую М. Яроменка стварыў на сцэне Беларускага дзяржаўнага, а цяпер ужо і акадэмічнага драмтэатра імя Якуба Коласа, і да адной з апошніх работ — вобраза дырэктара НДІ ў

фільме «Малодосць з намi» кінастудыі «Масфільм», які ў бліжэйшы час выйдзе на экраны, артыст «пражыў» жыцці дзясяткаў людзей, самых розных па свайму становішчу ў грамадстве, па сваіх поглядах, людзей са сваімі радасцямі і нягодамі, са сваімі характарамі. І кожнаму ён аддаў часцічку сваёй душы, свайго сэрца.

Аб жыццёвым і творчым шляху М. Яроменкі гаварылі мастацтвазнаўца Нэла Кривашева, гукааператар кінастудыі «Беларусьфільм» Канстанцін Бак, кіназнаўца Ефрасінія Бондарава, якая вяла вечар, і ўсе яны адначалі праўдзівасць і значнасць таго, што створана народным артыстам рэспублікі.

На вечары выступіў і Мікалай Яроменка. Ён гаварыў аб працы артыста ўвогуле, аб некаторых асаблівасцях гэтай прафесіі, падзяліўся планами на будучае. Лёс не аднаго чалавека пройдзе яшчэ праз душу артыста, каб потым ажыць на сцэне ці экране і прымусяць нас хвалявацца, перажываць, абуралі.

І кожны раз усё патрэбна пачынаць спачатку.

ПРЫСВОЕНА ІМЯ ПІСЬМЕННІКА

Савет Міністраў БССР паставіў з мэтай увекавечання памяці аднаго з заснавальнікаў Беларускай літаратуры В. І. Дуніна-Марцінкевіча прысвоіць яго імя Марцінкевічу абласному тэатру драмы і камедыі ў г. Бабруйску і Прыльняўскай сельскай бібліятэцы Валожынскага раёна.

Камарынскай гарпасялковай бібліятэцы Брагінскага раёна прысвоена імя вядомага беларускага празаіка У. Б. Карпаа. Імёнамі В. І. Дуніна-Марцінкевіча і У. Б. Карпаа будучы названы вуліцы ў Мінску.

БЕЛТА.

КОЖНЫ наш год—непаўторны, адметны, адзначаны сваімі здзяйсненнямі, падзеямі, справамі...

1977—другі год дзесятай пяцігодкі, надзвычай насычаны і ў палітычных, і ў эканамічных адносінах—увайшоў у гісторыю як год прыняцця новай Канстытуцыі Саюза ССР і 60-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, якая з'явілася сусветна-гістарычным паваротам чалавечтва ад капіталізму да сацыялізму, пачаткам стварэння ў нашай краіне сацыялістычнага грамадства.

Цяпер у нас пабудавана развітое сацыялістычнае грамадства—заканмерны этап на шляху да камунізму.

Адна з галоўнейшых задач будаўніцтва камуністычнага грамадства—выхаванне новага чалавека, усебакова і гарманічна развітой асобы. Новая Канстытуцыя Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік—дакумент, які сам па сабе мае каласальнае выхаваўчае значэнне—з'яўляецца вынікам вялікай аналітычнай работы партыі па абгульчэнню багацейшага вопыту сацыялістычнага будаўніцтва ў нашай краіне, у тым ліку вопыту ў камуністычным выхаванні працоўных за 40 гадоў, што прайшлі пасля прыняцця Канстытуцыі СССР 1936 года.

«Мы»,—сказаў таварыш Л. І. Брэжнеў на нечарговай сесіі Вярхоўнага Савета СССР,—прымаем новую

ка—творцы і будаўніка новых вытворчых сіл і сацыяльна-грамадскіх адносін. Гэты дакумент мае для савецкіх пісьменнікаў праграмнае значэнне ў плане эстэтычнага асваення тэмы сучаснасці, мастацка паўнакроўнага паказу чалавека нашых дзён, яго гераічнага характару і асобы.

Сучасная мастацкая думка, кроўна далучаная да сацыяльнай, духоўнай праблематыкі веку, больш і глыбей даследуе свет асобы, яе маральныя магчымасці, сувязі з грамадствам. Працэсы станаўлення камуністычнай асобы—менавіта ў іх літаратура, мастацтва чэрпаюць свае ідэі, матывы, вобразы, свой гуманістычны пафас...

Глыбокую і пераканаўчую характарыстыку сучаснага сацыяльнага аблічча нашага грамадства даў таварыш Л. І. Брэжнеў у дакладзе «Аб праекце Канстытуцыі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік» на Пленуме ЦК КПСС 24 мая гэтага года. Ён сказаў: «Апіраючыся на дасягнутыя савецкім народ паўнакроўна партыі вырашае цяпер новыя задачы: стварэння матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізму, паступовага пераўтварэння сацыялістычных грамадскіх адносін у камуністычныя, выхавання людзей у духу камуністычнай свядомасці».

Гэтыя законмерныя напрамкі нашага развіцця знайшлі ўвасабленне ў новай Канстытуцыі. У ім глыбока асэнсоўваюцца такія капітальныя паняцці, як

Аркадзь Куляшоў піша (у сувязі з паэмай Д. Кугульцінава «Бунт розуму») пра высакародны абавязак паэзіі змагацца за мір, пра небяспеку, што навісла над светам: «Адкрыты Шэкспірам свет чалавечых страстей спалучыўся ў нашай свядомасці з найвялікшымі дасягненнямі сучаснай навукі—адкрыццём атамнай энергіі. Свет трывожыць неадступная думка аб новым Яга, што стаіць ля кнопкі, якая кіруе палётам ракеты з тэрмаядзернай смерцю ў боегалоўцы...»

Зглыбленне ў свет асобы, спасціжэнне яе сутнасці ўмацоўваюць гуманізм і сацыяльную дзейнасць літаратуры—неад'емныя ўласцівасці яе грамадзянскасці, характэрная рыса поліфанічнага эпасу самога А. Куляшова.

Змены ў эканоміцы краіны, перамога сацыялістычнай уласнасці, фарміраванне магутнага народнага спадарчага арганізму, які развіваецца на глебе спалучэння навукова-тэхнічнай рэвалюцыі з перавагамі сацыялістычнага ладу, змяненні ў сацыяльнай структуры грамадства, роўнасць нацый—усё гэта трэба мець на ўвазе пісьменніку, асабліва пры распрацоўцы сучаснай праблематыкі.

Сучаснасць—душа мастацтва—азначае, як бы шырока яе ні разумелі, глыбокае пранікненне ў складаную праблематыку сённяшняга дня ў яго сувязі з мінулым і будучыняй.

Асоба—грамадства—прырода—вось той «трохкутнік», аснова напружанага роздуму нашых паэтаў і празаікаў, якія раскрываюць і сцвярджаюць адзінства чалавека і прыроды, неабходнасць аберагаць яе зялёны свет.

Так, прырода патрабуе ад чалавека высокага маральнага пачатку. Разам з тым літаратура ў лепшых сваіх творах бачыць і прызнае гуманістычны змест працэсу НТР—пры непазбежных выдатках, якія пры гэтым маюцца. Пісьменнікі ўсё больш разумеюць, наколькі гэта важна—спалучыць дасягненні навукова-тэхнічнага прагрэсу з перавагамі нашага сацыялістычнага ладу.

Паварот літаратуры і мастацтва да вытворчай тэмы, які характэрны для апошняга часу, аказваецца плённым. Трэба і далей актывізаваць распрацоўку тэм рабочага класа, сучаснай вёскі, жыцця і творчасці навуковай, мастацкай, тэхнічнай інтэлігенцыі. Для нашай эпохі ўласцівы бесперапыннае ўскладненне пытанняў і задач, якія ставіць перад чалавекам жыццё, грамадства. Таму адна з асноўных праблем, якая стаіць у наш час перад літаратурай, мастацтвам,—паказаць чалавека-стваральніка, ярка выявіць яго вобраз, героіку і рамантыку працы.

Усё больш паспяхова выходзіць на тэму сучаснага горада Яўген Радкевіч—аўтар аповесці «Антаніна», што надрукавана ў 9—10-м нумарах «Маладосці» за прайшоўшы год. У цэнтры твора—маладая жанчына, якая працуе матэматыкам-праграмістам, кіруе групай у «аддзеле электронікаў». Пісьменнік спрабуе «комплексна», г. зн. шматгранна паказаць яе працу, асабістае жыццё і клопаты, узаемаадносіны з людзьмі. Перад намі выхалены з жыцця партрэт жанчыны—нашай сучасніцы, які шмат у чым удаўся пісьменніку.

Героём сучаснай літаратуры становіцца чалавек з вялікім духоўным вопытам, шырокімі гістарычнымі даяглядамі, добрай памяццю.

Савецкія пісьменнікі і работнікі мастацтваў павінны ўсё зрабіць, каб факт пабудовы развітога сацыялізму ў нашай краіне ва ўсім багаці і свайго зместу стаў глыбокім духоўным набыткам кожнага чалавека, арганічнай часткай яго светапогляду. Шматпланавы гістарызм, які даўно стаў творчым прыწყінкам савецкай літаратуры і які пастаянна паўпаўняецца новым зместам, дазваляе шырэй, у больш выразнай перспектыве бачыць сённяшні дзень нашай Радзімы.

Прыгадваецца ў гэтай сувязі сёлетні зборнік М. Лужаніна «Лявоніха» і выдатная паэма «Бяссонны тэлефон», якая яго адкрывае.

У сучаснай нашай літаратуры голас гісторыі чуцен. Я з цікавасцю чытаў аповесць С. Кухарава «Зорка Калінікула» («Полымя», № 12), прысвечаную даваеннай беларускай вёсцы, тым гістарычным працэсам, якія паскаралі яе сацыяльна-эканамічнае развіццё і фарміраванне новага чалавека.

Праўда, «успаміны» ў С. Кухарава не заўсёды арганічна суаднесены з сённяшнім поглядам—на рэчы, «Мемуарны» тон часам залішне бярэ верх у размовах пра мінулае. Аднак гэта не пярэчыць агульнай станоўчай ацэнцы твора, які яскрава расказвае, «як дзядам, бацькам жылося» (П. Броўка), выяўляе тыповыя, законмерныя ў гістарычным працэсе.

У гэтым напрамку мне бачыцца шырокае поле дзейнасці для літаратуразнаўства, закліканага стварыць абагульняючыя працы па важнейшых праблемах гісторыі і тэорыі савецкай літаратуры, вывучэнню яе багатага і вельмі павучальнага вопыту, інтэрнацыянальных сувязей з братнімі літаратурамі савецкіх народаў.

Гэтага патрабуе сучасны ўзровень нашага грамадства.

Новая Канстытуцыя Савецкай дзяржавы—выдатная перамога нашага народа па шляху да камуністычнай будучыні, новы, значны крок наперад. Можна не сумнявацца, што яна будзе садзейнічаць яшчэ больш поўнаму раскрыццю духоўных сіл савецкага грамадства, узабагачэнню нашай літаратуры і мастацтва новым сацыяльным вопытам, што савецкія літаратары і дзеячы мастацтваў, натхнёныя гэтым выдатным дакументам сучаснасці, дамогуча новых поспехаў у сваёй адказнай працы.

У новым годзе шмат спраў...

У. ГНІЛАМЕДАУ.

Канстытуцыю напярэдадні 60-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Гэта не проста супадзенне па часе дзвюх буйнейшых падзей у жыцці краіны. Сувязь паміж імі нашмат глыбейшая. Новая Канстытуцыя—гэта, можна сказаць, канцэнтраваны вынік усяго шасцідзясяцігадовага развіцця Савецкай дзяржавы. Яна яскрава сведчыць пра тое, што ідэі, абвешчаныя Кастрычнікам, запаветы Леніна паспяхова пераўтвараюцца ў жыццё.

Нам, савецкім людзям, і ўсяму чалавечтву бясконца дарагі наш духоўны вопыт, памяць перажытага, уся гісторыя будаўніцтва сацыялізму ў нашай краіне. У новай Канстытуцыі СССР глыбока асэнсоўваюцца пройдзены нашым народам вялікі гістарычны шлях, а таксама важнейшыя з'явы і праблемы сённяшняга жыцця.

Творцам Асноўнага Закона сваёй дзяржавы стаў увесь савецкі народ, які прыняў дзейсны ўдзел у яго абмеркаванні.

У Савецкай краіне створана адпаведная развітому сацыялізму і арганічна ўласціва яму багацейшая духоўная культура. У новую Канстытуцыю ўведзены раздзел—«Сацыяльнае развіццё і культура». У артыкуле 27-м записана: «Дзяржава клопоціцца аб ахове, прымнажэнні і шырокім выкарыстанні духоўных каштоўнасцей для маральнага і эстэтычнага выхавання савецкіх людзей, павышэння іх культурнага ўзроўню».

У СССР усямерна заахочваецца развіццё прафесійнага мастацтва і народнай мастацкай творчасці.

Узбагачэнне духоўнай культуры савецкага грамадства набывае важнасць і годнасць дзяржаўнага закона!

Новая Канстытуцыя мае выключна важнае значэнне для далейшага развіцця савецкай шматнацыянальнай літаратуры і мастацтва, усёй духоўнай культуры нашага грамадства.

1977 год быў напружаным і плённым у працы беларускіх літаратараў.

Што запомнілася з прачытанага ў мінулым годзе? Раман В. Адамчыка «Чужая бацькаўшчына». На маю думку, гэта значная ўдача аўтара не толькі ў плане мастацкім, але і ў сэнсе цікавай пастаноўкі некаторых пытанняў фарміравання грамадзянскай свядомасці маладога чалавека ва ўмовах давераснаўскай Заходняй Беларусі. Твор успрымаецца як таленавіты пачатак буйнога эпічнага палатна пра лёс чалавека і лёс народа ва ўмовах складаных гістарычных акалічнасцей, на пераломе гісторыі.

Глыбокае ўражанне пакінула на мяне п'еса Івана Шамякіна «І змоўклі птушкі», а таксама спектакль паводле яе, таленавіта ўвасоблены на купалаўскай сцэне. Гэта шматпланавы, я сказаў бы, твор пра трагедыю вайны, рэха якой чуецца і зараз. Аўтарская думка дасягае значных маральных даяглядаў: нішто не праходзіць для чалавечтва бесследна, нішто яму не даруецца, яму за ўсё даводзіцца плаціць. Калі не яму, то ягоным дзецім... Пафас п'есы і спектакля надзвычай сучасны, гуманістычны.

Ніжэй я скажу і пра некаторыя іншыя творы і графічны літаратурны працэс.

Наш час прад'яўляе вельмі высокія патрабаванні да мастака, да яго ідэйных пазіцый, эстэтычнага ўзроўню, палітычнай адукаванасці, бо мастацтва з'яўляецца магутным сродкам камуністычнага выхавання.

Новая Канстытуцыя СССР падказвае ўважліваму чытачу вядучыя тэндэнцыі сучаснага грамадскага развіцця—пашырэнне і паглыбленне сацыялістычнай дэмакратыі, разнастайнасць форм, у якіх праводзіцца грамадзянская актыўнасць савецкага чалавека—

дзяржава і асоба, правы, свабоды і абавязкі савецкіх грамадзян і інш. Гэты дакумент—зорак высокага дзяржаўнага мыслення—вучыць пісьменнікаў мысліць маштабна, па-дзяржаўнаму, з пачуццём вялікай адказнасці перад сацыялістычным грамадствам. На аснове яго маральнага і духоўнага вопыту мастак фарміруе высокія ідэалы асобы, яе маральна-этычны кодэкс. У гэтым мне таксама бачыцца выдатнае значэнне новага дакумента.

Новая Канстытуцыя СССР дапамагае літаратарам, усім савецкім людзям паўней і глыбей зразумець сябе і свой час, патрабуе ад мастакоў актыўнага ўмяшання ў жыццё.

Пра гэта гарача гаварыў на аб'яднаным урачыстым пленуме творчых саюзаў БССР у кастрычніку гэтага года Максім Лужанін, успамінаючы 20-я, 30-я гады, калі «верш стаяў у газеце не пад рубрыкай «Паззія», а паўнапраўна поруч з матэрыяламі гаспадарчага і прапагандысцкага парадку, нёс службу палітычнага ўздзеяння на масы, чаго і дамагаўся У. Маякоўскі. Не думаю папракаць сённяшняю паззію ў грамадзянскай недастатковасці, а сучасныя газеты—у недаацэнцы пазіцыйнага слова, ні чытачоў—у астыванні цікавасці да яго. Аднак арганічнае супрацоўніцтва газеты і паззіі—рэч далёка нялішня і зараз, і сёння...».

Даўно прывучыў чытаць свае вершы П. Панчанка—аўтар адной з цікавых кніг мінулага года. «Вячэрні цягнікі». Пытанне «як пісаць?» гучыць у яго хутчэй «як жыць?». Яго грамадзянскасць адзначае тым непадробным лірычным пачуццём, якое праўду жыцця ўзімае да ўзроўню сэрца. Яго лірызм, выяўляючы шырыню і актыўнасць творчай пазіцыі аўтара,—шматгранны. В. Зуёнак вызначыў яго, як драматычны лірызм. Метаду П. Панчанкі ўласціва сатырычнае завастрэнне, роздум, страснасць.

Дасягненні многіх сучасных беларускіх пісьменнікаў бяспрэчныя. Узрасла ўдзельная вага іх творчасці ў агульнасаюнным літаратурным працэсе, вядомасць сярод шматлікіх чытачоў у нашай краіне і за мяжой. Працягваюць умацоўвацца ўсебаковыя сувязі літаратуры з народным жыццём, пашыраецца тэматыка. Можна ганарыцца тым, што шырока прызнаны поспехі майстроў нашай літаратуры ў асвятленні героікі Вялікай Айчыннай вайны, у паказе народа на вайне. Заслуга такіх твораў у патрыятычным, грамадзянскім выхаванні працоўных велізарная.

Канстытуцыя Саюза ССР ставіць перад літаратарамі новыя задачы. І не толькі ў плане «прававога» выхавання, прапаганды і раскрыцця яго асноўных палажэнняў, хоць гэта, безумоўна, надзвычай важна. Гэтыя задачы трэба разумець больш шырока.

Наша літаратура сцвердзіла сябе як мастацтва жыццёвай праўды, яна аптымістычная па сваёй сутнасці, бо адлюстроўвае жыццё ва ўсёй яго паўнаце, у барацьбе і пераадоленні цяжкасцей, у буднях камуністычнага будаўніцтва і радасці перамог, у вострых канфліктах і драматычных сітуацыях, у дыялектыцы становага і адмоўнага. Пісьменнікі не могуць не задумацца над тымі буйнымі, прынцыповымі зменамі, якія закранулі чалавека і ўсе бакі грамадскага жыцця краіны пасля 1936 года...

Чалавечая асоба... У, здавалася б, невялікае люстра яе духоўнага свету ўважліва ўглядаецца літаратура і бачыць там «макрасвет» сацыяльных калізій і страстей нашага стагоддзя. У лепшых творах сацыяльнае насычана агульначалавечымі ідэаламі.

Паслядоўнае правядзенне ленінскай палітыкі міру стала ў нас дзяржаўным законам. Прыгадваючы вядомы верш Н. Ушакова пра ластаўку («Полетела ласточка к Шекспиру, жду, когда вернется от него»),

Мужны век мой

Хто ў пяту Ахілесу
Пацэліць ямчэй?
Паскарэне прагрэсу —
Хутчэй жа, хутчэй!

А навошта, уласна,
Нам здалася пята?
Гэта ўжо не сучасна —
Цёмната, цёмната.

Лепш прыдасца гуманны
Ахілесу нейтрон.
Сыпанём з неба манны —
І душа з яго вон.

Так не справіўся гром бы
І маланка — наўрад,
Як лагодная бомба,
Міласэрны снарад.

Кругабег непазбежны,
Ты адстаў, Ахілес,
А драпежны грабежнік
Паскарае прагрэс.

Свет сыходзіцца клінам,
Ледзьве-ледзьве жывы,
Так імчыцца імкліва,
Як на злом галавы.

Спланаваны канечны
І прыцэл, і размах,
І трапечацца вечнасць
У зладзейскіх руках.

Зноў сіпіць падкалодны
Са старых сваіх гнёзд,
Да таго ўжо халодны,
Што па скуру — мароз.

Зрады, змовы і войны,
Яд, гашыш і барыш...
Непахісны, спакойны,
Ты на варце стаіш,

Мужны век мой дваццаты,
Запаветны мой час,
Хай шалеюць вар'яты —
Не спалохаюць нас!

Дэльфіны слухаюць музыку

Славуць даўнія меламаны,
Вызнаўшы моры і акіяны,
Ледзь не за фалды нас тузаюць —
Прасяць зямное музыкі.

Блішчаць, усміхаюцца
Вочкі-гузікі:
Так падабаецца
Наша музыка.

Спрэс перапоўнены дэльфінары, —
Куды ні глянеш — пары і пары.
Адны фракі,
Адны манішкі.

Акулы-небаракі
Стуліліся нішкам,
Не вельмі разявіш зубастую пашчу,
Самі кіты на канцэрце нашча.

У старога дэльфіна
Маладая дэльфініха —
Ні то графіня,
Ні то дафініха.

Строгі экзамен для музыкантаў:
Крый бог, пераблытаць *allegro* з
andante,

Не дацягнуцца
Тэрцыяй

Да *peslo*, —
Скандал! —
Не сцерпіць
Фінвал
Пярэсты.

Тонкі знаўца
Усіх мадуляцый,
Ловіць быстра
Любыя рэгістры,
Радасна слухае хвалю такую,
Якое не чуў я
І не пачую.

Бывае, скорчаць горкую міну,
Пераміргнуцца дэльфін з
дэльфінам,
Сумна ўсміхнуцца сабе — і маўчок:
Верхняга до не дабраў смыхок!

То раптам зморшчацца ад перабору,
Глянуць з дакорам
На дырыжора:

— Друг паважаны, не тыя вяршыні,
Не тыя прасторы, не тыя глыбіні...

Я ўпэўнен, што так разважаюць
дэльфіны.
Магутны ты, чалавек, ды зарана
Сцураўся вытоку свайго — акіяна,
Дзе б'ецца адвечнае сэрца планеты,
Адкуль пачынаюцца далі сусвету,
Які вымяраеш вышынямі ты,
А мы — глыбінямі дабрата.

Горкага азэрэння хвіліны:
Ваша праўда, ваша дэльфіны.
Гэтак казалі, нібы даравалі,
А мы ж вас нядаўна яшчэ забівалі.
І хоць бы на памяці доказ адзін,
Калі чалавека пакрыўдзіў дэльфін.
Што гаварыць, я часцей усё чую,
Як у няшчасці людзей ён ратуе.

Мабыць, залішне пыхі, зазнайства
Лічыць мне, сябры, вас за ўласнае
царства.

І вернага друга ўзяўшы за глотку,
Змусіць вышукваць падводныя лодкі,
Гнаць нам у сеці рыб касякі —
Хай служыць, калі ён разумнік такі!

Ці мала, ці мала чаго хто захаце...
Уважлівай глянем другую ў вочы,
Паверым ў хвілю шчасліваю гэту —
Дэльфіны слухаюць музыку свету!

Сосны

Змаглі вы буры і марозы,
Людской сякеры не змаглі.
— Я. КУПАЛА.

Малая ўцеха — кожнаму свой час,
Свой лёс, свой лес, свой леспрамгас.
Да вышыні імкнешся ты з даверам,
А понізу цябе — сякерай.

І раны горкія смыляць смалою,
А ты ўсё цягнешся да сонца галавою,
Начамі не даючы спакою сны,
Што ў свеце ўжо ніводнае сасны.

Апошнія, мы ловім з паднябесся
Па кроплі цёплы сонечны прамень
І радуемся яснаму прадвесню,
Вітаем кожны лічаны свой дзень.

Трымаем каранямі жвір сыпучы,
Каб не засохла плынь жывой ракі,
А будзем падаць, дык наводмаш з
кручы

Зялёнаю маланкай — у які.

І, можа, па адным зярнятку кволым,
Дзе адшумелі нашыя бары,

Адкрые встраном і вылічыць геолог,
Які тут гримнуўся метэарыт.

А буйная фантазія паэта
Дадасць, што на касмічным караблі
Ляцелі мы з далёкае планеты,
Але не даляцелі да Зямлі.

...Ва ўсмешцы скрвіцца хто нас
судзіў сякерай
Не перакажа наш апошні сказ.
Ён так і не паверыў, не паверыў,
Што мы жылі, што мы любілі вас!

Спадчына

Мой добры веку, вінават,
Напэўна, я перад табою.
Яшчэ не спісаны салдат,
Я ўсё на жытнім полі бою.

Баюся, каб не нахлусіць
Ні ў чым, нідзе і ні на кроплю.
Калісь умеў араць, касіць,
Смак ведаў хлеба і картоплі.

І зараз ведаю, але
Ты так стараешся заўзята,
Каб я ў тваім цяпле, святле
Хутчэй забыў старую хату,

Сяўню і серп, і млын, і млён,
Касу і граблі, цэп і вілы,
Цяпло вясновых баразён,
Бусліны клёкат, сэрцу мілы.

Бывае, не прымоіш воч,
Не спіш да самага світанку.
Не спіць над Свіслачу ўсю ноч
Тэлевізійная буслянка.

І чорна-белыя буслы
З блакітнага гнязда клякочуць,
Лагодна лашчаць даўні слых
І дзівы новыя прарочаць.

Даруйце, серп, саха, страху,
Мае вытокі і асновы,
Што адцураўся кажуха,
Куды ў кішэню лез па словы.

Не сцерпіць малады чытач:
«Расчуліся без дай прычыны.
А мне да лялчакі, прабач,
Твой дзедаўскі кажух аўчынны!..»

Ну што ж, і ты даруй мне, друг, —
Ты болей за мяне сядомы,
Бо перакроіў мой кажух
Па новай модзе — на дублёны.

Ліст памяці, апалы ліст,
Развітваючыся з табою,
Апошні стаўлю абеліск
Я на пакутным полі бою.

Чужою бацькаўшчынай мне
Вы не былі, мае загоны.
Не спіць і, мабыць, не засне
Мой успамін пра вас да скону.

Не чужаку, а мужыку,
Што сеяў у барозны промі,
Хай застанеца на вяку
Не камень, а сыноўні помнік.

Па дарозе ў Мазыр

Выбліснуў радасна з сіняй смугі
Промень на дахі крутых камяніц,
І за ракой пашырэлі лугі,
Засерабрыліся плыні крыніц.

Бусел прачнуўся ў цёплым гняздзе,
Чапля цыбатая выйшла на жвір,
І, легкакрылая, па вадзе
Мчыцца імкліва «Ракета» ў Мазыр.

Раптам птушыны ўстрывожаны ўскрык.
Ах, палахлівіца, ты мне прабач.
Не на прыцэл я бяру, а на ўлік —
Што ж такі жаласны, распачны плач?

Белая чаіца біла крылом,
З хвалі рачной узляцець не магла.
Быццам на крызе яна ў ледалом,
На каляровым крузе плыла.

Як бы спатрэбіўся сёння мне бог,
Той, што па штату скарочаны — Пан.
Можа б, стары спалучыць дапамог
Жылку крыніцы і нафты фантам.

Уберагчы вас, жыцця берагі,
Неба блакіт, зеляніну зямлі,
Каб вінаватасці нашай кругі
Да нашых наступнікаў не даплылі...

На даляглядзе дубровы, бары,
Песеннай Прыпяці вольная шыр,

Схілы зялёныя, горы, яры, —
Добрае раніцы, мілы Мазыр!

Прыручэнне агню

Кінуты гаспадаром няўдзячным,
Ён памкнуўся быў за ім услед.

Доўга ў цемры бег, пакуль не ўбачыў,
Што ўжо не дагоніць, што аслеп.

Ледзь навобмацак прыпоўз у прысак
Каля прыдарожнае лазы,
У гарачы жвір уткнуўся пысай
І счарнелы прыкусіў язык.

І сканаў бы — спамінай як звалі
І які быў верны ён, агонь,
Калі б гэтай ноччу не прысталі
Двое закаханых да яго.

Быццам пасля доўгае разлукі
Папрасіліся да сябра на пастой, —
І, ласкава адчуўшы рукі,
Ён падскочыў, замахаў хвастом.

І такой пяшчотай і любоўю
Агарнула ўзлесак цішыня —
Родныя, жаданыя абое
Застануцца тут ажно да дня!

І з'ядналіся адным даверам
Цемра са святлом, з душой душа...
Ціха спалі дрэвы ў змроку шэрым
І ўздыхала сонная шаша.

Хто пра шчасце іх, траіх, раскажа?
Не пытай ні ясеню, ні сасну.
І агонь знябыўся, не заўважыў,
Як на досвітку і сам заснуў.

Вечнасць

Захад пагас на рабінавай гронцы —
Агыля, дзянёк мой, за сонцам,
за сонцам!

Успыхнуў прамень на дубовай
вяршыні —
Зноў пачынае налічваць гадзіны.

Перабірае пальцаў галіны:
Галінка, галіна — і гадавіна.

Зіма заіскрылася на сасонцы —
Агыля, гадок мой, за сонцам, за сонцам!

Час адлятае, махае крыламі —
У сонечны вырай збіраемся самі.

Сняжынка растала ў дзіцячай
далонцы —
Век мой, за сонцам, за сонцам,
за сонцам!

Пчолы раяцца, кідаюць пасекі,
А на паліцах пыляцца класікі.

Але застаюцца заўжды на планеце
Верныя вечнасці нашыя дзеці.

У небе іх жаўранкі і жураўлі,
Бясконцыя вёсны ідуць па зямлі.

Зірніце, як па вясёлай дарожцы
Скача дзяўчынка на адной ножцы!

Не на саслоўі, касты і расы —
Падзелены свет на дзіцячыя класы,

На паралелі, мерыдыяны,
Што не адкрыты яшчэ, не спазнаны,

Поўныя радасных таямніц,
Без гора, нянавісці і без граніц!

СЯРОД актыўна працуючых літаратараў усё вусейшым і вусейшым становіцца кола тых, не лёгкім, але шчаслівым лёсам абраных, хто не па чутках, а па ўласнаму вопыту, розумам і сэрцам перажыўшы, можа гаварыць не толькі аб вялікім горане мінулага Айчынай, але аб самай галоўнай падзеі веку, якая адкрыла людзям святло камуністычнага заўтра, — аб навалянічым Кастрычніку.

Чым больш радкі такі, узбагачаны вопытам, талент, — тым даражэйшы. Асабліва ў мастацтве. І, відаць, ні ў якім іншым родзе літаратуры, як у паэзіі, такі важны гэты ўласны вопыт жыцця і такая неабходная асабістая грамадзянская значнасць, бо непасрэднасць — душа песні, бо паэзія — гэта толькі тое, што з першых вуснаў.

сябра, які напачатку адаваўся аўтару «чыстым, як сляза». Ды... «з нас кожны памыляцца можа»:

...Калі ж пазнаў бліжэй,
Узбунтаваўся розум мой, — без меры
Увесь ён з бруду і кар'еры
За прыгажосцю паказной,
Я вельмі рады развітанню,
Але цяжар яшчэ нашу, —
Хадну атручаны дазванням,
Бы нехта плюнуў у душу.

Як быццам гэта не мае прамой сувязі з амерыканскай рэчаіснасцю, і ўсё ж... Напэўна, кожнаму, каму даводзілася бываць у заакіяніскім «раі», добра знаёма пачуццё прыкрасці і расчаравання, калі за паказным бляскам і добрапры-

вайны, і жаднае суседства ў рабоце, у камандзіроўцы, у час адпачынку, і колькі яшчэ доўгіх, да святання, шчырых размоў, без якіх літаратару ніяк нельга. Усё паспрабавалі яны разам.

— У нас так многа агульнага, што нас часта блыталі, — з усмешкай прызнаваўся Пятро Усцінавіч. — Мы і падлісваліся адзін Пятро, а другі Пятрусь, каб неак адрознівацца!

Вядома ж, жарт. Але як цёпла і багата на сэрцы ў таго, хто можа так пажартаваць.

Душа Пятра Усцінавіча сагрэта вельмі мноствам узаемных чалавечых сімпатый. Так, гэта таксама талент. Шмат гадоў знаходзячыся ля штурвала літаратурнага карабля, які завяцця Саюзам пісьменнікаў Беларусі, абаяліе П. Броўкі, чалавека і паэта, заўсёды і ўсюды садзейнічала і садзейнічае таму, што беларуская літаратура і беларускія літаратары жадання і любіць не толькі ў Маскве, у Ленінградзе, у Кіеве і Ташкенце — на ўсіх шыроках нашай вялікай айчыны, дзе Пятру Усцінавічу даводзілася пабываць.

Толькі калі любіць, можна быць любімым. П. Броўка добра ведае і шчасце гэтай узаемнасці. Асабліва прыемна адчуць гэтую ўзаема сувязь у цяжкую хвіліну.

— Была ў нас і адна цяжкая паездка, — успомніў неак Пятро Усцінавіч. — Гэта ў Асвенціме. Мы хадзілі па змрочных бараках, дзе гінулі тысячы і тысячы, стаялі, апусціўшы галовы, ля печу краматорыя, скрозь якія дымамі прайшлі сотні тысяч, схілялі галовы ля сцяны, дзе фашысты расстрэльвалі асуджаных, з нянавісцю глядзелі на вокны дамоў, дзе ў час пакарання іграў аркестр і веселіліся эсэаўцы. Твардоўскі ўвесь дзень быў маўклівы. Я ніколі не забуду, як ля краматорыя ён па-братэрску моўчкі паціснуў мне руку, быццам бы падтрымліваючы мяне, бо ён ведаў, што тут загінула і мая маці...

Так, быць любімым можна толькі любячы.

Звартаючыся да сябра-крытыка, П. Броўка пісаў:

Дарогі ў нас ва ўсіх адны,
Мы ў працы разам кожны дзень,
І крытыку няма цаны,
Калі наперадзе ідзе...

Калі адчуеш маладым
Таго, хто шчыра дапамог,
Ах, як удзячны мы такім,
Ён нам на ўсё жыццё як бог.

З такой павагай да крытыка адносіцца не толькі той, хто заслужыў прызнанне, вопыт і майстэрства. Гэтая павага П. Броўкі — з першых крокаў літаратара, калі яго работу заўважылі, падтрымалі і ацанілі такія выдатныя настаўнікі, як Янка Купала і Якуб Колас. Добразычлівага падрабавальнасць заснавальнікаў беларускай паэзіі ўвайшла ў кроў удзячнага вучня, які калі сам стаў прыкладам і настаўнікам літаратурнай змены, застаўся такім жа добрым, а разам з тым такім жа непрымірным, калі сустракаўся з нядбайнасцю думкі і яра.

«...Я хачу сказаць пра сучаснасць і свечасовасць той якасці нашай паэзіі, якую не назавеш лепш, чым старым, добрым, выпрабаваным словам — прастата...»

«...І вось цяпер, калі адхлынула ўзбуджанасць, зноў, я думаю, вызначылася імкненне да прастаты, да яснага, глыбокага мастацтва, да паэзіі, якая не проста псіхалагічна «ўзбударажае» чытача, а ўзбагачае яго свядомасць разуменнем жыцця, разуменнем душы чалавека...»

«...І ўжо, ва ўсякім выпадку, мастацтву не варта дабаўляць да «хаоса» рэчаіснасці яшчэ свой, без двухоссяў, хаос, які таму і ўнікае часам, што мастак не ведае, дзе праўда, калі ён шукае не яе...»

Так пісаў П. Броўка ў газете «Правда» ад 8 чэрвеня 1968 года.

Ужо хто-то, а Пятро Усцінавіч на рэдкасць незайздросны да поспеху таварыша і незвычайна шчодры пры выяўленні новага таленту, пры ўдачы палічніка па гарачым цэху паэзіі. Але і ўголас, і пры гутарцы сам-насам з аўтарам пісьменнік вельмі строга, нават суровы, калі размова ідзе пра «моду», пра літаратуршчыну, пра бяздарнасць

або адкрытую халтуру. Тут П. Броўка няёмка бескампрамісны. Само сабой зразумела, што не ўсе і не кожны, нават таленавіты чалавек, здольны ўспрымаць горкую праўду аб сваёй творчасці з філасофскай разважлівасцю і мудрасцю.

Мне давалося быць сведкам фіналу адной такой шчырай размовы П. Броўкі з тады яшчэ пачынаючым паэтам. У Маскве, у гасцініцы, сустракаю Пятра Усцінавіча. Незвычайна радасны, нават урачысты. Кліча разам вячэраць. Заказвае шампанскае.

— З якой нагоды, Пятро Усцінавіч?
— Сёння падыходзіць да мяне... — Броўка назваў цяпер вядомага не толькі ў Беларусі пісьменніка, — і сходу, напэўна, загадаў падрыхтаваць: «Дзякую за навуку, за нясцерпна тады для мяне вострую, але неабходную і вельмі каштоўную цяпер праўду. Прабачце за маю ганарыстасць у той час, і дзякую». — П. Броўка падняў бакал. — За новага паэта! Сапраўдны талент, які і чалавек нараджаецца ў пакутах...

Я прывык ужо да таго, што ў любое надвор'е кожную раніцу ў сем дзвядцят — можна гадзінік правярць — Пятро Усцінавіч лёгка і хутка ўздымаецца ад парка М. Горкага на крутагоры вуліцы Карла Маркса. У адной руцэ самаробны кіек, другой — сардэчна вітае сустрэчных.

Аднойчы сустрэліся. Пайшлі поруч. Паэт-академік толькі што стаў яшчэ і галоўным рэдактарам Беларускай Савецкай Энцыклапедыі. Пасада з'явілася, а ні калектыву, ні памяшкання — нічога яшчэ не было. П. Броўка пачаў з таго, што стаў як бы праабам. Толькі і клопату было ў яго, што аб надмурку, аб перакрыццях і аконных каробках.

— Зараз прыйду, — заклапочана расказваў Пятро Усцінавіч, — і зноў буду круціць «вартушку»: трэба «прабіваць» ліфт. У будаўнікоў, за што ні возьміся — навокал праблемы.

Праходзілі гады, і кожную раніцу ў сем дзвядцят, зірнуўшы з акна на вуліцу, я абавязкова бачыў паэта, які энэргічна крочыў пад гару.

Чарговая сустрэча:
— Сёння паднішу сігнальны экзэмпляр апошняга дванаццатага тома энцыклапедыі, — радасна сказаў Пятро Усцінавіч.

Так хутка могуць рабіцца вялікія справы, калі на чале іх стаяць вялікія людзі з арганізатарскім талентам П. Броўкі. У Беларусі з'явілася цяпер не толькі унікальнае выданне — свядчанне навуковай сталасці вучоных нашай рэспублікі, але і дружны высокакваліфікаваны калектыв, гатовы да новых навуковых і выдавчых здзяйсненняў.

А як любіць Пятрусь Броўка сваю родную Беларусь!

Возера, глыбокае, як памяць,
Ад вады узняўся сіні дым,
І дубы шырокімі лістамі
Б'юць, нібы далонямі, над ім...

Гэта яшчэ 1935 год.

Бор грозны, Бор гудзе.
Кашлатых сосен строй грамады
хмар ірве,
Асенніх чорных бур па дрэвах крыў
плыве...

Бор грозны,
Бор гудзе. На барацьбу заве.

Гэта трывожны 1941-ы.

У Беларусі — ясныя вочы,
Многа любові ў грудзях:
Звонкае поле,
Звонкія сосны,
Звонкі і сонечны шлях.

У Беларусі
Кожны куточак,
Дзе ты ні пойдзеш, плее...
Звонкае слова,
Звонкая песня,
Звонкае сэрца яе.

Гэта зусім нядаўна.

І, як вынік, — прызнанне і вернасць паэта Краіне Саветаў. Падпісаўшы ў падарунак сваю кнігу, якая толькі што выйшла, Пятро Усцінавіч зноў разгарнуў яе і, як заўсёды, узнісла прачытаў:

Гляджу я —
Удалеч крочаць людзі,
І шмат нязнамага ў жыцці,
І вецер — так асвежыць грудзі,
І так мне радасна ісці!

Эх, колькі ў Пятру Усцінавічу-неўтаймаванай маладосці і сілы!

Які вялікі, які прыгожы, які багаты свет Пятруся Броўкі!

Валяцін ПАНАМАРОУ.

Звонкае сэрца паэта

Да гэтых абраннікаў належыць і Пятро Усцінавіч Броўка.

Хоць і кропля людская, а як сапраўдны чалавек, то гэта заўсёды цэлы свет. У чалавеку адлюстроўваецца чалавечтва. Неабдымны і неабсяжны гэты свет, тым больш, калі ты, сучаснік, з ім твар у твар.

Аднак і па малым можна ўявіць цэлае. Вось і паспрабую прыгадаць асобныя выпадкі, здарэнні, факты, якія, спадзяюся, дапамогуць зазірнуць у свет Пятруся Броўкі.

У тую вясень П. Броўка толькі што скончыў свой раман «Калі зліваюцца рэкі» — пра гідрэлектрастанцыю, якая ўзнікла ў азёрным краі, там, дзе сыходзяцца землі Беларусі, Літвы і Латвіі, і дзе межы не раз'ядналі, а зблізілі людзей. Раман апыраўдзіў журналісцкія зборнікі пра вядомую ў свой час будоўлю. Вось і паехаў я да Пятра Усцінавіча даведацца, як нарадзілася ў паэта патрэбнасць у рамантычнай прозе, як пісаўся раман, і ў чым сакрэт такой зайздроснай творчай імкліваці. Пасля такой яго напружанай і плёнай працы, думаў, шанюны аўтар будзе адпачываць. Прывязджаю ў Каралішчавічы — летні прытулак беларускіх літаратараў, і бачу паэта ў рабочым азарце: на сталы, на падаконніках, на крэслах — усюды заакіяніскія геаграфічныя карты, слоўнікі, даведнікі.

— Залажу ў дыпламатычную школу, — растлумачыў Пятро Усцінавіч, па звычцы сардэчна сустракаючы нечаканага гасця, — праз тыдзень лячу ў Нью-Йорк, на сесію Генеральнай Асамблеі ААН. Што ж — трэба. Трэба сваімі вачамі паглядзець на заакіяніскі свет. А як вярнуся...

Вярнуўшыся, П. Броўка апублікаваў вялікую «амерыканскую» нізку вершаў. Заномніліся «Сцяжынка пад Нью-Йоркам», «Вайсковы аркестр на Бродвэй», «Маякоўскі каля Бруклінскага моста», «Сапраўдны амерыканец». Яны, як і іншыя вершы гэтага пыкла, запалі ў душу адметным броўкаўскім лірызмам, што пранізвае кожны з іх, па задуме самы нават грамадзянскі і публіцыстычны.

У амерыканскім цыкле былі радкі пра

стойнасцю разгледзіш фальш і крывадушша. Ды не кожны здольны прызнацца ў тым гэтак шчыра, адкрыта і на карысць іншым даверліва, як П. Броўка.

— А як вярнуся, — працягнуў тады Пятро Усцінавіч, — паеду да Кірылы Арлоўскага: даўно збіраюся наведаць «Рассвет». Потым трэба зноў на Волгу, у Сібір, у Сярэдняю Азію. Эх, колькі яшчэ патрэбна!

І ў верхах тая ж усюдыіснасць і няўрымслівасць:

...І хоць свая зямля ласнава,
Далёкі свет мне не чужы,
Мне да ўсяго сягоння справа,
Усё мне блізка да душы.

Відаць, такі ўжо лёс Пятруся Броўкі, што, перш чым стаць паэтам, яму неабходна было пабываць і перапісчыкам у валаснога камісара, і загадчыкам хаты-чытальні, і старшынёй сельсавета, і сакратаром гарадской газеты, і інструктарам у акружжэ камсамола, і студэнтам універсітэта... А стаўшы паэтам, зноў-такі не ведаць спакою ад няўтольнай прагі жыцця: калі ні сустрэнеш — толькі што аднекуль вярнуўся і кудысьці збіраецца. Яшчэ не астылі ўражанні ад нядаўніх знаёмстваў і адкрыццяў, а ўжо гарыць чаканнем новых. Такі ўжо неспакойны, але шчаслівы лёс няўрымслівай жыццелюбівай душы.

Бывае ў літаратараў, што, злеца, і нелюдзімы і косназвыкі, — а напіша — і колькі любові да чалавека! Бывае, што ў жыцці прыгожы і таленавіты, а ў літаратуры — пасрэднасць. Чаго толькі ў жыцці ні бывае. А ўсё ж лепш, калі добры і ў жыцці, і ў верхах. Як у выпадку з П. Броўкам.

Сярод шматтравных дараванняў Пятра Усцінавіча, напэўна, самы яркі — талент сябра. Шчаслівы той, хто мае сяброў, і двойчы шчаслівы, хто неабходны людзям. Гэта ў П. Броўкі, зноў жа, і ў жыцці, і ў паэзіі. З самай маладосці.

Далёка не кожнаму можа так пашанцаваць, што ад кучаравага юнацтва і да сталай сізіны ён быў бы так светла і моцна звязаны акрыленымі павязямі творчай і чалавечай роднасці, які гэта здарылася ў П. Броўкі з П. Глебкам. І студэнцтва, і далучэнне да паэзіі, і сумесна напісаная кнігі, і вогненныя гады

ПАЧЫНАЛАСЯ ГЭТА ТАК...

Асоба Івана Мележа — выдатнага мастака слова, пісьменніка высокага грамадзянскага пачуцця, надзвычай самабытнага і таленавітага майстра прозы, займае ў нашай літаратуры адно з самых пачэсных месцаў. Яго «Палеская хроніка» стала адметнай з'явай не толькі беларускай, а і шматнацыянальнай савецкай культуры. Як сапраўды народны пісьменнік, знаўца чалавечага характару, І. Мележ пры паказе жыцця людзей роднага яму Палесся здолеў узняцца да шырокага філасофскага і мастацкага абагульнення, глыбока пранік у сутнасць з'яў і падзей далёкіх ад нас дваццатых гадоў, праз лёсы і характары асобных людзей паказаў цэлы перыяд нашай гісторыі, нашай барацьбы за ўсталяванне сацыялістычных ідэалаў, за перамогу новага сацыяльнага ладу.

Таму натуральна, зразумела цікава і чытачоў, і даследчыкаў да асобы таленавітага пісьменніка, да яго мастацкай лабараторыі, да тых унутраных працэсаў творчасці, што дазволілі паспяхова ажыццявіць не адну маштабную задуму. Аднак на гэтыя няпростыя праблемы знаходзім мы ў выказваннях пісьменніка, яго артыкулах, інтэрв'ю. І шчаслівым можна лічыць сябе той, хто мае магчымасць пранікнуць у святая святых пісьменніка, дакрануцца да яго дзённікаў, запісных кніжак.

Надзвычай радасна, што сёння гэта зрабіць не цяжка: выйшла «Першая кніга» І. Мележа, хоць па храналогіі, па часе выхаду ў свет яе можна назваць бадай апошняй. Такім суровым і няўмольным аказаўся лёс, які не дазволіў да канца ажыццявіць творчыя задумы. Але тым больш шчаслі-

вым можна лічыць той момант, калі пісьменнік вырашыў абнародаваць свае запісы, якія былі зроблены трыццаць пяць гадоў назад.

Сам аўтар у кароткай прадмоўцы да выдання яшчэ раз удакладняе, што «у гэтай кнізе нічога выдуманнага. У ёй толькі тое, што было. Са мной асабіста ці з людзьмі.

Тут запісана тое, што я перажыў, бачыў сваімі вачыма і чуў ад іншых, якія перажылі сваё.

Доўгія гады ўсё гэта здавалася матэрыялам для нейкага дасканалага твора. Спатрэбілася багата гадоў, каб я зразумеў, што гэта само па сабе твор, можа, не менш варты, чым той прыдуманьні. Бо гэта жывое сведчанне незабытнага, непадобнага ні на які іншы час... Гэта фактычна першая мая кніга».

Сцісла, коратка і дакладна вызначыў пісьменнік сваё рашэнне і вытлумачае значэнне для яго самога гэтых дзённікавых запісаў, якія адносяцца да суровых і нялёгкіх ваенных гадоў, да самага пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Але быў у І. Мележа, як ён сам зазначае, і яшчэ адзін скерб — даваенны. Гэта таксама запісныя кніжкі, канспекты, вершы. Ды не суджана было ім вытрымаць ваенныя выпрабаванні. У тры-чатыры дні, калі ў салдацкім рэчымашку заставалася толькі самае неабходнае для дарогі, закапаў пісьменнік свае дзённікі «у гайку ля граніцы». Вярнуўшыся праз пяццацца гадоў на ранейшае месца, не знайшоў свайго скарбу: вайна па-свойму распарадзілася і гэтым, і запісамі.

Так беззваротна загінула тое, што сёння дапамагло б нам глыбей і паўней зразумець станаўленне пісьменніцкай індывідуальнасці І. Мележа, вытокі яго творчасці.

Ваенныя дзённікавыя запісы хоць і кароткія па аб'ёму, ды надзвычай багатыя па думцы, па настрою, ахолу падзей. Не-

пасрэдня сведкі часу, яны, здаецца, пахнуць порахам, бо пісалі пад няспынныя грывоты артылерыйскіх канонад, пад дажджом і ветрам, у сцюжу і вясенскае хлюпоцце. Хоць гэтыя запісы і зроблены ваенным чалавекам — намеснікам палітрука, у іх менш за ўсё разбору і аналізу баявых дзеянняў; яны перадаюць найперш тагачасную атмасферу, настрой людзей, думкі, перажыванні самога аўтара. У іх тое, што хвалявала І. Мележа, што хвалявала і непакоіла і тысячы іншых савецкіх людзей. Таму дзённік пісьменніка мае вялікае грамадскае значэнне, пралівае святло на характар узаемаадносін паміж людзьмі ў суровы час.

Ужо тады пільнае вока аўтара фіксавала надзвычай цікавыя дэталі і эпізоды, бачыла далей і глыбей за іншых, заўважала не толькі ваенныя факты, але і чыста бытавыя, у іх дыялектычнай узаемасувязі. Таму па мележаўскіх запісах можна сёння прасачыць і характар баявых дзеянняў, і тое, чым жылі ў першыя месяцы вайны прыфрантавыя і тылавыя гарады, пасёлкі, вёскі. І. Мележ заносіў у запісную кніжку само дыханне часу, саму суровую і жорсткую рэчаіснасць. Рабіў гэта без прыхарашвання, без глянку, бо тое, што даваралася паперы, пісалася толькі для сябе.

Ваенны дзённік І. Мележа складаецца з трох «кніжак». Першая з іх апавядае пра перыяд з 22 чэрвеня 1941 года па 6 мая 1942 года, калі пісьменнік знаходзіўся на Паўднёвым фронце. Другая — «На фронце. У шпіталі» — нібы працягвае першую і ахоплівае прамежак часу з 9 мая па 23 верасня 1942 года. Трэцяя частка, калі пісьменнік знаходзіўся ў водпуску, засведчыла тое, што адбывалася з ім з 24 верасня 1942 года па 1 студзеня 1943 года.

Ужо з саміх назваў бачна, што аўтару-воіну давялося нялёгка на ваенных дарогах, што лёс наканаваў яму нямаля выпрабаванні і шмат павадзіў па свеце.

Украінскія стэпы, сярод якіх цяжка схвацца ад пікіруючых самалётаў. Пасля курсы палітсаставу, зноў фронт. Затым раненне, цяжкая аперацыя і доўгія месяцы ў шпіталях. Усё гэта вымагала вытрымкі, мужнасці і моцы духу. Трэба было быць асабліва настойлівым і мэтанакіраваным, каб у нечалавечых умовах знаходзіць яшчэ час для запісаў у дзённіку, каб дзяліцца з ім, як з лепшым сябрам, усім запаветным і хвалоўчым. Хутка змяняўся ваенны калейдаскоп, высвечваючы новыя характары, сутыкаючы з рознымі людзьмі, па-трабуючы незвычайных сіл і стойкасці ад кожнага. І ў гэтым ваенным горане незвычайна хутка сталелі людзі, гартаваліся характары, фарміраваліся і правяраліся на трываласць жыццёвыя погляды.

У адным з запісаў (8 лютага 1942 года) пісьменнік вызначыў значэнне гэтага выпрабавання для самога сябе:

«Так што сёння зампаітруку Мележу Івану Паўлавічу 21 год. Тры гады з іх прайшлі ў арміі. Трэцюю гадыну святкую я ў шэрым шыялі з туга зацігнутым поясам, сярод падобных да мяне. Далёка, ледзь чутны перажыванні светлага юнацтва і каханні, пахаваны мары аб вучобе. Залатое юнацтва, ты ўжо ззаду. Жыццё сурова сцібае. Сёння ў мяне таго юнацтва няма, ёсць толькі грозная, цяжкая, франтавая... Як бы гэта назваць — сталасць, ці што? Я на жыццё гляджу проста, я далёкі ад тугі, расчараванія. Я не смяюся бесплапотна (як раней), але і не бяду, такая ўраўнаважанасць, я заўважыў, характэрна для дарослых, асабліва для вопытных, якія сербанул з мора жыцця людзей... Той аравеснікаў, хто вытрымае гэту буру, не аламаецца, няхай выгнецца, але выпрастаецца горда, — той будзе моцны».

І сам І. Мележ, і тысячы яго равеснікаў, нягледзячы ні на што, вытрымалі гэту буру, з гонарам і годнасцю пранеслі званне савецкага чалавека,

разграмілі фашызм і прынеслі збаўленне ад карычневай чумы ўсяму чалавецтву. Вось так праз горыч адступленняў і страт да адчування блізкай перамогі, да ўпэўненасці ў нязломнасці савецкага ладу прайшоў па вайне разам са сваімі аднагодкамі І. Мележ. І ўсё гэта з незвычайнай паўнатай адлюстравана ў яго франтавым дзённіку.

Пры падрыхтоўцы яго да друку пісьменнік, адчуваецца, не шліфаваў і не прыгладжваў першапачатковыя запісы. Бо нельга сёння ні прыгладзіць, ні выкрасліць з памяці і з гісторыі пачатковы нялёгкі этап вайны, пэўную разгубленасць, якая, аднак, даволі хутка і ўпэўнена перарасла ва ўсведамленне нашай неперажыванасці і затым прывяла да бясплёнай гібелі фашызму.

Так было, і так піша пра гэта аўтар. Піша шчыра, адкрыта, быццам уласнай крывёю піша. Бо крывёю здабывалася кожная — вялікая ці малая — перамога над ворагам, крывёю савецкага воіна пісалася гісторыя пераможнага паходу на Запад.

Шырокі ахоп падзей у дзённіку І. Мележа. Бо і ў рэальным жыцці воіны жылі не толькі фронтам. Яны ўспаміналі даваеннае мірнае жыццё, марылі аб будучыні, кахалі, перажывалі. Жыццё было бурным і шматгранным. І такім яно ўвайшло ў дзённік, засведчыўшы тым самым і характар пісьменніка, і абставіны, у якіх гэты характар складваўся і гартваўся. Не дзіўна таму, што многія матывы, якія ўпершыню прагучалі ў дзённікавых запісах, знайшлі пазней сваё далейшае і поўнае развіццё ў асобных творах, а тыя характары, што сустракаліся І. Мележу ў ваенным жыцці, уасобіліся ў рысы літаратурных герояў.

З «Першай кнігі» выйшлі мележаўскія «Мінскі напрамак», «Людзі на балоце», «Плоды навалніцы», «Завей, снежная», яго шматлікія апавяданні.

Анатоль БУТЭВІЧ.

І. Мележ. Першая кніга. Дзённікі. Сшытыя. З запісных кніжак. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1977.

ЯКАЯ розная яна, лужанінская песня! — то па-грамадзянску заклапочаная, прадбачлівая, стрыманая, мудрая, то лірычна-прасвётленая, крынічная, па-народнаму трапная, дасціпна ўсмешлівая песня-дарадца, песня-змагарка. Яна нетаропка і няўхільна ўбірае ў сябе, памнажала багаты жыццёвы вопыт творцы па ўзмужнелае паэтычнае майстэрства, і вось ужо замест разнамаснай, у пэўным сэнсе няроўнай, лужанінскай даваеннай паэзіі да чытача прыходзіць яго пасляваенная, пасталелая, памудрэлая песня з дакладным, вельмі індывідуальным, часта вельмі глыбокім народным радком. Асабліва гэта ўласціва зборнікам «Росы на коласе», «Прага крыла» і новай кнізе «Лявоніха», у якую ўвайшлі творы, пазначаныя сённяшнім днём, а таксама блізкімі і далёкімі датамі: паэма «Лявоніха» (1943—1974) «Апошняя ноч перад паэмай» (1930—1974), «Брацкая магіла» (1944), раздзел «Два галасы пад выраем» (1933—1940)...

Адкрываецца зборнік паэмай «Бяссонны тэлефон». Напружаны пульс радкоў, напружаны пульс паэтавага сэрца — сэрца чалавека, грамадзяніна:

Праз ноч, праз морак даўніх дат
На промні выпольны апарат;
Пад нікель вілачка-рычаг,
У рубчык трубка...

Тэлефон Уладзіміра Ільіча Леніна... Па гэтым тэлефоне —

Нам права дэдзена званіць
На золку і сярод начы,
Не адкладаючы ані,
Звані...

Пра што хачу, калі хачу,
Магу сказаць я Ільічу,

М. Лужанін. Лявоніха. Вершы і паэмы. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1977.

АКРЫЛЕНАСЦЬ ПЕСНІ

Паэма імпагуе сваім вобразным і эмацыянальным ладам, ашчаднасцю слова, напружанасцю думкі і радка. Яна — яшчэ адзін светлы ўклад (успомнім паэму М. Лужаніна «Ленін») нашага старэйшага і вопытнага майстра ў Ленініану.

Аптымістычная, жыццесцявяджальная канцоўка гэтага твора:

Праб'е пара, калі збярэцца
Пад сіні наддзяржаўны дах
І з іншых светаў чалавечтва
Падняць жыцця высокі сцяг,
— Не ўцерпіш ты, я не змачу,
Мы ўсе пазвонім Ільічу.

Другая паэма — «Лявоніха» — спроба стварыць паўнакроўны нацыянальны характар... Трыццаць адзін год жыла гэта паэма ў сэрцы, хвалявала пісьменніка, асэнсоўвалася, шліфавалася, пакуль не выспела ўпэўненасць, што можна вынесці яе на людскі суд.

«Лявоніха» — паэма, каларытная па мове, «усмешлівая» і жыццялюбная. Любоў да роднага народа, таленавітага («у кожным беларусе жыве крыху паэт»), кемлівага і бястрашнага, з прыродным досціпам, жыве, пульсуе амаль у кожным радку. Трэба вельмі добра ведаць свой народ, каб так хораша апесць яго.

У паэме створаны цікавыя вобразы. Асабліва ўдаліся М. Лужаніну вобразы дзёда Гудца і яго ўнучкі Кацярыны — «Лявоніхі». Героі гэтыя жывуць жыццём свайго народа. І гэтая знітаванасць натуральная, вельмі арганічная. У перыяд сацыялістычнай перабудовы беларуская

руская вёска, у час калектывізацыі дзед Гудзец быў хадаком у Маскву. Вярнуўшыся адтуль, —

На сходах і ў размовах
Дзед стаў, як старшыня:
Абы правовіў слова —
Адразу цішыня...

Ей, народны мудрэц, сэрцам адчуў неабходнасць сацыяльных пераменаў на сяле, і па загаду сэрца стаў агітатарам. правадніком ленінскай палітыкі партыі — «пара загоны вылузваць з-пад мяжы, па новаму закону жыць...»

І вось новае выпрабаванне — вайна. А з ёй, названай і раптоўнай, прыйшла вялікая бяда. Аднак не скарыўся народ... Першая сустрэча дзёда Гудца і Лявоніхі з фашысцкімі рабаўнікамі... На пытанне афіцэра «Ну як жывём, дзядок?» — стары з годнасцю і выклікам адказае: «Жывём, гасцей не клічам і ў госці не паўзём, няпрарашаныя па лычу частуем таўкачом...»

Адважная Лявоніха, нібы сама Беларусь, кліча да помсты за здэскі і гвалт над людзьмі. Ідзе па роднай пакутнай зямлі Лявоніха — то варажбіткай, швачкай, то пекнай дзяўчынай-змагаркай, а з ёю —

Руплівы і вясёлы
Блукае вольны дух
На акрыяныя кволым,
На радасць тым, хто дум.

Вобраз Лявоніхі абагульнены: гэта, з аднаго боку, нібы сама Беларусь, а з другога — адна з тых слаўных парты-

занак, сувязных, падпольшчыц, якія сталі ўпоравен з мужчынамі і поруч з імі ратавалі Радзіму ў той вялікай усенароднай бядзе, ратавалі, набліжалі Салют Перамогі («з якога хочаш краю зайдзі ў маю зямлю: тут кожны гай хаввае Лявоніху сваю»).

Моцная, вабная ў паэме фальклорная плянь. Гэты твор сапраўды народны — па вобразнасці, па мове, па зытцы.

Аўтар заклікае чытача: «перагарні старонку і сам складай працяг «Кнігі пра байца», што выйшла без пачатку і нават без канца». І ў гэтым бачыцца пэўны філасофскі сэнс. Народ жыве ў бласконных прасторы і часе. І ў яго, народа, нацыянальным характары ёсць, абавязкова ёсць, прысутнічае нешта ад Скарыны і Каліноўскага, ад Багрыма і першых стаччынікаў, ад дзёда Талаша і бацькі Міная...

Паэзія Лужаніна ў нашай літаратуры, як напісаў аднойчы В. Бечык, — «цікавая і адметная творчая з'ява». Яна моцная сваёй асацыятыўнасцю, напружанай эмацыянальнасцю, — ці гаворыць паэт пра хатыні, пра «гай салаўіны» пад Навагрудкам — помнік тым, хто з вайны не вярнуўся («Званы з вайны»), ці пра славутага Кастуса Каліноўскага («Светлы чалавек»), пра натхненне («Апошняя ноч перад паэмай»), Парад Перамогі ў Маскве («Парад Перамогі»), ці пра тых, хто ішоў па вайне поруч з аўтарам і над кім цяпер курганы («Брацкая магіла», «Памінікі»)...

Паэт-грамадзянін, паэт-лірык, філосаф, гумарыст і сатырык — такім паўстае перад намі Максім Лужанін у сваёй новай кнізе. Хочашца, каб і надалей ён «радоў на сэрца важку» і радаваў чытачоў сваёй акрыленай песняй.

Ніна ЗАГОРСКАЯ.

Е ДУМАЎ Мамайка ехаць у гэтыя Вішанькі.

НПрышоў на работу, толькі сеў за стол, як зазваніў тэлефон — нечакана, нязвычайна прарэзліва ў ранішняй цішыні, і Мамайка з нейкай нерасвасцю схвапіў трубку, бы кінуты на дапамогу тэму, хто быў недзе на другім канцы дроту.

— Мамайка? — трубка спытала рэдактаравым голасам. — Зайдзі да мяне, калі ласка!

Мамайка пайшоў.

Рэдактар, махнуўшы рукой на крэсла, папрасіў яго сесці і, падаўшы надарваны канверт, сказаў:

— Прачытай.

Мамайка сеў, дастаў з канверта ліст. Гэта было пісьмо ў рэдакцыю. Пісаў, па ўсім відаць, школьнік. Ён паведамляў, што ў саўгасе «Вішанькі» адкрыўся музей працоўнай і баявой славы і што ў тым музеі ёсць шмат цікавых экспанатаў. Радкі аб тым, што сярод экспанатаў ёсць пісьмы з фронту і шчытачак з вершамі аднаго маладога хлопца, які загінуў вясною сорок пятага пад Берлінам, былі падкрэслены чырвоным — пэўна, рэдактарскім — алоўкам.

— Ну, што скажаш?

Мамайка паціснуў плячамі:

— А што? Музей у калгасе ці ў саўгасе — не навіна. Вы шчытачкам зацікавіліся?

— А ты, бачу, не?

— Хто ведае, якія там вершы. Можна, вучнёўскія практыкаванні. Каб што цікавае, дык...

Рэдактар, не даслухаўшы, крутнуў галавой:

— А раптам? Карацей — вось што, брат. Бяры камандзіроўку і едзь у Вішанькі. Пісьмы, вершы пачытай, мо родзічы, сваякі таго хлопца жывуць, адна-вяскоўцаў параспытай... Ды ці вучыць цябе?!

— Калі ехаць? — толькі і спытаў Мамайка.

Рэдактар усміхнуўся:

— А хоць і сёння, калі цябе нічога не трымае.

Вось ён і паехаў. Не сказаць, каб з ахвотай. Лепш было б паехаць куды ў горад, а не ў нейкія Вішанькі. Што зараз, кастрычнікай парой, рабіць у тых Вішаньках? Гразь мясіць? Ды ліха з ім, неяк будзе...

Аўтобус шпарка каціўся па шашы. Імкліва, ажно прысціла ў вачах, адбеглі назад прыдарожныя маладыя прысады, а лес на небасхіле, наадварот, кружыўся ў карагодзе бы напярэймы. Мамайка, глядзячы ў акно, міжволі слухаў гамонку суседзяў ззаду і паперадзе. Ззаду сядзелі дзве дзяўчыны, амаль яшчэ дзеўчынехі. Ён бачыў, як яны сядзелі ў аўтобус. Абедзве ў кароткіх плашчыках, з-пад якіх матляліся вакол ног шырокія калашыны штаноў з манжэтамі, на плячах у іх виселі блішчатыя, спартыўнага крою сумкі. Цяпер тыя сумкі ляжалі ў дзяўчат на каленях, а дзяўчаты, схіліўшы непакрытыя нічым галовы з доўгімі, рассыпанымі па плячах валасамі, нямоўчна шчабяталі між сабою. Пляўда, шчабяталі яны, відаць, зважаючы на яго, напаяголасу, каб тое, пра што гаварылі, не надта даходзіла да ягоных вушэй. Ён і сапраўды чуў пятае праз дзесятае, міжволі ўлоўліваў толькі паасобныя словы. Затое дзве пажылыя кабеты, што сядзелі паперадзе, гаварылі гучна, мо ажно занадта, іх каб і не хацеў, а даводзілася слухаць. Гаварыла больш адна, тая, што сядзела каля акна, насупраць Мамайкі, другая ж, ківаючы ў знак згоды галавой, толькі зрэдку прамаўляла сёе-тое.

«Маёй маме восемдзесят семы. Так яшчэ, дзякаваць богу, і нічога сабе. Але ж праўду, Ганначка, кажуць: старое — як малое. Памяць пачала губляць. Я прыехала неяк, пытаюся ў яе: «Што, мама, не пазнаеш?» А яна смяецца: «Чаму ж, — кажа, не пазнаю? Ты дачка мая, Верка». І рада, бачу, што прызнала. А пасля заплакала: «Ты не думай, дачушка, што я ўжо саўсім знасілася. Я яшчэ і паем, і пасплю добраўна. Толькі ножкі мяне ўжо не хочуць трымаць...» — «Дык яно ж так. Мы з табой, Верка, па столькі не пражывём...» — «Дзе ты бачыла, Ганначка! Цяперашні чалавек не раўня даўнейшаму. Стрыжань у нас не той. Узяць хоць бы нас з табой. Здаецца, бабы яшчэ як бабы, а крануць — трухля адна». — «Але ж...» — «Я ж, казала табе, ад дачкі еду. Правадала, а то ўлетку не магла выравацца. Добра мая Нюра жыве. Гэта ж і граматы асаблівай не мела, а калі добры чалавек налучыўся, дык і без граматы той... Гэта ж, Ганначка, пахвалюся, і машыну сяголета купілі. Нядаўна саўсім, яшчэ, лічы, і не каталіся. Троху самі сабралі, троху я памагла. Цяпер, казалі, і да мяне часцей будуць наведацца...»

Слухаў Мамайка гамонку жанчын, глядзячы ў акно, і нейкая заспакоенасць на душу сыходзіла. Ад чаго — і сам бы не сказаў, але нечакана злявіў сябе на тым, што думае пра Вішанькі, куды едзе. Уяўляліся яны невялікай, утульнай, у садах вёскай, з парослай травой вуліцай, на якой ля платоў улетку кешкаюцца куры, са старой — у аеры і чароце — сажалкай з абымшэлымі палямі ад колішняга млына. Вёскай, дзе і цяпер яшчэ збіраюцца вечарамі дзе-небудзь на лаўцы альбо на выслізганым, сівым ад часу бярвяне, пад якое падкладзены два пляскастыя камяні, дзяўчаты і спяваюць не абрыдлыя, зацяганыя па радзіме да агоркласці песні, а нешта сваё, напеўнае і мілагучнае, мо нават трошкі самотнае, ды затое на дзіва суладнае, адпаведнае і гэтай ціхай, не надта раскашмананай машынай вуліцы, і гэтай навісі вішнёвых садоў, і гэтай маркотнай сажалцы. Ну, можа, хоць бы песню пра зялёную вішню, што з-пад караня выйшла. Песня прыгадалася, пэўна, таму, што Мамайка любіў яе, часам нават сам спяваў пад добры настрой, хоць да спеваў быў і не вельмі здатны, а мо таму, што ехаў у Вішанькі?

«Ай, Ірка, дурная ты! Я б нікада не пацярпела такога нахаля!»

Гэта, забыўшыся, пэўна, на яго суседства, гучна сказала адна з дзяўчат, што сядзелі ззаду, і Ма-

майка ўсміхнуўся. Усміхнуўся з самога сябе, са сваіх блазенскіх трызненняў пра незнаёмыя Вішанькі. Дзе ім быць, у якім такім кутку захавацца?! Мо вось гэтыя шыракаштанна і праставалосыя стрынадкі і едуць якраз у тыя Вішанькі. Вось і чакай, вось і спадзявайся, што яны праспяваюць табе ўвечары на тым выслізганым сівым бярвяне тваю любімую «Зялёную вішню»!..

За Лішчыцамі — прачытаў на ўказальніку — пачаўся дождж. Ціхі, дробны, надакучлівы. І ці то з гэтай прычыны, ці таму, што вось так нечакана збеглі ад яго зялёныя, ціхія і ўтульныя Вішанькі, Мамайка за-сумаваў. Ён па-ранейшаму глядзеў у акно, на тое, як беглі назад мокрыя, ужо амаль голыя кусты, як кружыліся ў карагодзе на дальнім лузе стагі, няўцямна слухаў гамонку прыездных суседак (яны гаварылі пра нейкую Уліму, якая падобрылася да брыгадзіра, каб памог перадад выхадам на пенсію ўладкавацца на больш грашовую пасаду), а думкі яго плылі ў іншым кірунку.

Думаў пра сябе. Пра тое, што жыццё ягонае ўсё яшчэ коціцца неяк само па сабе, без высілку, без разгону, нават без перашкод і, акрамя ўсяго таго, без належнага накіроўніцтва. Бярэцца пад трыццаць, а ён усё яшчэ нішто. Чалавек — галава і два вухі!

Мікола ПІЛЬ

АПАВДАННЕ

Нават сям'і не завёў. Халасцякоўствам сваім, якое, канечне ж, зацягнулася, тут маці праўду кажа, ён, аднак, не засмучаўся. Дзяўчына, якую кахаў, пахінулася да іншага і неўзабаве выйшла замуж. Ён доўга не мог у тое паверыць. Смешна каму прызнацца, а ён і тады, калі яна ўжо мела дачку, зрэдз часу вечарамі пракрадваўся, бы злодзей, да дому, у якім яна жыла, і гадзінамі цярпліва высочваў яе — каб хоць яшчэ раз убачыць. Надараліся іншыя дзяўчаты, але таго ранейшага, трымклівага і шчаслівага пачуцця, не ўзнікала, а без яго — у тым быў перакананы — ні пра што сур'ёзнае думаць нельга. Так і жыў, так неўпрыкмет і беглі год за годам. Горш было тое, што пакрысе гэтакім жа самацёкам пайшло і другое яго жыццё — яго работа.

Пасля ўніверсітэта трапіў ён у рэдакцыю рэспубліканскай газеты. Аднакурснікі ці не зайздросцілі яму. Напачатку ён, бадай, і сам сабе зайздросціў. З якім душэўным хваляваннем пісаў ён свае першыя рэпартажы, нарысы, замалёўкі, з якой бояззю, мо нават і не бояззю, а з нейкім унутраным трымценнем, здаваў ён свае журналіцкія спробы загадчыку аддзела! Дзе ж яно падзелася, куды прапала, тое хваляванне, тое трымценне?

Тады, па першым часе, ён не мог выседзець у рэдакцыі і месяца, усё врываўся ў камандзіроўкі, не выбіраючы месца, не чакаючы нейкай асаблівай нагоды. Чаму ж цяпер ён ужо выбіраецца ў дарогу толькі тады, калі папрасяць ці падгоняць? Раней, вярнуўшыся з камандзіроўкі, ён мог па некалькі начэй не спаць, пішучы нарысы ці артыкул, пакутліва думаў над кожным словам, цярпліва высноўваў рэдок за рэдкам. Цяпер жа з чыстым сумленнем проста «адпісваўся». Пра большае ўжо не думаецца. Газета жыве адзін дзень. Дык ці ёсць патрэба, ці можна ўвогуле ствараць шэдэўры-аднадзёнкі!..

«Вось, Ганначка, і прыехалі!»..

Мамайка схамянуўся. Сапраўды, пад'язджалі да райцэнтра. Пэўна, сотню кіламетраў адлічылі колы, а ён, бач, усё корпаўся ў самім сабе. Занятая, аказваецца, не дужа прыемны. І што раптам найшло на яго? Здаецца ж, не было прычыны. Відаць, проста паўплываў вясенскі настрой: счарнелае ржышча, сіратліва буслянка, што прамільгнула ля нейкай вёскі, рагі дажджу на шыбах, масляністыя лужыны на асфальце ды яшчэ вось гэтыя, ужо зусім «гарадскія» суседкі-стрынадкі, што едуць, можа быць, таксама ў Вішанькі!..

У гарадку Мамайка перш за ўсё зазірнуў у гасцініцу. Як заўсёды, вольных месцаў не было. Дзяжур-

ная спачувальна паківала галавой, сказала без асаблівай надзеі ў голасе:

— Падыдзіце ўвечары, мо хто выедзе.

Колькі разоў чуў ён падобныя фразы ў маленькіх, без асаблівых выгод, аднак, чамусьці, заўсёды ўтульных і цёплых раённых гасцініцах! Незалежна ад таго, ці выязджаў хто, ці не выязджаў, вечарам месца знаходзілася. Калі не ў пакоі з гарача напаленай грубкай, дык на калідоры, спрэс застаўленым раскладанкамі. Пэўна, знайшлася б раскладанка і тут, але Мамайка парашыў не чакць вечара, не выпрабаваць сваё шчасце, а адразу падацца ў Вішанькі, калі яшчэ можна сёння туды даехаць. Разважыўшы так, зноў пайшоў да аўтастанцыі.

Яму пашанцавала: неўзабаве ў кірунку Вішанькі выпраўляўся маленькі, з аднымі прыезднымі дзверцамі аўтобусік. Людзей у яго набілася — як зачыніць. Уплісчыўся неяк і Мамайка — ці не апошнім, стаяў на прыступцы, прываліўшыся плячамі да дзверцаў.

Ехаць так, на шчасце, было нядоўга, прытым па шашы-асфальтоўцы. Ён не паспеў нават і прыцерца сярод спіна, як аўтобус, скрыгатнуўшы тармезамі, спыніўся. Мамайка павярнуў галаву і праз аконца ўбачыў на ўзбочыне драўляны слупок з шылдачкай: «Вішанькі, 0,5 км.» Дзверцы расчыніліся, і

Мамайка задам ледзь не вываліўся на ўзбочыну. Следам за ім выплхнуліся з аўтобуса, наўздзіў Мамайку, і стрынадкі са спартыўнымі торбамі. Ён не стрываў, усміхнуўся. «Вось так, брат, як у веду глядзеў», — сказаў сам сабе і ў нейкай бы злосці, нават не зірнуўшы на іх, пакрочыў да вёскі.

Да Вішанькі вяла прамая і шырокая, не надта даўно пракладзеная — яшчэ не ўсюды зараслі травой адхоны — дарога-насыпанка. Уздоўж яе ў тры рады былі высаджаны (таксама нядаўна, мо сёлетняй вясной, бо яшчэ не паспелі пачарнець калочкі, да якіх прывязаны дрэўцы) бярозкі, на іх сям-там трымаліся яшчэ дробныя, скурчаныя лісточкі. Дажджу тут, мусіць, не было — пад чаравікамі шаргацеў сухі жарсцвяк, ішлося бадзёра і спорна, і Мамайка праз нейкую хвіліну быў у вёсцы.

Вішанькі паўсталі перад ім зусім не такімі, якімі мроіліся ў аўтобусе. Паабалал шырокая, чыстая вуліца стаялі новыя, ашалеваныя і пафарбаваныя хаты пад шыферам. Платы ад вуліцы таксама былі пафарбаваны — светла-зялёнай фарбай, і не проста пафарбаваны, а размаляваны ўзорамі — сінімі і жоўтымі ромбамі.

Пасярод вёскі было нешта нахштальт плошчы. Тут, справа, стаяў двухпавярховы цагляны будынак дырэкцый саўгаса (Мамайка здалекі прачытаў шылду), а злева — аднапавярховы, але таксама цагляны, з калонамі клуб. Пры клубе стаяў невялікі акуратны дамок з белаю сілікатнай цэглы. Над дзвярыма дамка Мамайка прачытаў кароткае слова: «Музей». Ён міжволі зрабіў некалькі крокаў да яго, але, угледзеўшы на дзвярах замок, завярнуў да канторы саўгаса.

Аднак і тут яму не пашанцавала. Дзяўчына-сакратарка ў прыёмнай дырэктара сказала:

— Дырэктар і парторг у раёне. А вы пз якой патрэбе і адкуль?

Дзяўчына, даволі сімпатычная, у чырвонай кофточцы, якая шчыльна аблягала грудзі, і ў сініх, з маланкай наперадзе, таксама ў абцяжку, штанах, падобная на ўсіх сакратарак, якіх ён пабачыў нямаля, паднялася з крэсла, выйшла з-за стала і пазірала на Мамайку сваімі падсіненымі вачамі з непрыквашанай цікавасцю. Яму гэта не спадабалася, і ён буркнуў:

— Ды так...

— Не хочаце — не гаварыце, — дзяўчына быццам не заўважыла яго няласкавасці. — А чым жа магу памагчы вам?

Мамойка, крыху патаптаўшыся ў нерэшучасці, нечакана таксама ўсміхнуўся:

— Калі можаце, адчыніце мне ваш музей. Альбо падкажыце, дзе я магу знайсці загадчыка.

— Ах, музей? А што вас зацікавіла?—І, бачачы, што хлопца зноў спахмурнеў, сцэпанула плячамі, — Музей наш пакуль без загадчыка. А ключы ў парт-орга. А парторг, я вам ужоказала, у раёне.

— Дык што ж мне рабіць?

— Пачакаць.

— Тут, з вамі?

Дзяўчына ўспыхнула, але знайшлася:

— Можаце і тут. Толькі не са мной. Я ўжо іду да-дому.

Мамойка зноў усміхнуўся:

— Шкада... Ну, а ўсё-такі, мо якое-небудзь на-чальства асталося і тут, не ўсе ж у раёне?

Дзяўчына крутнулася да акна, махнула кудысьці ўбок.

— Падыдзіце да брыгадзіра. Як выйдзеце, дык налева. Цагляная хата пад шыферам з сінімі вокна-мі. Ён павінен быць дома.

— І на гэтым дзякуй.

Брыгадзірава хата была непадалёку. Жалезная брама ў двор была насцеж расчынена, у двары вур-катаў «Беларусь» з прычэпам. Трое мужчын насілі з прычэпа ў варыўню мяшкі з бульбай. Угледзеўшы Мамойку, адзін з мужчын—у палінялай афіцэрскай палязой гімнасцёрцы паверх штаноў, запраўленых у боты—ступіў да яго, спытаў:

— Вы да мяне?

Мамойка назваў сябе, сказаў, што прыехаў пагля-дзець іхні музей, ды крышку не пашанцавала—ключ у партрга, а яго няма, у раёне. Мужчына зняў з галавы кепку, прыгладзіў валасы, неяк абыхава зноў спытаў:

— А вы сёння і назад хацелі?

— Ды не.

— Дык чаго тады бедаваць? Заходзьце ў хату. Пасядзіце троху, пакуль мы тут... Бульбу, урэшце, выбраў. Жонка п'ячонкі ўжо ад'ела: «Усе выбралі даўно, а твая ў полі...» Брыгадзір жа! І пасадзіць апошняму, і выбраць. Дык во ўжо сёння завіхнулі-ся... Мы тут хуценька. Тады і павячэраем разам. А заўтра і ў музей сходзіце. Ідзіце ў хату!

Мамойка збятэжыўся:

— Ды не, дзякую, вы не турбуюцеся. Я пайду.

— Куды ж вы пойдзеце? Ужо ж во і змяркаецца. Не агледзішся, як і ноч надыхдзе. Ідзіце, кажы, у хату!

— Не, не, дзякую, паспею яшчэ ў раён, а заўтра з раніцы пад'еду.—Мамойка, чамусьці, заўпарціўся. — Навошта ж перабіваць? Калі ўжо так, то чакайце. Алёшка!—клікнуў брыгадзір. З хаты выйшаў хлапчук гадоў дванаццаці.—Пакажы таварышу нашу гасцініцу, а па дарозе заскоч да Анэты Андрэйчыка-вай, скажы, што пастаялец прыехаў, хой зробіць там што трэба...

Гасцініца была побач, на той жа плошчы, што і музей, толькі далей ад вуліцы. Месцілася яна ў не-вялікім фінскім дамку. Былі ў ім тры пакойчыкі. У першым стаяла шафа, канапа-тахта, засланая зелена-ватым пакрывалам, стол і некалькі крэслаў. Сюды, у гэты пакойчык, выходзіла дзверцамі грубка-стаячок. А справа і злева ад грубкі было двое дзвярэй — у два іншыя пакойчыкі. Цётка Анэта (мо ўжо і не цёт-ка, а бабуля, бо было жанчыне пад шэсцьдзесят), прывёўшы Мамойку сюды, у гэты першы пакойчык, загаварыла:

— Во, бачыце, якая ў нас гасцініца? Мусіць жа, не такая, як у горадзе, але перагнаваць можна. Вам у якім пакойчыку паслаць? У тым, каторы зле-ва, адзін ложка. Як калі жанчына ці дзеўка якая пры-язджае, дык туды яе. А справа мужчынскі, так ажно тры ложка. Але ж як вы адны, дык можаце ў левы, калі хочаце.

Мамойка адно і сказаў:

— А ўсё роўна.

Цётка Анэта (Мамойка ўсё ж схіляўся да цёткі, зважаючы на свае ледзве не трыццаць), нібы пары-шышы для сябе нешта важне, махнула рукой:

— Пасцялю я вам, дзіцятка, у меншым. Цяплей будзе, бо ночы ўжо халодныя, пад раніцу на траве шэрань — ажно шорстка. Але ж, у меншым. Там і ложка лепшы...

Яна дастала з шафы чыстую бялізну, пайшла ў ле-вы пакойчык, пакінуўшы Мамойку тут, у пярэднім пакоі. А выйшаўшы зноў да яго, сказала:

— Трэба ж і грубачку прапаліць. Не так мо для цяпла, як каб дыхалася лепей, а то ці цёперся не прапальвалася ў халаце.

Мамойка памкнуўся быў сам схадзіць па дровы, але не паспеў і спытаць, дзе тыя дровы, — цётка Анэта ўвешна крутнулася за дзверы і праз хвіліну апусціла ля грубкі бярэмка сухіх, ажно чырванаватых альховых круглячоў.

— Я, дзіцятка, сама і падпаю, а вы ўжо прасо-чыце, каб прагарэлі. Мне ж трэба яшчэ дадому пад-бегчы, сёе-тое дагледзець. А юшку закладзі я прыду.

Неўзабаве Мамойка астаўся адзін. Ужо і добра сшарэла, можна сказаць, сцямнела, але ён не за-пальваў святла. Падсунуў да грубкі крэсла, сеў, ад-кінуўшыся да спіны і выцягнуўшы ногі, і глядзеў у агонь, які весела лізаў дровы. Дзверцаў не за-чыняў — цяга была добрая і дым на хату не кідаўся. Сядзеў і думаў аб тым, што яно зусім няблага—пасядзець вольна так перад палаючай грубкай, адчу-ваючы на каленях, на руках і на жываце паска-вае цяпло; што ўжо забывацца пачаў на такое ад-чуванне, калі ў спіну халаднавата, быццам волка, а ў твар, у грудзі, у калені дыхае зыркым полымем; што добра зрабіў, адмовіўшыся пайсці ў брыга-дзірава хату, дзе зараз мужчыны селі, пэўна, вя-чэраць—канечне ж, з чаркай, і дзе ён, чужы ча-

лавек, адно б замінаў, змушаў бы людзей і гаварыць не тое, і паводзіць сябе не так, як яны недзе зараз гавораць і паводзіць сябе.

Задка пра брыгадзірава запрашэнне нагадала яму аб вячэры. Перакусіць — яно было б і няблага. Мамойка падняўся, уключыў святло, расшпіліў парт-фель і дастаў з яго прыхопленую з сабой кілбасу, колькі лустаў хлеба, пару памідорын. Спахапіўся, што і на гэты раз у яго няма сцізорыка—каторы час наказвае сабе абзавесціся і ўсё забываецца. Расклаў прыпасы на разасланай газеце, прысеў да стала, але ўкусіць не паспеў—дзверы расчыніліся і зайшла цётка Анэта. Угледзела яго ля стала і тое, што было на stole, і яшчэ ад парога загаманіла:

— А я ж, дзіцятка, як ведала. Думаю: а ці ж га-лодны чалавек спаць ляжа? Нічога такога яшчэ і нямашака, каб пачаставаць. Толькі во маленка прынесла—і салодкага, і кіслага, толькі што сква-сілася, сала скрылэк, хлеба краец. Добра, што паспела якраз. Гэта ж,—гаварыла яна, выстаўляючы на стол з чорнай сумкі,—ледзве не запазнілася, старога свайго пакуль пакарміла. З-за таго тэлевіза-ра дык і паесці па-людску не можа, усё похапкам, быццам хто падганяе.

Мамойка збятэжыўся, угледзеўшы на stole два слоікі з малаком, сала, гуркі, яйкі.

— Навошта ж вы так? Як гасцю акому!—сказаў ён.

— Дык жа і гасць!—цётка Анэта, паставіўшы пу-стую сумку ля парога, шурвала ўжо качаргой у грубцы.—Гэта ж дзіцятка, не ў горадзе. Там дык у сталюку любой парою заскочыць можна, а ў нас... Буфет у канторы ёсць, але ж ён зачынены даўно, і што там з'ясі, у тым буфэце?! Бедны і ў мяне па-частунак, але ж перакусіце.

— Ого, бедны!—Мамойка крутнуўся разам з крэслам да цёткі Анэты.—Не ведаю, з чаго і па-чаць!

— Ешце, дзіцятка, ешце на здароўечка!—цётка Анэта ўсё яшчэ корпалася ў грубцы.

— То мо і вы са мной?—сказаў Мамойка.

— Дзякую, дзіцятка, я са старым сабралася. — Ставячы пры грубцы качаргу, дадала:—Прагарэлі ўжо, праз некай паўгадзіны і закладаць можна будзе. Як заскачуць па прысакі сіненькія язычкі...

— У той бы прысак бульбы ўсыпаць,—сказаў Мамойка. Сказаў так сабе, як бы згадаўшы нешта, зусім без таго, каб і сапраўды сыпаць у грубку бульбу.

Аднак цётка Анэта зразумела тое па-свойму і адразу ж падхапілася:

— Дык я зарэз, дзіцятка. Чаго-чаго, а бульбы... Сконку да Анькі Барэйшыхі, тут блізнячка, нават і вуліцы пераходзіць не трэба.

Вярнулася цётка Анэта хутка, як бы і не хадзіла нікуды—у прыполе, у фартуху, было з дзесятка бульбін. Высыпаючы іх ля грубкі на бляху, якой была абабіта падлога пры топцы, сказала:

— Во, і ў хату нават не заходзіла. У Анькі на ганку кошык стаяў, дык выбрала колькі лепшых. Зараз мы адгорнем галавешкі, а яе ў прысак, у прысак. Яна тут як стой спячэцца!

Мамойка падняўся з-за стала:

— Калі так, дык я і вячэраць не буду. Пачакаю печанай бульбы, бо ні кілбаса, ні што іншае таго не дакажа.

Цётка Анэта ўсміхнулася:

— Ну, кілбаса кілбасой, а печаная бульба дык і праўда смачная. Гэта ж і з'есці ёсць што, а мы са старым узімку часта бульбу ў грубцы п'ячом. Як выпаліцца, дык я туды тузіна паўтара бульбін, а праз паўгадзіны і юшку закладу. Дык пасля і дух такі смачны з грубкі ідзе! А бульбачка каб хоць адна падгарэла! Выгарнеш яе ў начоваккі, лушпай-кі так і шалаяцца—усё чысцітка паадставалі, абі-рай—і ў рот. Дык я за тыя начоваккі і на печ, да старога. Ядзім і тэлевізар глядзім. Тады і за печ не сварымся. А то ж не мірымся, яму ўсё месца мала на той печы.

— З печы тэлевізар глядзіце?—не стрываў, здзі-віўся Мамойка.

— А што? Каб зручней было, дык стары яго пад-няў, разам з ножкамі на стол паставіў. Дык самы раз. Я гляджу-гляджу калі і засну там, на печы, а стары пазлуецца-пазлуецца, але тады ўжо сам лезе выключачь, як кіно тое кончыцца, а то мяне ўсё гоніць,—цётка Анэта весела смяецца.

«Скажу каму, дык не паверыць»,—падумаў сам сабе Мамойка, а спытаў іншае:

— А вы што, удваіх жывяце?

— Удваёчку, дзіцятка! Параз'яздзілася ўсе. Па-цёра было ў хаце, а ніводнага не асталося. Разам дык ці і збіраліся калі. Далейшы прыедзе, дык блі-жэйшага куды пашлюць на той час, ці наадварот. Хлопцы ўвогуле рэдка прыежджаюць. Дачка адна ў нас, а насцей адведае, чым усе яны, хоць іх і чацвёра... А ў вас жа хаця матка жыва?

— Жыва, цётка Анэта. І таксама, як вы, адна ў вёсцы. Яна і зусім адна, бо бацька памёр нядаўна.

— Охо-хо,—уздыхнуўся цётка Анэта. Яна ўжо даў-но ўкінула ў грубку бульбу, сама ямчэй уселася на крэсла.—Гэта ж, дзіцятка, у нас во... Сённяка якраз пахавалі кабету адну. Нінку Сцяпанаву. Такая бядз ў чалавека!.. Мы, бабы, між сабой ужо казалі, што як яму тое і вытрываць. Такі ўжо гаротнік. Гэта ж трэба, дзіцятка: другую жонку пахаваць... З вайны прыйшоў ён маладым хлопцам. Прыйшоў, а дома нікога не застаў. І бацьку, і матку, і сясцёр яго, братаў—усіх немцы паклалі. І хату спалілі... Сцяпан вярнуўся на пустое дварышча. Ну, але жыцьцё неяк трэба было. Талакой хату паставілі, хлэй, пуньку агораў. І дзеўку сабе знайшоў—Веру з суседняй вёскі, з Якубавіч, Данілаву дачку. Добра жылі між сабою. Чатырох дзетак займелі. І дай жа гору такому зваліцца: Вера яго нешта кволіцца пачала і ці не аб годзе зайшлася. Белакроўе ў яе, казалі,

было. Што Сцяпану рабіць? З чатырма малымі на руках і самаму меншаму—толькі на трэці гадоў пер-айшло... Каб жа гэта матка ці хоць бы цётка была, а то ж—нікога! Дзетак яго ўладкавалі: старэйшых забралі ў школу-інтэрнат, а двух меншых—у дзі-цячы дом... Ну, а праз год-другі Сцяпан зноў сабе гаспадыню ў хату прывёў. Нінку-нябожчыцу, хай ёй добра будзе. Мы ў Вішаньках не ведалі гэтай Нінкі, хоць яна родам таксама зблізка, з Замосця, калі чулі. Напачатку дык і нядобрае пра яе гаварылі. Маўляў, паквапілася на ўдаўца, дзеці якога не пры бацьку, а каб дома былі, дык ці была б такая пор-сткая! Але ж Нінка кабета аказалася — пашукаць! Гэ-та ж не мінулася і месяца, пэўна, як яна да Сцяпана перабралася, а пазабірала дадому, да сябе, усіх чац-варых Сцяпанавых—і са школы, і з дзіцячага дому. І дальбог жа, дзіцятка, дай бог, каб родная матка так сваіх дзетак глядзела, як Нінка—чужых. Не толькі меншыя, Воўка з Валерыкам, але і старэйшыя, Ма-руся з Іванам, яны ж дарослыя ўжо, Нінку мат-кай звалі. Мы ўжо казалі, між сабой, па-бабску: «Гэта Сцяпану ўжо нагорода за лёс...» У іх жа, у Сцяпана і Нінкі, і яшчэ дзвоячка знайшлася—дзяў-чынкi. Жывіце, здавалася б, людцы і радуйцеся.

Дык вось, сённяка і Нінку пахавалі. У самым цвече баба, а туды ж... І ад якой хваробы, дзіцятка, каб спыталіся? Ад гэтага самага апендэіта, ці як там яго, вытываць не магу. Гэта ж заблаў ёй жыццё. Ну, дзень баліць, другі. Дык, дурная баба, не да док-тара, а так мэньчыца: то пагрэе, то вып'е чаго... І на работу ж да канца хадзіла. Памятаю, дні за два да смерці, кажа: «Усё рэжа і рэжа там нешта, ко-лікі па ўсім целе...» І Сцяпан той не падумаў пра што блэное. А спахапіліся, дык—позна. Завезлі ў бальніцу, зрабілі аперацыю, а адратаваць не змаг-лі, па ўсіх кішках пайшло... І Сцяпан у другі раз аўдавеў. Ці ж гэта, як кажучы, не лёс, дзіцятка?

Цётка Анэта змоўкла, глядзела на Мамойку, быц-цам чакаючы ад яго адказу, і ён, седзячы перад ёй на тахце-канапе, прыгнуў галаву:

— Можна...

Цётка Анэта нечакана ўспляснула рукамі:

— Ой, я ж і забылася, дзірава мая галава! Гэ-та ж закладаць даўно пара!

Яна хуценька, амаль уподбёжкі, пайшла ў правы, «мужчынскі» пакой. Мамойка чуў, як яна пстрык-нула там уключальнікам, як адчыніла дзверцы, соў-гала юшкай у коміне, як выключала за сабой свят-ло. Потым, вярнуўшыся, яна падышла да грубкі, адчыніла дзверцы і, прагнуўшыся над топкай, уцяг-нула ў сябе паветра. Выпрастаўшыся, сказала:

— Чаду, здаецца, нямашака. А бульбачкай так і пахне. Не чуецца, дзіцятка?

Мамойка падняўся з канапы, таксама падышоў да грубкі, удыхнуў гарачы дух, усміхнуўся:

— Ага! Быццам у руках гарачую разламаў!

— То ўжо мо і глядзіце, мо паспела.

— Можна, хай яшчэ трохі пасядзіць?

— Ну, схакайце хвіліну,—цётка Анэта зноў апус-цілася на крэсла, але раптам зірнула на Мамойку запыталына.—А мо я вам, дзіцятка, надакучыла ўжо?

— Ну што вы, цётка Анэта? Што б я без вас ра-біў тут?—Мамойка сказаў тое шчыра, ад душы.

Яна неяк добра пасміхнулася сама сабе, зла-жыла на грудзях рукі, сказала:

— От дастану бульбачку, каб вам не выпэцква-ца, а тады і пайду.

— Калі не спяшаецца, цётка Анэта, дык пася-дзіце. Вечар яшчэ доўгі.

— Дык жа дзед мой раўнівы,—зноў пасміхнулася цётка Анэта.

— Тады—маўчу!—Мамойка прыкрыў даланёю рот.

Цётка Анэта і праўда заспяшалася дадому, як толькі выгарнула на бляху пры грубцы спечаную бульбу. Абцёршы яе, кожную паасобку, фартухом, яна высыпала бульбу на стол, на газету, на якой ля-жала непачатая Мамойкам кілбаса, пажадала яму добрай ночы і, напаследак сказаўшы, што ключ тыр-чыць у дзвярах, пайшла.

А Мамойка сеў вячэраць. Вячэралася з апеты-там. З'еў абедзве, прывезеныя з сабою памідоры-ны, прынесены цёткай Анэтай агурок, выхлябтаў з гарачай бульбай амаль увесь слоік прастаквашы. Пакаштаваў з бульбай і сала, і яно таксама кусалася са смакам, хоць было старое і елкаватае.

Пасля, прыбраўшы злёжку са стала і прыкрыўшы газетай тое, што не з'еў, прылёг на канапу і заку-рыў. Дзіўна, але ад таго настрою, з якім сядзеў днём у аўтобусе, не асталося і следу. Было такое адчуванне, быццам ён, Мамойка, зрабіў нешта доб-рае і яго за тое пахвалілі. Добра думалася пра цётку Анэту, пра яе непакатную, душэўную дабры-ню і ласку, пра яе спагядлівы да бедалагі Сцяпана расказ, пра тое, як яна са сваім старым сядзіць зі-мою на печы і адтуль глядзіць тэлевізар, які дзеля такой нагоды паднялі на стол-шафку. Потым думка перакінулася на брыгадзіра, з якім паспеў перакі-нуцца толькі некалькімі словамі, але пра якога так-сама думалася добра. З добрай усмешкай прыга-даў дзяўчыну-сакратарку з канторы саўгаса, адзна-чыўшы між іншым, проста так, што дзяўчына не проста сімпатычная, але і прыгожая. Добра дума-лася і наогул пра Вішанькі, у якія вось так нечакан-на патрапіў.

Спаць не хацелася. Мамойка падняўся, выключыў святло, выйшаў на ганак. Ноч была ціхая і халодная. У голым голлі дрэў блішчэў месяцчык. Мамойка не-мацаў у дзвярах ключ павярнуў яго, выняў паклаў у кішэню і пабрыў вуліцаю—у той канец, якім ужо ішоў сюды ад шашы. Ішоў і думаў— аб тым, што толькі з такім настроем, які зараз панавал у ім, трэба прыезджаць да людзей і з тым жа настроем расказваць пра іх іншым.

ПРЭМ'ЕРЫ, ПРЭМ'ЕРЫ...

НА ПРАФЕСІЯНАЙ СЦЭНЕ

Брэсцкі абласны драматычны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі паставіў п'есу М. Байджыева «Мы — мужчыны» (рэжысёр М. Нікіцін). У галоўных ролях выступаюць народны артыст БССР А. Логінаў, заслужаныя артысты БССР Н. Ганчарэнка, Г. Токараў, С. Юрневіч, артысты Р. Барзова, А. Беранжой, В. Глінскі і іншыя. Сцэнаграфія спектакля мастака А. Ціхановіча.

На здымку: у ролях Настаўніка і Жанчыны народны артыст БССР А. Логінаў і артыстка Р. Барзова.

Рэспубліканскі тэатр юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі паказаў спектакль «Міколка-паравоз» паводле вядомай аповесці народнага пісьменніка Беларусі Міхася Лынькова (інсцэніроўка А. Вольскага). Паставіў спектакль А. Курловіч пад кіраўніцтвам галоўнага рэжысёра Р. Баравіна, аўтар сцэнаграфіі — мастак У. Гардзеенка.

На здымку: у ролях дзеда Астапа і Міколка артысты М. Пятроў і В. Кавалерава.

Фота У. КРУКА.

НА САМАДЗЕЙНАЙ СЦЭНЕ

Пастаноўку «Васы Жалязной» па п'есе М. Горнага ажыццявіў дыпламант Першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных — тэатральныя калектывы медыцынскіх работнікаў Магілёўскай абласной псіхіятрычнай бальніцы, якім кіруе выкладчык Магілёўскага культасветвучылішча В. Ермаловіч.

У ролі Васы Жалязной выступае ветэран каленціваў медыцынскай сестра В. Чорная. Іншыя ролі ў спектаклі выконваюць старшы ўрач Б. Шмараню (Прохар), фельчар І. Жыгадла (Сяргей Пятровіч Жалязной), фельчар-нарколаг Т. Беленская (Рашэль), медыцынскія сёстры А. Мнзельская (Наталля), Г. Лонская (Людміла) і іншыя.

Прэм'еру прагледзелі ўдзельнікі абласнога семінару рэжысёраў народных тэатраў і вядучых самадзейных тэатральных калектываў Магілёўскай вобласці, якія высока ацанілі гэты спектакль.

На здымку — сцена са спектакля. У ролях: В. Жалязная — В. Чорная, Рашэль — Т. Беленская.

Фота А. ГОЛЬША.

ДУМКА аб тым, каб адкрыць у Рэспубліканскім тэатры юнага гледача «малую сцэну», жыла ў калектыве даўно. Асабліва вострую неабходнасць адчувалі ў гэтым акцёры: напэўна, таму, што ў кожнага з іх ёсць затоеная мара сыграць ролю, для якой не заўсёды знаходзілася месца ў рэпертуары.

Зусім нядаўна побач з заўсёднымі афішамі, што ўпрыгожваюць фасад тэатра, наведлі незвычайную аб'яву, якая адразу ж прыцягнула да сябе ўвагу: «Адбудзецца адкрыццё эксперыментальнай студыі».

Калі «Эдзіт Піяф» нагадвае шматколерае, быццам вясёлка, жывапіснае палатно, то «Апошні тэрмін» асацыіруецца са строгай, аскетична прастай скульптурай, дзе праз наўмысна жорстка выцеленыя твары, постаці раскрываюцца эпічна-абагуленыя характары.

Папярэджаныя аб тым, каб не шумець і наогул нічым не перашкаджаць дзеянню, гледачы праходзяць лесамі, налітарамі ў напачатку светлыя выявы пакой, моўні расаджваюцца на лавах. Дэкарацыя амаль няма, толькі самае неабходнае для звычайнай вясновай хаты. Каля стала — вялі-

кутлівы позірк шырока адкрытых вачэй, што пранікае ў душу, перадаюць складанейшыя пачуцці — боль і трывогу мацярынскага сэрца. Толькі з Міроніхай (А. Фурманова) старая нібы працянаецца ад сну. Шчыра, з вялікім хваляваннем успрымае яна вясковыя навіны, што прыносяць ёй даўня сямброўка, — адзіная яе сувязь з жыццём. За іх жартаўлівымі кпінамі, наўмысна грубаватай сваркай выяўляецца духоўная еднасць адзінокіх маці, аднолькава забытых роднымі дзецьмі. Н. Варанецкая і А. Фурманова ствараюць

«БІЛЕТЫ ЎСЕ ПРАДАДЗЕНЫ...»

Сярод работ студыі пакуль яшчэ толькі дзве назвы: «Эдзіт Піяф» В. Легантава і «Апошні тэрмін» В. Распуціна.

Ідэя расказаць са сцэны пра пануліва цянжлі і адначасова зайздросна шчаслівы лёс сусветна вядомай спявачкі Эдзіт Піяф цалкам належыць Людміле Цімафеевай. Яе непакоіла думка, як спасцігнуць веліч і супярэчлівае складанае свету творчай асобы, зраўнець і сэрцам адчуць тыя унутраныя сілы, якія насуперак логіцы дапамаглі Эдзіт Піяф пераадолець шматлікія жыццёвыя перашкоды, што спакусліва накіравалі ёй лёс.

Актрысу Л. Цімафееву падтрымлівалі сябры па сцэне, якіх яна «прымушала захварэць» сваёй ідэяй і якія сталі яе памочнікамі і аднадумцамі. На апошнім этапе работы ім значна дапамог рэжысёр Ю. Бяроза. Ён аб'яднаў асобныя кампаненты спектакля ў адзінае цэлае, надаўшы яму яркую тэатральнасць.

Спектакль «Эдзіт Піяф» ідзе на лесвіцы ў фая тэатра. Артысты надзвычай вынаходліва абыгрваюць своеасабліваю сцэнічную пляцоўку. Імклівы рытм, унутраная напружанасць дзеяння арганічна спалучаюцца са знешняй свабодай, «раскаванасцю» выканаўцаў. Стылістыку спектакля вызначаюць законы пляшчаднага відовішча, з уласцівай яму лёгкасцю, рухомасцю, адкрытай умоўнасцю. На нашых вачах, змяніўшы асобныя дэталі касцюма, артысты Н. Венядзіктава, У. Рулеў, В. Якушаў, А. Дудароў ператвараюцца з безжурботных камедыянтаў вандруючай трупы Джавані Гасіён у жорсткіх, аб'якавых чыноўнікаў — інспектараў паліцыі, ці ў сяброў Піяф, такіх жа абяздоленых, як і яна, дзяцей вуліцы, або ў странныя постаці змрочнага здрадлівага свету плошчы Пігаль. Справа нават не ў тым, што мяняюцца знешнія аксесуары — мяняецца ўнутраны рытм жыцця герояў, іх пластыка.

У рэтраспектыўным калейдаскопе сцэн-успамінаў праходзяць перад намі вобразы людзей, сапраўдных сяброў Эдзіт Піяф: высакародны і чужы Луі Лепле (М. Смірноў), пяшчотны, адухоўлены каханнем Марсель Сердан (М. Лявончыёў), разумны і патрабавальны Раймонд Асо (Л. Улашчанка), стрыманы, засяроджаны Сашы Гітры (В. Зубараў). І сярод іх, аб'ядноўваючы мінулае і сучаснае, як гімн жыццю і творчасці, жыве Эдзіт Піяф — Л. Цімафеева. Можна быць, яе гераіні, у сілу акцёрскай індывідуальнасці выканаўцы больш уласцівыя кранальныя мяккасць, лірычны сум, боль трапяткога сэрца, чым драматычны напад, трагедыянае ўзрушэнне. Тым не менш Эдзіт Піяф Л. Цімафеевай захалляе сваёй закаханасцю ў жыццё, самаадданым і бескампрамісным служэннем мастацтву.

Побач зусім іншы па танальнасці спектакль «Апошні тэрмін» В. Распуціна (рэжысура, інсцэніроўка і пераклад на беларускую мову артыстаў В. Баркоўскага і М. Трухана).

ная дошка, мо дарога, па якой крочылі ў свет адзін за адным дзеці старой Ганны. Тут, у пакой, мы заўважаем застыўшыя ў нерухомаці людзей, маўкліва адчужаных, засяроджаных. Адрознівае пачынае дзейнічаць закон тэатральнай умоўнасці, калі мы свядома і падсвядома паглыбляемся ў атмасферу сцэнічнага дзеяння і пачынаем успрымаць яго як рэальнае жыццё. Старая Ганна (Н. Варанецкая) ціхенька зацягне сумную мелодыю, доўгу і тужліваю, як яе адзінокая старасць, якой пагарджае нават сама смерць. Паступова ў голасе маці чуецца іншыя ноты, больш светлыя, празрыстыя. І вось яна ўжо смеецца голасна, радасна і, шырока раскінуўшы рукі, праходзіцца ў танцы з асветленым ад шчасця тварам. І

надзвычай жыццёвыя вобразы дзвюх цудоўных жанчын, простых і прывабных сваёй чалавечай чысцінёй, разумных глыбокай народнай мудрасцю, кранальна бездапаможных перад чэрствам і эгізмам.

Спектакль «Апошні тэрмін» суровы, нават трагічны па сваёму гучанню. Разам з тым, пасля яго адчуваеш нейкае прасвятленне, ачышчэнне.

Спектаклі «Эдзіт Піяф» і «Апошні тэрмін» — гэта толькі першыя крокі ў спяціжэнні тэатраў і мастацтва «малой сцэны». Таму непазбежны і недахопы, якія ўласцівыя абедзвюм пастаноўкам, — недастат-

На лесвічнай пляцоўцы — «Эдзіт Піяф».

Фота І. АБРАЦА.

гэты жывы струмень уліваецца ў дзяцей, абуджае іх да жыцця. Яны пачынаюць рухацца, гаманіць — як у дні юнацтва, калі яны яшчэ не разляцеліся па беламу свету і жылі побач з маці адзінай сям'ёй. Раптам голас старой абрываецца на высокай ноце і, сагнуўшыся ад непацільнага цяжару сваёй адзіночаты, яна пачынае моўчкі мыць бялізну. Бясконца доўгі пляскаюць вяды нібы ўваскрашае шэраг бяспрадных, аднастайных дзён і начэй, што складаліся ў тыдні, месяцы, гады яе нялёгкага жыцця. І зноў усе застываюць у нерухомаці.

Першам спектакля з'яўляецца вобраз маці ў выкананні Н. Варанецкай. Артыстка знайшла надзвычай яркую, пры знешняй прастаце, пластыку вобраза. Яе гераіня вельмі стрыманая, спакойная. Вось яна моўчкі сядзіць на крэсле, чужая і далёкая ад усяго зямнога. Але праце ўнутранага жыцця ідзе бесперапынна. Твар маці, адухоўлены, высакародны, асветлены водбліскам адвечнага спакою, звернуты да гледача. Эмацыянальнае напачуенне артысткі такое вялікае, што ледзь прыкметны паварот галавы, па-

ковае адчуванне поўнай свабоды некаторымі выканаўцамі, часам штучнае спалучэнне прыкмет рэальнага быту і умоўных рэалій, што асабліва выцвілаецца ў рэжысуры. Тым не менш, спектаклі эксперыментальнай студыі паідаюць вельмі добрае уражанне. Напэўна, практыка прамых зносін з гледачамі будзе карыснай і для асноўнай сцэны. І яшчэ адна рыса, якая адрознівае іх ад асноўнай сцэны, — гэта адсутнасць рэжысёрскага ўплыву ў абодвух спектаклях, за рэжысёрскім выключэннем, удзельнічаюць артысты, мала занятыя ў рэпертуары тэатра. Менавіта гэты пастаноўкі раскрылі трапільны талент Н. Варанецкай, сталасць прафесійнага майстэрства А. Фурмановай, уменне некалькімі штрыхамі ствараць яркі вобраз М. Смірноў, паказалі, як спалучаецца знешняя характарнасць з унутранай абрунтаванасцю ў ролях, створаных Н. Венядзіктавай, выявілі надзвычайную пластычнасць В. Якушава, А. Дударова і У. Рулева, арганічнасць і шчырасць выканання Г. Нухальскай, В. Богдан-Баркоўскай, Н. Калеснікавай.

Артысты тэатра юнага-гледача распачалі цікавую і карысную справу. Над касай у такіх дні аб'ява: «Білеты прададзены...»

Тамара ГАРОБЧАНКА.

кіно «Кастусь Каліноўскі» рэжысёра Уладзіміра Гардзіна з незабыўным Мікалаем Сіманавым у галоўнай ролі. Уражанне на ўсё жыццё! Вось бы такім пабыць хоць адзінае імгненне! Магчыма, з такога адчування і мара нарадзілася пра сцэну і экран...

На пытанне пра настаўнікаў Барыс Канстанцінавіч адказвае:

— За плячамі ў мяне мхатаўская школа. Мікалай Баталаў, Міхаіл Тарханаў, Уладзімір Станішын, Мікалай Плотнікаў. Не кажу пра іх унікальнай глыбіні і пільнасці ўрокі, проста жыць у супольным ін-

гуначкі пасля рэйсаў... Значыцца сустракалі мяне і амаль без жарту пытаўся, ці не змяніў я прафесію. Паверылі. Гэта прыемна чуць.

Наогул, час вымагае ад артыста іграць так, каб табе верылі. І ў спектаклі «Чалавек збоку» я мушу пераканаць гледача, што мой дырэктар фірмы сапраўды заклапочаны вытворчым поспехам, а ў фільме «Самы спякотны месяц» — што мой герой варыць сталь. Тэатр імя Янкі Купады вучыў мяне такой ступені паглыблення ў характар. Шчыра прызнаюся, што апошнім часам люблю глядзець дакументальныя стужкі. Знаёміцца са сваімі будучымі геро-

ВЕЧАР ЗНАЁМСТВАЎ

Гэты канцэрт у філарманічнай зале ў Мінску прынёс аматарам музыкі адразу некалькі новых знаёмстваў. Упершыню не толькі ў Мінску і ў Беларусі, але і наогул у нашай краіне выступаў перад савецкімі слухачамі малады польскі дырыжор Войцік Міхнеўскі, ён дырыжуе Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР, які ўпершыню выканаў некалькі твораў сучасных польскіх кампазітараў. У прыватнасці, першы раз прагучаў на нашай сцэне такі складаны, насычаны філасофскім сэнсам твор, як сімфонія для фартэпіяна і аркестра Францішка Возняка. Саліраваў аўтар — кампазітар і піяніст, які таксама ўпершыню выступаў на сцэне беларускай сталіцы.

Войцік Міхнеўскі пасля заканчэння ў 1972 годзе Варшаўскай вышэйшай музычнай школы, дзе ён быў вучнем вядомага музыканта і педагога прафесара Віслоцкага, у 1974 годзе пачаў працаваць у сталічнай філармоніі Нарадовай. Маладога музыканта з задавальненнем прынялі ў славы калектыву. А праз год аўтарытэт новага дырыжора стаў яшчэ больш высокім: Войцік Міхнеўскі атрымаў прэмію «Арфей» за выкананне аднаго з канцэртаў на фестывалі «Варшаўская музычная восень». Пасля гэтага ён спецыялізуецца на выкананні сучаснай музыкі. У тым, што Войцік Міхнеўскі робіць гэта па-майстэрску, беларускі аматары музыкі маглі пераканацца на канцэрце, дзе былі выкананы творы Вітольда Лютаслаўскага («Жалобная музыка»), Тадэвуша Бэрда («Псіхадрама для аркестра»), Баляслава Шабельскага «Канцэрт гроса».

1977 год прынёс Войціку Міхнеўскаму першую прэмію на Міжнародным конкурсе тэатра «Ла Скала» ў Мілане. Працягваючы працу ў Варшаве, ён стаў мастацкім кіраўніком сімфанічнага аркестра філармоніі ў Быгдашчы. І, відаць, яму не раз яшчэ давядзецца знаёміць слухачоў з сачыненнямі сучасных музыкантаў. А мы будзем чакаць новых сустрэч з польскімі выканаўцамі.

А. РОСІН.

Б. ГЕРСТАН.

«А СЭРЦА НІЧОГА НЕ ЗАБУДЗЕ...»

Гэтага артыста сталіца па ўзросце мінчане ведаюць, як кажуць, у твар. «Барыс Кудраўцаў...» — заўважаюць яго ў патаўне. Чуецца нават і больш сардэчнае. «Боб Кудраўцаў...» — гэта ўжо ад калег, ад сяброў па сцэне. Ён іграў галоўныя ролі ў спектаклях купалаўцаў. Цяпер яго ведаюць мільёны кінагледачоў. Яму адрасуюцца апладысменты і на спектаклях Маскоўскага драматычнага тэатра на Малой Броннай, у трынекаго ён служыць. У Мінск ён прыязджае часта. Здымаецца ў нашых фільмах, удзельнічае ў сустрэчах з гледачамі, дае канцэрты як чытальнік. Мне давялося сустрэць яго ў адзін з такіх дзён і напрасіць падзяліцца ўспамінамі аб тым, што засталася ў яго ад часу працы ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы.

— Я цяпер здымаюся ў фільме «Емяльян Пугачоў», і вы разумееце — думка аб героі такога маштабу «пачынаецца» ад Кастуся Каліноўскага. У дзіцячыя гады, і ў самых смелых фантазіях не бачыў сябе ні ў тэатры наогул, ні ў Беларусі, я захапляўся фільмам Белдзярж-

тарэсе з такімі асобамі — гэта ж таксама школа! І калі мае педагогі выпраўлялі мяне ў Беларусь, яны гаварылі мне, што я апынуся ў знаёмай стылі мастацкай праўды і жыццёвага рэалізму. Так яно і здарылася. Звыш дваццаці гадоў я адчуваў, што мне трэба падцягвацца, удасканальвацца, каб быць вартым партнёрам Б. Платонава і В. Галіны, І. Ждановіч і Г. Глебава, Л. Рахленкі і С. Станюты. Атмасфера зацікаўленасці і патрабавальнасці панавала тут заўсёды. І ты міжволі імкнуўся нечым апраўдаць давер, штосьці аддаць у агульны скарб, імя якому — мастацтва купалаўцаў.

Мне цяжка меркаваць самому, але было б прыемна, калі б і ў маіх кінаролях былі тыя ж рысы, якіх вымагае ад артыста званне «купалавец». Жыццёвасць і па-мастацку сакрэты малюнак унутранага жыцця героя. Ну, хоць бы так, як гэта было на здымках фільма «Зялёныя агні» ў Мінску ў 1956 г. Іграў машыніста, халіў па гарадзе ў форме, размаўляў так, як гэта робіць чы-

ямі трэба загадзя, і аблічча іх у паўсядзённых буднях бачыш лепш за ўсё на буйных планах хронікі...

Атаман Шугаеў у «Пугачоў», вядома, ні ў якой хроніцы не зафіксаваны. Тут мне давядзецца мабілізаваць творчую фантазію і той вопыт, што маецца ў мяне. І ўражання. Ад таго ж Сіманова ў ролі Каліноўскага... Навучыўся трымацца ў сядле, пасябраваў з калём. Шукаю і шукаю «мелодыю» мовы чалавека тых часоў... Адным словам, працую. Кожны візіт у Беларусь абуджае светлыя запаветныя пачуцці. Яны мне патрэбны, гэтыя ўспаміны, гэтыя эмоцыі. Рэжысёр фільма Аляксей Салтыкоў на здымках паблізу Мінска заўважыў штосьці ва мне новае. «Ты тут — дома...» — сказаў ён мне. Так яно і ёсць. Еду ў Мінск так, як еду ў матчыны край, у Разань — з тым жа пачуццём сыноўняй любові.

...Ад імя мінчан мы пажадалі артысту поспехаў у Новым 1978 годзе.

«ХАРОШКІ» НА БЕРАГАХ ДАЎГАВЫ

У Латвію ўпершыню прыехаў на гастролі фальклорна-харэаграфічны ансамбль «Харошкі». Сардэчна і гасцінна сустрэлі латышскія гледачы таленавіты танцавальны калектыв з братняй Беларусі, які жыццёві вядзіць гастрольнае турне па рэспубліках Прыбалтыкі.

З цікавасцю і захапленнем глядзелі рыжанае выступленне ансамбля ў канцэртнай зале Латвійскай філармоніі. Гледачоў не пакідала адчуванне жыццядаснасці, энергіі і юнацтва, светлай і шчырай усмешкі абаяльных юнакоў і дзяўчат.

Беларускі калектыв малады, усяго некалькі гадоў як выйшаў ён на танцавальную арбіту, аднак вядлікай творчай працай ён за кароткі тэрмін здолеў дасягнуць прафесійнай сталасці і папулярнасці. Цяперашнія гастролі поўнаасцю гэта пацвердзілі. Яркая нацыянальная своеасаблівасць выканаўчага стылю, імкліваасць, спрытнасць і грацыя — бяспрэчныя вартасці «Харошак». Адкрываць і вяртаць народу ў маляўнічай мастацкай форме каштоўнасці нацыянальнага мастацтва — такі, адчуваецца, дэвіз ансамбля.

Рыжанае пазнаёмлівае з каларытнымі старажытнымі і сучаснымі беларускімі танцамі, убачылі сапраўдны фальклор, дзе яскрава адчуваўся самабытнасць народнай творчасці і дзе з дзівоснай рэльефнасцю выявіліся найбольш тыповыя асаблівасці нацыянальнага характару. Мы убачылі, што калектыву кожны нумар імкнецца зрабіць сцэнічным і выразным.

У праграме «Харошак» дзіўна гарманіруюць усе кампаненты сцэнічнага дзеяння: харэаграфічныя фігуры, касцюмы, асвятленне, ствараючы адзіны настрой, цэласны мастацкі малюнак. Артысты дэманструюць узоры нацыянальнай культуры, не захапляючыся знешнім эфектам, захоўваючы стыль, характар і асаблівасці народнага танца.

Вядлікі поспех у гледачоў мелі вясёлыя, святочныя харэаграфічныя кампазіцыі «Добры вечар», «Вясельная» і сюіта «Субота», дзе ярка праявілася незвычайнасць і кампазіцыйная вынаходлівасць пастаноўшчыка-балетмайстра і бліскучыя артыстычныя якасці танцоўшчыкаў.

Здзівілі па прыгажосці танцавальнага малюнка старажытныя беларуская кадрыля «Ленсей» і танец «Мітусь». З захапленнем прымалі гледачы тэмпераментныя полькі «Крутуха» і «Кяханачка». Гарачыя апладысменты аўдыторыі выклікаў вясёлы, захапляючы сваім шчырым вяселлем сучасны вясковы перапляс «Вяселуха». Да яркіх, захапляючых нумароў патрэбна аднесці танец «Гусарыкі» ў выдатным выкананні гарэзлівых дзяўчат і дасціпнага саліста (Фёдар Балабайка). Колькі ў гэтым танцы экспрэсіі і светлага гумару! Ф. Балабайка зарэкамендаваў сябе як выдатны танцор-віртуоз. Сваім непадробным гумарам ён выклікаў шчырыя сімпатыі гледачоў.

Некалькі слоў пра «душу» калектыву — мастацкага кіраўніка і балетмайстра, вядлікага знаўца беларускага фальклору Вялікіну Гаюву. Яе бездакорнаму мастацкаму густу, няўтольнай працавітасці калектыву ў многім абавязаны сваім поспехам.

Заслугоўвае пахвалы і ігра невялікага аркестра. Музыканты таксама паспяхова выступаюць самастойна, паказваючы арыгінальныя, цікава інструментаваныя нумары.

Знаёмства з «Харошкамі», якія стварылі захапляючае і маляўнічае прадстаўленне, было для рыжан прыемным і цікавым. Госці з сінявокай братняй рэспублікі далі яшчэ шэсць канцэртаў у Баўска, Добелі, Елабілсе і Даўгаўпілсе. І ўсюды ім спадарожнічаў поспех.

А. ПАЎЛЕНКА.

ЦІКАВАЕ ПАЧЫНАННЕ

У Доме кіно адбылася сустрэча з калектывам камернага аркестра Дзяржаўнага акадэмічнага ордэна Леніна Вялікага тэатра оперы і балета БССР. Пачатак... Пачатак не толькі канцэрта, але і творчых кронаў калектыву-піянера, створанага з музыкантаў аркестра тэатра ў красавіку 1977 года. На сцэне тыя, хто нябачна удзельнічае ў кожным спектаклі. Цяпер камерны аркестр — на канцэртнай эстрадзе і не толькі як чыйны арганізм акампанемента, але і як саліст.

У праграме — творы Пёрсела, Карэлі, Баха, Моцарта, Бетховена, якія ўяўляюць сабой сапраўдныя каштоўнасці мастацтва. Менавіта яны з'яўляюцца крытэрыем прафесіяналізму і майстэрства. Сам жа канцэрт — не справаздача калектыву, а адзін з многіх «рабочых» момантаў яго жыцця. Таму што мэта аркестра — папулярныя музычна-мастацтва ў самых

розных аўдыторыях. Адметна, што калектыву створаны на добраахвотных пачатках. Прыватныя вечары музыцыравання «для сябе», дзе выконвалася камерная музыка, якая гучыць рэдка, набылі новую форму.

Нягледзячы на тое, што час для заняткаў калектыву абмежаваны гадзінамі перапынку паміж ранішнімі і ввечэрнімі спектаклямі, выкананне вызначэцца зладжаным ансамблем. У гэтым невялікай заслуга арганізатара і дырыжора камернага аркестра А. Алоўнікава, канцэртмайстра групы шпаланчэй аркестра тэатра, які тут выступае ў новым для сябе амплау.

Бясспрэчна, тэатр набыў у новым калектыве цудоўную магчымасць папулярызацыі рэдка выконваемай у канцэртах опернай і балетнай музыкі, яшчэ адну магчымасць для выступлення салістаў тэатра на канцэртнай эстрадзе, для ўзбага-

чэння прафесіяналізму саміх аркестрантаў. Сапраўды неадзінае пачынанне і для эстэтычнага выхавання мас, павышэння музычнага ўзроўню слухачоў.

Гаспадары Дома кіно падкрэслівалі важнасць такіх творчых сустрэч, гаварылі аб ролі музыкі ў сваім мастацтве і адзначалі сапраўды рэльефную бачнасць выканання сімфоніі № 40 Моцарта, драматычнае адзінства, працятання фартэпіянага канцэрта Фа мінор Баха (салістка — дыпламант міжнароднага конкурсу Л. Талкачова), пластычную выразнасць сімфоніі № 3 Брамса...

І, можа быць, гэты снежанскі вечар паслужыць асновай будучых саюзаў рэжысёра — кампазітара — музыканта-выканаўцы, нанштапт плённай саруджасці такіх гігантаў, як Эйзенштэйн — Пракоф'еў, Козінцаў — Шастанавіч...

Наталля СЦЕПАНЦОВА.

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС НА ЗАМЯШЧЭННЕ ПАСАД
ПРАФЕСАРСКА-ВЫКЛАДЧЫЦКАГА СКЛАДУ ПА КАФЕДРАХ:

педагогікі, псіхалогіі, метадыні і педагогічнай практыцы — загадчым кафедраў;
агульнага фартэпіяна — загадчым кафедраў,
Залы і дакументы, згодна з Палажэннем аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара па адрасу:
г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.
Тэрмін падачы залу — адзін месяц з дня апублікавання.
Даведкі па тэлефоне: 22-49-42, 22-96 71.

МЕРА ЯЕ ПРАЦЫ

Строгія судзі аднагалосна вырашылі, што на дзяржаўным экзамене вакальнага факультэта (рыхтаваліся другі і трэці акты оперы Дж. Пуччыні «Чыо-Чыо-сан») за раялем будзе Вера Багатырская. Без адзінай рэпетыцыі са спевачкамі і зусім нечакана для іх яна сыграла гэтую складаную музыку так, што не дэбютнік опернага канцэртмайстра адначасова стаў і першым маленькім трыумфам. Яна канчаткова зразумела: яе прызвание — оперны тэатр.

Пасля кансерваторыі — праца ў Адэсе. Шмат далі ёй заняткі з тымчасовым гадоўным дырыжорам тэатра М. Пакроўскім, які вучыў яе глыбокаму разуменню вакала, дакладнаму разуменню сэнсу музыкальнага тэксту, цярпенню ў рабоце з вакалістам.

Адзіно ўмения іграць на раялі неадстаткова. Трэба добра ведаць вакальную тэхніку, каб не толькі своечасова ўказаць спевачку на яго хібы, але і ўмець ад іх пазбавіцца. Значыць, неабходны пэдагагічныя здольнасці, велізарнае цярпенне і такт. У большасці выпадкаў вакалісты пачынаюць займацца спевам у сталым узросце, не маючы дастатковай музыкальнай надрыхтоўкі, і тады многія хібы ў іх адуканыя таксама даводзіцца выпраўляць, на ўроках з канцэртмайстрам. Усё гэта аказалася слушным і тады, калі яна сустрэлася з выдатным артыстам і спевачком Ігарам Сароніным, які стаў яе сябрам, спадарожнікам і аднадумцам у мастацтве.

З 1962 года яны — у дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР. Ціпер у рэпертуары канцэртмайстра Веры Багатырской — амаль усе папулярныя оперныя творы рускіх, зарубешных, савецкіх кампазітараў. Самы ж дарогі з іх — «У бору» Ц. Хрэнікава: гэта быў яе першы спектакль.

Любіць яна і канцэртную дзейнасць, любіць сцэну, адчувае радасць ад сустрэч са слухачамі. У гэтым сэнсе надзвычай плённы творчы дует Веры Багатырской і Ігара Сароніна. З вялікім і цікавым канцэртным рэпертуарам яны аб'ездзілі краіну ад Вярста да Уладзівастога, ад Архангельска да гарадоў Сярэдняй Азіі, ад Сібіры да Прыбалтыкі, не раз пабывалі за мяжой. Яны далі пачаць у гэтых краях і рэпертуар многіх беларускіх кампазітараў. Нарэшце, разам заісналі дзве грамадзянкі...

Непрыкметна працягае час. Яшчэ адзін урок застаецца на 25-гадовым працоўным рахунку Веры Багатырской.

Н. АЛКСАНДРАВА.

Ідзе ўрок... Незвычайны ў прывычным разуменні гэтага слова, але зусім звычайны для опернага тэатра. За раялем — канцэртмайстар Вера Ісакаўна Багатырская, побач з ёю — саліст: развучаецца новая партыя. Сочачы за тым, як праходзіць урок, вельмі хутка разумееш складанасць і шматграннасць працы канцэртмайстра. Праца, якая патрабуе і вялікіх прафесійных ведаў, і цярпення, і чужасці, і ўвагі, і любові... Даволі шмат часу праходзіць, перш чым глядач убачыць спектакль. І важная частка чарковай работы складаецца на плечы канцэртмайстра. Урок — толькі пачатковая стадыя; потым пойдучы спеўні, мізансцэны і сцэнічныя рэпетыцыі — і усё гэта ў суправаджэнні раяла. Тут ад канцэртмайстра патрабуецца дасканалае веданне клавіра, захаванне ўсіх патрабаванняў, прад'юльміных дырыжорам да аркестра: рытмічная дакладнасць, яснасць інтанацыі, эмацыянальнасць, іншымі словамі — поўная імітацыя аркестра.

Жывучы ў Адэсе, горадзе, які заўсёды славіўся даўнімі музыкальнымі традыцыямі і выдатным оперным тэатрам, займаючыся ў кансерваторыі, Вера Багатырская не пранесла ніводнай генеральнай рэпетыцыі або здачы спектакля, а тым больш гастроляў оперных слаўтасцей. Кожны студэнт-піяніст павінен прайсці оперны клас, дзе даюцца пярвыя навіны работы над оперным творам і заняткі з вакалістамі. Але так ужо атрымалася, што Вера ў свой час гэты клас не прайшла, а на апошнім курсе давялося здаваць экзамен... Ёй было прапанавана сыграць сцэну для Кананкі з «Шкавай дэмы». І вось тады асабліва яна прайшла гэты класіфікацыі маладой піяністкі, які бліскуча чытанне і ліста, сабраўшы, музыкальнасць і чужасць да спевачка.

НАРОДНАМУ ЗАПОЛЬСКАМУ ХОРУ — 50 ГАДОУ

У гумнах, якія служылі ў той час «канцэртнымі заламі», на тайных вечарынах і забавах моладзі, на маёўках і фэстах, на нелегальных мітыгах і сходах, якія арганізаваліся ў лясах. Запольцы спявалі песні, якія клікалі народныя масы на барацьбу з прыгнятальнікамі, сёялі ў народзе надзею на хуткае вызваленне.

Светлым вераснем 1939 года на прасторы Прыпямоння прышла свабода. Яе прынесла Чырвоная Армія. Поўным голасам, свабодна заспяваў і Запольскі хор. Ён выступаў перад працоўнымі сёл і гарадоў, перад часцямі Чырвонай Арміі.

Пачаліся і першыя агляды мастацкай самадзейнасці ў раёне. Запольскія спявакі заўсёды выходзілі пераможцамі.

Але воеваць грымнула вайна. У першыя ж дні акупацыі былі схоплены гітлераўцамі і расстраляны старшыня сельсавета Савета, кіраўнік аркестра М. Копаць, удзельнік хору М. Тарасевіч. Ад рук гітлераўцаў загінулі таксама харыст Мікалай Шэўка, які быў пачатковым асоба аддзела кавалерыйскай партызанскай брыгады, баніст хору Мікалай Шэмер. Многія ўдзельнікі калектыву са зброяй у руках змагаліся з гітлераўцамі ў партызанскіх атрадах. Змагаліся не толькі зброяй, а і песняй. Яны былі арганізатарамі партызанскай мастацкай самадзейнасці, выступалі перад насельніцтвам захопленых ворагам вёсак. Адразу пасля вызвалення Карэліцкага раёна Савецкай Арміяй мужчыны са стаў хору выступаў з канцэртамі перад вайнамі-вызваліцелямі.

У 1946 годзе запольцы прынялі актыўны ўдзел у першым пасляваенным аглядзе мастацкай самадзейнасці і былі рэкамендаваны на Усесаюзна агляд мастацкай самадзейнасці.

У 1947 годзе Запольскі хор атрымаў пераходны рэспубліканскі Чырвоны сцяг за лепшае абслугоўванне працоўных канцэртамі.

З таго часу і па сённяшні дзень кіруе Запольскім хорам таленавіты музыкант, самадзейны кампазітар-песеннік, вялікі энтузіяст і любіцель народнага мастацтва Пётр Мікалаевіч Шэўка. Пры ім хор пачаў вельмі сур'ёзна працаваць, навішаць свой мастацкі ўзровень. Больш

багаты і разнастайны стаў рэпертуар калектыву. Пачалі спяваць 3 і 4-галосныя песні. Калектыв пачаў пабываць сваё творчае аблічча, якое вызначалася арыгінальнымі народнымі касцюмамі, мадэрай спявання, рэпертуарам.

Хор прымаў актыўны ўдзел ва ўсіх абласных і рэспубліканскіх аглядах і дэкадах народнага мастацтва. Ён два разы выступаў у сталіцы нашай рэспублікі горадзе Мінску.

Па ініцыятыве старэйшага арганізатара і ўдзельніка Запольскага хору Аляксандра Моніча пры харавым калектыве быў створаны вакальны фальклорны ансамбль, які ў далейшым пачалі называць «Монічы». Гэты невялікі ансамбль (6 чалавек) — сапраўдны жамчужына народнага мастацтва. Дзе толькі ні выступалі «Монічы» — і ў Крамлёўскім палацы з'ездаў, і ў «Зорным гарадку», на ВДНГ, у Палацы культуры аўтазавода імя Ліхачова. Удзельнікаў ансамбля здымалі ў кінафільмах, прысвечаных народнаму мастацтву.

Вельмі разнастайны і багаты рэпертуар запольцаў. Тут і беларускія песні, і беларускіх і савецкіх кампазітараў, і песні народаў СССР — усяго каля 200 твораў. Нарадзіліся тут і свае песні. Сярод іх такія, як «Пайду, пайду, Ясю мілы», «Вечарком за рэчкаю», песні П. Шэўкі «Родны край», «Наш Нёман» і іншыя.

Калектыв праводзіць вялікую канцэртную дзейнасць, выступае перад працоўнымі калгасаў, саўгасаў і гарадоў вобласці. За выдатную работу па ідэна-эстэтычнаму выхаванню мас калектыву ўзнагароджаны ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, граматай ЦК камсамола Беларусі, граматамі і дыпламамі Міністэрства культуры СССР і БССР.

Запольцы вельмі старанна рыхтаваліся і паспяхова выступілі на ўсіх трох творах першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных, за што харавы калектыв быў узнагароджаны Дыпламам II ступені, а ансамбль «Монічы» — вялікім залатым медалём.

Год 1977 з'яўляецца асабліва значым для нашай краіны. У гэтым годзе ўсе народы Савецкага Саюза з вялікім уздымам сустрэлі новую Канстытуцыю СССР, адзначылі 60-годдзе Вялікага Кастрычніка. А ў запольцаў прыбавілася яшчэ адна радасць: іх калектыву, якому сёлета спаўняецца паўвека, прысвоілі ганаровае званне «народны».

Сёння ў народным Запольскім хоры — больш чым 60 чалавек. Большасць з іх — хлебарабы калгаса «Новае жыццё».

Гэта Герой Сацыялістычнай Працы Надзея Трускоўская, былы старшыня сельсавета Савета Аляксандр Федарак, сакратар партарганізацыі Мікалай Ложачнік і іншыя.

Праўленне і партыйная арганізацыя робяць усё, каб стварыць для харавога калектыву найлепшыя ўмовы для творчай працы.

У славнае 50-годдзе гэтага цудоўнага харавога калектыву хочацца пажадаць яму новых творчых поспехаў на ніве самадзейнага мастацтва.

А. ШЫДЛОУСКИ,
старшы метадыст Гродзенскага АДНТ,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

Ёсць у Ведрычы музей...

У дзень трыццаць тры гадавы вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў ва ўрачыстай абстаноўцы ў Ведрычы адкрыўся музей баявой і працоўнай славы. Калі ветэран працы, першабудаўнік пемзавода «Ведрыч» Савелій Цімафеевіч Навуменна пераразаў чырвоную стужку перад уваходам, а чамусьці глядзеў толькі на Уладзіміра Верамейчына, цяпер ужо двойчы дырэктар — школы і музея. Погляд яго быў накіраваны на нажніцы ў руках Навуменні: Відаць, Верамейчына думае: «Вось разрэзка дзед стужку, людзі зойдуць... хача б усё добра было... хача б спадабалася...».

Музей спадабаўся. Першыя наведвальнікі яго — ведрычане — хадзілі па ўсіх чатырох пакоях музея і дзівіліся, што ў гісторыі іхняй вёскі столькі слаўных старонак, разглядалі цікавыя фотаздымкі, учыталіся ў радкі пажоўтых салдацкіх пісем і, прычыпы, выходзілі на вуліцу.

Потым прыязджалі наведвальнікі з Рэчыцы, Гомеля, Мінска, з-за мяжы.

Музей на сям'я... Ці варта гаварыць аб важнасці і неабходнасці такога цэнтра на вёсцы, у раёне! Тым болей, што пемзавод «Ведрыч» — гаспадарка адметная. Хутка ён будзе адзначаць сваё п'яцідзясяцігоддзе!

У 1930 годзе на вялікім балотным масіве на поўнач ад Васілевічаў пачаліся асушальныя работы. Тут і ўзнік «Ведрыч», які спачатку называўся Лугас, таму што ва ўрочышчы сена для кавалерыйскіх часцей Чырвонай Арміі, пасля чаго пачаўся развядзенне каняпель, перад самай вайной быў разарганізаваны ў саўгас, у шасцідзятых гады — у пемзавод, і вось зараз — пемзавод. Тысячы незалежных падзей пранесліся над «Ведрычам».

У пакоі працоўнай славы мы бачым дакументы, што расказваюць аб гераізме першабудаўнікоў гаспадаркі. Тут змешчана фатаграфія Першага ўсёбеларускага з'езда стыханаўцаў лугавых гаспадарак (1936 г.), дзе знаходзіцца і пяць ведрычан: браты Навуменні — Арцём і Дамітрый, Івчыніскі, Любамірскі і Майзлін. На фатаграфіі і Фёдар Ягоравіч Маханён, які прыняў разбураны фашыстамі «Ведрыч».

Тут жа захоўваецца Грамата Вярхоўнага Савета СССР і Указ аб узнагароджанні «Ведрыча» ў 1971 годзе ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі.

Экспазіцыя расказвае аб тых, хто прынёс славу «Ведрычу»: пра Герою Сацыялістычнай Працы — С. Фешчанку, К. Мятлушка, У. Юрчанку; пра семнаццаць навалераў ордэна Леніна, з іх Ю. Гапоненка і М. Ра-

бянок — двойчы, пра ўзнагароджаных іншымі ордэнамі.

У пакоі баявой славы на мемарыяльнай дошцы — прозвішчы ведрычан, якія не вярнуліся з франтоў Вялікай Айчыннай. Клуб «Пашун» экспануе матэрыялы аб героях 65-й арміі генерала Батова, якая вызваляла Ведрыч.

У музеі шырока адлюстраваны рост духоўнай культуры ведрычан за гады Савецкай улады. Расказваецца пра лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола М. Ягораніка, які вучыўся ў Ведрыцкай школе. Шырока паказана братняя сувязь з чэхаславацкімі і польскімі сябрамі.

Уладзімір Міхайлавіч Дзельца планамі на будучыню: трэба разгарнуць вялікія экспазіцыі аб героях п'яцігодкі, паказаць працоўныя поспехі ведрычан. Ён марыць запісаць на магнітную стужку галасы ўсіх ветэранаў вайны і працы, бо няёмка было час робіць сваю справу. Хоча зняць фільм аб «Ведрычы» і дэманстраваць яго ў музеі.

Позна гарыць святло ў вонках музея. Гэта У. Верамейчына разам са сваімі памочнікамі-старшанасцамі вырашаюць аб тым, як лепш расказаць людзям аб цудоўных працаўніках «Ведрыча».

У. НАЗАРАУ,
дырэктар Ведрыцкага сельсавета Дома культуры,
Рэчыцкі раён.

Тэатр у Бялынічах...

Як заўсёды, сабраліся на рэпетыцыю артысты-аматары народнага тэатра юнага гледача Бялынічнага раённага Дома культуры. Панаваў радасны настрой: Рэспубліканскае радыё расказала пра іх калектыву, а потым перадало ў запісу асобныя сцэны з апошняга пастаноўкі. Магчымаць пачуць і прааналізаваць сваё выкананне выпадае не часта, і таму да пачатку рэпетыцыі ўсе імкнуліся выказаць свае заўвагі, падзяліцца ўражаннямі. Калі ж артысты-аматары пачалі рэпетыцыю сцэны з вядомых «Прымакоў» Яні Купалы, я зразумеў, якая пільная патрэба іграць жыве ў кожнага з іх.

Тэатральная трупка... Мабыць, гэтае гучнае слова і не зусім стасуецца да самадзейнага калектыву, але ў расказе народных артыстаў пра сябе, пра новыя спектаклі, пра гастрольныя паездкі вырысавалася гісторыя сталага калектыву, у якога ёсць пэўныя традыцыі, творчыя страты і набыткі.

Дзмітрый Паўлавіч Дубар быў адным з першых ініцыятараў стварэння тэатра. У 1959 годзе прыехаў ён пасля заканчэння Магілёўскага культасветучылішча ў Бялынічы. Дом культуры не меў тады добрага памяшкання, асабліва ўмоў для працы не было. Аднак знайшліся яшчэ ініцыятары, аматары сцэны, і хутка пры Доме піянераў пачаліся рэпетыцыі. Першыя прэмеры былі цёпла сустрэты гледачамі.

Сваё захапленне тэатрам Дзмітрый Паўлавіч здолеў перадаць і жонцы Ганне Рыгораўне, якая працуе ў цырульні. Пасля работы спышалася разам на рэпетыцыі, а дома часта абмяркоўвалі да дробней кожную мізансцэну.

— Ведаеце, мастацкая самадзейнасць дапамагае і ў працы, і ў жыцці, — расказвае Ганна Рыгораўна. — Здавалася б, што добрага ў тым, калі вечары занятыя, а ў дзень сям'я? Але ж як шмат значыць душэўнае задавальненне! Памятаю, быў у нас рэжысёрам Уладзімір Дзмітрыевіч Бараноўскі, цяперашні дырэктар абласнога Дома народнай творчасці. Ён па 3—4 гадзіны не даваў сысці са сцэны. Яго апантанасць перадалася і нам...

Пад кіраўніцтвам У. Бараноўскага Бялыніцкі тэатр юнага гледача на рэспубліканскім аглядзе ў 1968 годзе быў удастоены ганаровага звання «народны». Тады была паказана п'еса Л. Малеўгіч «Хлопчыкі і дзяўчынкі», у якой муж і жонка Дубары выконвалі галоўныя ролі.

Ля вытокаў тэатра стаяла і Ніна Аляксандраўна Фяськова, работнік аддзела сацыяльнага забеспячэння райвыканкома.

Адметны след пакінула ў гісторыі тэатра маладзейшае пакаленне. Панаваму павяла работу рэжысёр Людміла Круглянова. Яна звярнулася да твораў класічнай беларускай драматургіі. Вялікім поспехам у гледачоў карысталася пастаўленая ёю п'еса Міхаля Чарота «Мікітаў лапаць» і апошняя — «Прымакі».

Геаграфія выступленняў самадзейных артыстаў даволі шырокая. Ведаюць іх і ў гарадскім пасёлку і вёсках раёна, у Круглым, Бярэзіне, Магілёве і Мінску. Аматарам даводзіцца выступаць у невялікіх вясковых клубах і на абсталяваных сучаснай тэхнічнай сцэнах палацаў. Нялёгка іншы раз пашыць касцюмы, зрабіць дэкарацыі. Таму даводзіцца загадчыку паставазначнай часткі Тамары Падмака працягваць максімум ініцыятывы і фантазіі.

Спектаклі Бялынічнага народнага тэатра юнага гледача карыстаюцца ў гледачоў шырокай папулярнасцю.

А. САПЕРАУ.

ЗАВОДСКІЯ іх і дзіцячыя сады. Павукова-даследчыя інстытуты і калгасныя клубы, Ленінскі накой у казарме і школьным класе... Такая «геаграфія» яе сцэнічных пляцовак. Пушкін і Гамзатаў, Купала і Кірсанаў, Экзюперы і Максім Танк... Гэта — яе аўтары. Асабліва яна любіць радкі: «Калі чужы боль не стаў тваім, тваё жыццё пражыта дарэмна...» Максімалізм? Так, ёсць у гэтым паэтычным маніфесте і такое. Але яна пераканана, што паэзія і павінна клікаць да вяршэння чалавечага духу.

Яна — Рэгіна Дамброўская.

Сталія наведвальнікі Акадэмічнага тэатра імя Яні Купалы помняць гэтае імя. Помняць і сцэнічныя вобразы, створаныя ёю на падмостках. Яна іграла ў «Канстанціне Заслонаве» і ў «Ста старонках пра каханне», у «Людзях на бародзе» і ў «Адкуль грэх?». Вучаніца К. Саннікава і А. Бутакова, актрыса Р. Дамброўская творчасцю апраўдвала сваё званне — актрыса! Была рухавай, дакладнай у псіхалагічным малюнку ролі, адчувала ансамбль, ведала мяжу паміж бытавой праўдай і мастацкай умоўнасцю, валодала культурай сцэнічнай мовы. Так яе вучылі ў Беларускам тэатральна-мастацкім інстытуте.

Чаму я іду гэта ў мінулым часе? Цяпер Р. Дамброўская — артыстка Беларускай філармоніі. Выступае з праграмамі, складзенымі з любімых паэтычных твораў, чытае прозу. Быццам па-ранейшаму яна — актрыса. І штосці ў абліччы Р. Дамброўскай з'явілася новае.

— Бывае, вельмі сумую на тэатры, — гаворыць яна сама. — Хоць ў нашым асяроддзі кажуць, што і адзін артыст — гэта воіт, ды ўсё ж калектыву мне не хапае. Тэатр аднаго акцёра... Цяжка і складана выступаць у такім тэатры... На сцэне з партнёрамі заўсёды лягчэй. А тут — усё ты, усё ад цябе. Кантакт з залай залежыць ад цябе. Слухач бывае розны. Бывае і абывакавы да таго, што некалі сказаў Пушкін або аб чым пісаў Экзюперы. І хочацца прымусіць нават такога (такога — абавязкова!), каб ён прыслухаўся, зразумеў, спасціг, захапіўся. Інакш — ці варта было пераходзіць у новы жанр?! Маё сцэнічнае амплуа падказала такое рашэнне, але ж было ў мяне і творчае імкненне: сказаць слухачу аб тым, што мяне хвалюе, самай выбіраць рэпертуар...

Мне даводзілася бываць на розных канцэртах Р. Дамброўскай. Мушу шчыра сказаць: яна ўмее прымусіць вас зноў і нанова перачытваць знаёмых вам і раней паэтаў. Хай сабе вы нядаўна чулі Р. Раждзественскага па тэлебачанню або па радыё, пасля канцэрта, дзе яго вершы чытае Р. Дамброўская, вы зноў

ХТО НЕ ПРЫЙШОЎ, ХАЙ ПАШКАДУЕ...

разгорнеце томік. Актрыса асвятляе радкі нейкім сваім, дзівосна жаночым настроем, адна ім запаветны лірычны песнакоў Я ўзвонены, што і Р. Раждзественскі, пачуўшы ў яе выкананні верш «Што такое мы?», ухваліў бы гэту інтэрпрэтацыю публіцыстычна-лірычнага маналогу-роздуму аб прызначэнні чалавечка, аб тым гарце, што робіць душу нязломнай. «Можна забіць мяне, нас забіць — немагчыма...» Зала звычайна го-

Р. Дамброўская сярод вучняў адной з мінскіх школ.

Фота У. КРУКА.

рача апладзіруе гэтаму нумару з праграмы Р. Дамброўскай.

Калі яна іграла на тэатральнай сцэне, ёй адкрыўся бляск таго даяменту, што завецца мастацкім словам. Там, сярод купалаўцаў, яна адчула музыку купалаўскай мовы і характава мележаўскай прозы. Там, на падмостках, ёй стаў больш зразумелы энергічны напор рэплікі, што падобна да стрэлу. А якой красамоўнай бывае паўза! Вось яна настроіла залу на ўсхваляваны роздум аб тым, што такое «мы» і чаму «нас» забіць немагчыма. Гэта зроблена з дапамогай вершаў і публіцыстыкі. Маналог змяніўся лірычнай замалёўкай, жаночая споведзь — салдацкім успамінам...

І раптам са сцэны пачынаюць гучаць мініяцюры А. Барто, К. Чукоўскага. Здаецца, штосці з нашага дзяцінства ажывае вось зараз, у знаёмых інтанацыях: так чытаюць вершы па радыё, так чытаюць іх у дзіцячым садзе самі малышы. І кантрастная інтанацыя панаваму

асвятляе той трывожны напад роздуму дарослых аб свеце і міры, аб дружбе і вайне, што гучаў са сцэны папярэдняе. Спектакль аднаго акцёра аказваецца эмацыянальна-насычаным, тэмперамент выкананні выходзіць з думкі, закладзенай у пафасе праграмы. І тое, аб чым гаварыла Р. Дамброўская «дарослымі» вершамі, гучыць і тут: прызначэнне чалавечка — быць чалавечым, адказваць за свае ўчынкi перад сваім сумленнем і грамадствам. Дарэчы, актрыса нярэдка выступае і перад мікрафонам, удзельнічае ў агучванні мультыплікацыйных стужак, і яе голас у «дзіцячай» частцы праграмы — знаёмы, што таксама ўносіць цёплую фарбу ў спектакль. Асабліва цёпла такую праграму прымаюць падлеткі: яны пазнаюць Р. Дамброўскую.

...На сцэне гасне святло. Паўзмок. Актрыса ў жалобнай хустцы. Гучыць вершы У. Караткевіча. Нібы рэквіем аб забітых фашыстамі дзецях, аб нашых страхах, боль па якіх не сціхае ні на хвіліну ў памяці народа: У тваёй і маёй памяці. Трагедыяй пота пасля дзіцячых то гарэзлівых, то сур'ёзных вершаў — як яна крапае і ўзрушае аўдыторыю! І паэзія У. Караткевіча арганічна ўваходзіць у даволі стракаты падбор аўтарскіх імён і твораў.

Мабыць, варта адзначыць, што цэласнасці і мастацкай натуральнасці спектакля аднаго акцёра — Р. Дамброўскай — спрыяе дакладная па акцэнтах і вывераная па рытму рэжысура Э. Карсакова. Ён у межах кампактнага афармлення, з улікам партатыўнага памераў некаторых эстрадных пляцовак, выходзячы з творчай індывідуальнасці актрысы, паставіў цікавы і ўсхваляваны спектакль, напад якога перакідваецца праз рампу (дзе яна ёсць) і захапляе слухачоў. Устрывожыць чужую душу і прымусіць яе жыць хоць некалькіх мінут ва ўнісон з паэзіяй — гэта высокае прызначэнне акцёра і яго шчасце.

З аднаго канцэрта ў школе я ішоў у натоўпе вучняў. Адна дзяўчынка сказала: «Хай пашкадуе той, хто не прыйшоў...» На маю думку, такая ацэнка дзейнасці Р. Дамброўскай справядліва характарызуе яе выступленні. Яна нясе слухачам патрэбнае ім слова аб часе і чалавечку.

А. ТРАЯН.

І ХВАЛЮЕ, І ЗДЗІЎЛЯЕ

...Палац культуры Гомельскага шклозавода імя М. В. Ламанова. На сцэне каля рэпетыцыйнай залы з шыльдай «Народны цырк» вісіць карта Беларусі. Ад невялікага кружочка са словам «Касцюкоўна» шматлікія чырвоныя лініі разбегліся ў розныя гарады Савецкага Саюза. Гэта пазначаны творчыя маршруты калектыву. Самадзейныя артысты выступалі ў Маскве, Мінску, Кіеве, Рызе, Адэсе, гастралювалі па рэспубліцы. Адна лінія працягнулася аж да сонечнай Балгарыі: з мастацтвам аматараў цырна шклозавода пазнаёмліліся жыхары Сафіі, Бургаса, Варны, Пампарова. Толькі ў мінулым годзе на выступленнях народнага цырка пабывала 20 тысяч гледачоў.

А пачалося ўсё з таго, што аднойчы удзельнік мастацкай самадзейнасці Валерыя Абель падрыхтаваў ілюзійны нумар, з якім выступіў у палацы. Выступленне мела вялікі поспех. Мабыць, тады Валерыя Абель, самодраўч зразумеў, як хваляе, здзіўляе і ўражае гледачоў мастацтва цырка. У ім — прыгажосць і смеласць, палёт фантазіі.

У трыццаці гадах бацька Валерыя — Аляксандр Абель — нейкі час вучыўся ў цыркавым тэхнікуме (пазней — адзіным

у краіне вучылішчы эстрадна-цыркавага мастацтва) разам з будучым славутым Карандашом і Мікалаем Баўманам — будучым цыркавым артыстам. Пазней бацька выступаў у групе «Паветраныя гімнасты». Дарэчы, пасля вайны Аляксандр Адамавіч цяжка захварэў і ў цырк больш не вярнуўся. Відаць, яго цікавыя расказы аб выступленнях, сама святочная, урачыстая атмосфера цыркавага жыцця ўразілі маленькага Валерыя...

Ён напісаў пісьмо Міналею Эрнэставічу Баўману ў Маскву, які ў той час ужо быў заслужаным дзеячам мастацтваў РСФСР, вядомым рэжысёрам-пастаноўшчыкам. Неўзабаве Валерыя атрымаў кнігу М. Баўмана «Майстэрства жангліваня» з даравальным надпісам.

Прайшоў пэўны час, пакуль юнак спасцігнуў нялёгкае мастацтва цырка. І вось ужо за творчыя поспехі і высокае выкананне майстэрства, якое В. Абель прадэманстраваў на III Дзяндзе народнай творчасці ў Мінску, артыст-аматар у 1956 годзе быў адзначаны дыпламам Міністэрства культуры рэспублікі.

А потым пачалася напружаная праца з энтузіястамі мастацкай самадзейнасці, якія вырашылі разам з Валерыяй Абелем працаваць у арыганальным жанры. Іх спачатку было 25 ча-

лавак. А сёння ў народным цырку гомельскага шклозаводаў — сто чалавек. Тут рэгулярна праводзяцца заняткі па асноўных відах цыркавага мастацтва — акрабратыцы, жангліванню, гімнастыцы, плаундзе, эквілібрыстыцы, па сцэнічнаму руху і музыцы. Кожны год калектыву рытуе новую праграму эстрадна-цыркавага рэву. Зараз, напрыклад, самадзейныя артысты выступаюць з праграмай «Арэна-77».

За высокае выкананне майстэрства некаторым удзельнікам калектыву было прысвоена званне «артыст народнага цырка».

Сярод іх — Ігар Буйневіч, Жана Камінская, Алег Святнін, Наталля Слабодчыкава, Надзея Хаўнанова, Люба Паршына і многія іншыя.

Раней з Валерыяем Аляксандравічам выступала яго жонка Ганна. Цяпер на арэне можна ўбачыць сямінаснага Сяргея і дзевяцінаснага Таццяну Абелью. Паглядзелі б вы, з якім майстэрствам катаецца на матацыкле па сцэне Таня! Любоў да цырка, смеласць і артыстызм яна пераняла ад бацькі.

Асаблівы поспех заўсёды выпадае і на долю Таццяны Чарнянок, калі яна выступае з ну-

марам «Эквілібр на кацёлках». Выдатна выконваюць танцы на дроце Наталля Самадзельна і Ніна Захарова. З поспехам выступае харэаграфічная група народнага цырка. Шмат зрабіла для ўдасканалення танцавальнага майстэрства самадзейных артыстаў харэограф народнага цырка Тамара Кірычэнка.

Удзельнікі народнага цырка былі двойчы лаўрэатамі рэспубліканскіх конкурсаў. Сталі яны пераможцамі і трыцяга туру Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

М. ДАНИЛЕНКА.

ПРА ДАБРО, БАРАЦЬБУ, СПРАВЯДЛІВАСЦЬ

Я ішла на прэм'еру, ішла па вуліцы, напоўненай святлом, а побач, спяшаючыся, ішлі таты і мамы, якіх літаральна цягнулі за сабой дзеці. «Хутчэй, хутчэй! Ну што ж ты адстаеш, тата!» У дарослых былі сур'ёзныя, крыху ўсхваляваныя твары, а вочы дзяцей святліліся радасцю. Я тансама хвалювалася і радавалася, таму што мяне чала сустрэча з дзяцінствам.

І вось мы ў добрай назцы... Дзяржаўны тэатр лялек БССР парадаваў маленькіх жыхароў беларускай сталіцы спектаклем па п'есе Р. Сефа і В. Штэйна «Тры таўстуны» (паводле аднайменнай казкі Ю. Алешы), па-стаўленым заслужаным артыстам БССР А. Ляляўскім. Пастаўноўку гэтую тэатр прысвяціў 60-годдзю Вялікага Кастрычніка.

Раман-казка Ю. Алешы «Тры таўстуны» — твор вядомы, і любяць яго не толькі дзеці. А чым папулярнейшы твор, тым цяжэй і адказней ствараць яго сцэнічны варыянт. Але, на мой погляд, пастаўноўшчыні спектакля справіліся з гэтай задачай. У спектаклі захавалася святочнасць, доброта, а галоўнае, дух барацьбы народа з «таўстунамі». Як кніжка, так і п'еса, і спектакль прасякнуты пафасам рэвалюцыі.

Змест казкі амаль кожнаму знаёмы з дзіцячых гадоў. У ёй расказваецца пра мужнага збройніка Праспера, які ўзяў народ супраць трох таўстуноў, абжораў і прыгнятаўнікаў прастага людю; пра яго таварышаў

— смелага, знаходлівага цыркавога гімнаста Цібула, пра мудрага доктара Арнеры, пра маленькую танцоўшчыцу Суок і наследніка Туцці, беднага, адзінокага хлопчына, з якога хацелі зрабіць бессардэчнага, чэрствага чалавека, захавальніка ключоў ад цяжкіх Свабоды і Праўды.

У гэтым мілым, добрым спектаклі радуешся і сумуеш, спачуваеш і абуряешся разам з яго героямі, разам з акцэрамі і лялькамі. А акцэры выйшлі з-за шырмы. Глядзіш гэты спектакль і разумееш, наколькі шырокім, аб'ёмным стала паняцце «артыст ляльчага тэатра». Яму патрэбна быць на сцэне і акцэрам, і лялькаводам, і нават жанглерам, як выканаўцу ролі Цібула Л. Андрэйчыкава.

А побач з акцэрамі — лялькі, яркія, вясёлыя, злыя, жывыя, данладныя, з выдумкай выкананыя мастаком А. Фаміной. Таўстуны і ёсць таўстуны — займаюць сабою ўсю сцэну, вялізныя, страшныя, але ў той жа час нейкія няўстойлівыя, як мячыкі; пхнеш — пакоцяцца прэч. Туцці — штосьці тонкае, слабае, добрае — зусім не падобны на бессардэчнасць і жорсткасць. Капітан Банавентура — драўляная, грукатлівая, жорсткая лялька.

Лялькі жывуць, жывуць казачным жыццём і ад сцэны не адарвацца: там адбываюцца, хутка змяняючы адна адну, зусім незвычайныя падзеі.

Шырока адкрыты дзіцячы

вочы, у іх і радасць, і чаканне, і нянавісць, і смех, і слёзы. На пэўна, самая вялікая ўзнагарода для артыста — гэта вочы такіх вачэй у зале. Як весела смяюцца мае маленькія суседзі, калі прадавец паветраных шарыкаў апускаецца з акна проста ў святочны торт! Як ненавідзяць злых таўстуноў і дурнога Банавентура, калі тыя вырашаюць кінуць Суок да драпежных звяроў!

А казка працягваецца. Дабро і справядлівасць перамагаюць крывадушша, хітрасць і зло. Перад дружбай і добрымі сэрцамі маленькіх герояў Суок і Туцці (артысты Л. Цяўлоўская і Е. Рамановіч), якія аказаліся братам і сястрой; перад смеласцю гімнаста Цібула (Л. Андрэйчыкаў); перад мудрасцю доктара Арнеры (В. Калашнінаў) не могуць устаяць магутныя таўстуны з усёй сваёй саітай. Просты народ на чале са збройнікам Прасперам (Н. Карпіловіч) прагане злых і наварных праціцеляў.

Спектакль скончыўся. Ён — спадабаўся: рэакцыя юных глядачоў — пацвярджэнне таму. Упэўнена, што яны панясуць з сабой светлую, добрую думку гэтай чужоўнай казкі.

Той, хто ўважліва сочыць за творчымі пошукамі нашага ляльчага тэатра, адзначае, што і гэтая яго работа — эксперыментальная, што і яна працягвае творчыя пошукі рэжысёраў і сцэнографоў, выканаўцаў і майстроў вырабу лялек. «Клоп» У. Маякоўскага, «Да трэціх пеўняў» В. Шукшына, спектаклі па п'есах А. Вярцінскага — цікавы і каштоўны набытак калектыву. Цяпер да гэтых каштоўнасцей дадаецца і сцэнічны пераклад для ляльчага тэатра «Трох таўстуноў» Ю. Алешы.

Н. КУЗНЯЦОВА.

У К Л А Д У С К А Р Ы Н І Я Н У

У Дзяржаўнай бібліятэцы СССР імя У. І. Леніна ў снежні праходзіла чарговая навуковая сесія «Фёдарэўскія чытанні», на гэты раз прысвечаная тэме «Жыццё і дзейнасць беларускага асветніка Францыска Скарыны». Яна падрыхтавана сумесна Навуковым саветам па гісторыі сусветнай культуры АН СССР, Дзяржаўна-бібліятэкай СССР імя У. І. Леніна і Цэнтральным праўленнем Усесаюзнага добраахвотнага таварыства кнігалюбаў. Гэта былі першыя скарынінскія чытанні ў Маскве.

У рабоце навуковай сесіі прыняў удзел выдатны савецкі вучоны акадэмік Б. Кедрэў, які адкрыў яе. З уступным словам выступіў член — карэспандэнт АН СССР А. Сідараў.

Беларускія вучоныя падрыхтавалі шэраг дакладаў і навуковых паведамленняў: «Ф. Скарына і развіццё этычнай думкі ў Беларусі» (кандыдат філасофскіх навук С. Падокшын), «Эстэтычныя погляды Ф. Скарыны» (кандыдат філасофскіх навук У. Конан), «Ф. Скарына і І. Фёдарэў» (кандыдат філалагічных навук А. Коршунэў), «Вывучэнне жыцця і дзейнасці Ф. Скарыны ў БССР» (кандыдат гістарычных навук М. Батвіннік), «Мова прадмоў Ф. Скарыны» (доктар філалагічных навук А. Жураўскі), «Ф. Скарына і станаўленне беларускай літаратуры» (кандыдат філалагічных навук В. Чамярыцкі), «Францыск Скарына і Мікалай Гусоўскі» (кандыдат філалагічных навук В. Дарашкевіч), «Майстэрства выданняў Ф. Скарыны» (кандыдат мастацтвазнаўства В. Шматаў), «Крытыка буржуазна-нацыяналістычных канцэпцый у галіне вывучэння жыцця і дзейнасці Ф. Скарыны» (кандыдат гістарычных навук Г. Галенчанка).

Гэты шматаспектны ахоп тэмы быў значна дапоўнены навуковымі працамі вучоных з братніх рэспублік.

Навуковая сесія, што праходзіла пад дэвізам традыцыйных «Фёдарэўскіх чытанняў», з'явілася значным укладам у Скарыніяну.

СА СКАРЫНЦ ПАЗЭЗІ

Выдавецтва «Художественная литература» заканчвае выданне унікальнага збору — 200-томнай «Бібліятэкі сусветнай літаратуры». Нядаўна выйшлі два томы «Савецкая паэзія», у якіх прадстаўлены імёны больш чым 400 аўтараў. Гэтая своеасаблівая анталогія дае магчымасць шырокаму савецкаму чытачу перажыць і радасныя хвіліны сустрэчы з прадстаўнікамі Беларусі.

У першым том увайшлі вершы К. Крапівы, М. Чарота, П. Глебін і П. Броўкі ў перакладах В. Карчагіна, А. Пракоф'ева, М. Браўна, Я. Хелемскага, Г. Куран'ева, М. Забалоцкага, М. Панчанкі, В. Ясенскага, М. Ушакова і М. Ісакоўскага.

У другім томе змешчаны творы М. Танка, А. Кулішова, Э. Агніцэв, П. Панчанкі, К. Кірэенкі, А. Пысіна, А. Вялогіна, Р. Барадулліна. У перакладзе прымаў удзел, акрамя названых вышэй аўтараў, І. Сяльвінцэў, Д. Самойлаў, А. Сафронаў, Я. Смелякоў, А. Твардоўскі, М. Асееў, М. Святлоў, В. Слуцкі, Г. Пагіраў, І. Бурсаў, М. Сідоранка.

Неабходна адзначыць, што рэдакцыя папулярнага выдання, якім з'яўляецца «Бібліятэка сусветнай літаратуры», неаднаразова звярталася да скарыніц беларускай паэзіі. Дастаткова прыгадаць поспех тома, які змяшчае творы Я. Купалы і Я. Коласа.

Акрамя таго, сёлета, крыху раней, выйшаў том «Паэзія народаў СССР XIX—пачатку XX стагоддзя». У ім прадстаўлены імёны трынаццаці беларускіх паэтаў, у большасці невядомых альбо малявадмых рускаму чытачу. Сярод іх — Я. Чачот, П. Вагрым, У. Сыракомля, Ф. Вагушэвіч, Цётка, Я. Лучына, А. Гурыновіч, Ф. Тапчэўскі, А. Гурло, М. Багдановіч.

Прыёмнай нечаканасцю для ўсіх з'явілася публікацыя ў гэтым томе верша «Маруся чарнаброва, галубка мая» выдатнага беларускага рэвалюцыянера К. Каліноўскага, а таксама фрагмента з паэмы «Тарас на Парнасе» і «Размовы Данілы са Сцяпанам» у перакладах Ю. Пятрова і М. Лазінскага.

У. ЯФРЭМАУ.

ПРА ТОЕ, НЕЗАБЫЎНАЕ

Гэта быў звычайны працоўны дзень у Бярозаўскім гісторыка-рэвалюцыйным музеі. І ў той жа час — незвычайны. З раніцы пачалі прыходзіць сюды пасівельныя людзі — ветэраны Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і грамадзянскай вайны. У музеі яны сустрэкаюцца не толькі як налегі па барацьбе, але і як вопытныя настаўнікі, якія перадаюць сваім унукам эстафету ўсеперамагаючага рэвалюцыйнага напалу. Сёння, іх уважлівымі слухачамі сталі вучні Бярозаўскай сярэдняй школы № 2 на чале з арганізатарам пазакласнай работы Аляксандрай Міхайлаўнай Білібуха.

Азіраючыся на шасцідзесяцігадовы шлях Краіны Саветаў, з годарам думаеш пра нашу выдатную моладзь, якая ў розныя перыяды нашай гісторыі паспяхова трымала энзімам на палітычную сталасць, на вернасць вялікім ідэалам, — так пачаў свае ўспаміны Сцяпан Васільевіч Завадзіч. — У 1915 годзе я прыйшоў на «Троххутнік», мне тады споўнілася восемнаццаць. Маім першым «універсітэтам» стаў удзел у забастоўцы, якую наладзілі рэвалюцыйна настроеныя рабочыя фабрыкі, а першымі палітычнымі леныцамі былі выступленні вулічных прамоўцаў...

Звычайна рухавыя васьмікласнікі на гэты раз былі

сур'ёзныя і скандэнтраваныя. Імкнуліся не прапусціць ніводнага слова, ніводнага скуплага жэсту ветэрана.

Сцяпан Васільевіч Завадзіч — ураджэнец вёскі Пляхаўшчына Бярозаўскага раёна. Семнаццацігадовым юнаком пераехаў у Петраград, дзе стаў членам рабочага калектыву гумавай мануфактуры «Троххутнік». Тут застала юнака Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя. Тут яму пашчасціла двойчы бачыць і слухаць Уладзіміра Ільіча Леніна, адсюль пачаўся яго баявы шлях па франтах грамадзянскай вайны.

Цяпер Сцяпан Васільевіч — пенсіянер. Жыве ў вёсцы Сялец. Стары камуніст часта выступае перад моладдзю. Жыццё Мікалая Сцяпанавіча Амеляновіча поўнае падзей, пра якія ён змог бы расказаць гадзінамі. Устанавіўша Савецкую ўладу ў далёкім Кургане, вярваў супраць Калчана, Урангеля і Махно, перанёс тыф, быў паранены.

Але з усяго Мікалаю Сцяпанавічу больш за ўсё дарагае сустрэча з правадыром рэвалюцыі Леніным.

— У той час быў я курсантам ваенна-тэхнічных курсаў у Петраградзе, — працягвае Мікалай Сцяпанавіч. — Частку курсантаў, у ліку якіх пашчасціла быць і мне, прызначылі ахоўваць Таўрычаскі палац,

дзе 19 ліпеня 1920 года пачынаў работу Другі кангрэс Камуністычнага Інтэрнацыянала. Стаяў побач з чэкістам, які прапярэў ля ўваходу ў залу пасяджэнняў прапусці. Усе з нецярпеннем чакалі Леніна. А дванаццацігадзіне ля пад'езда спыніўся адкрыты аўтамабіль, на заднім сядзенні якога быў Уладзімір Ільіч і побач з ім — Марыя Ільінічна Ульянава. Уладзімір Ільіч выйшаў з машыны першым і дапамог сысці сястры. Убачыўшы перад сабой курсантаў, а ля самага ўваходу — шольнікаў з бунетамі жывых кветак, Ленін зняў кепку, некай па-бацькоўску ўсміхнуўся і злёгка нахіліў галаву. Так і прайшоў у залу. Адрозу грывмулі дружныя апладысменты. Дэлегаты гарача віталі правадыра...

Не менш складаны і цяжкі шлях за плячамі і іншых ветэранаў рэвалюцыі і грамадзянскай вайны — Міхаіла Казені з вёскі Спорава, Івана Лукашуна з вёскі Ляскавічы, Мікалая Папко з вёскі Стрыгань.

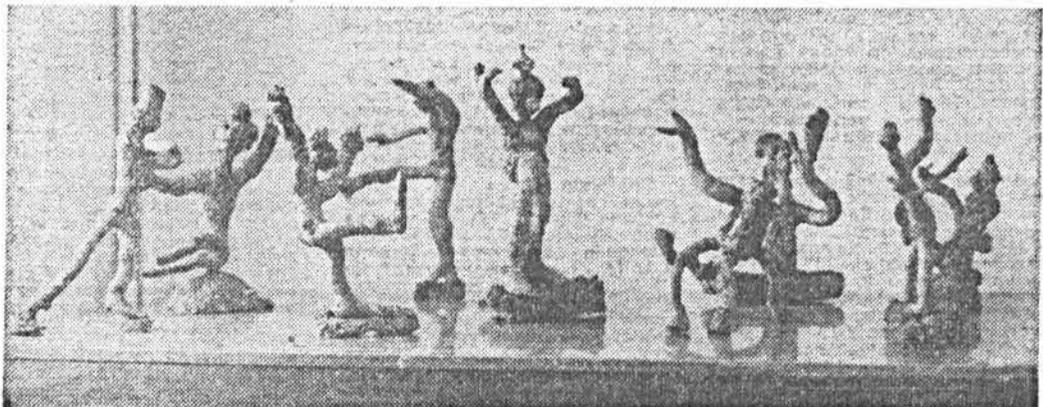
Доўга ў гэты дзень працягвалася задуманая гаворка ветэранаў са школьнікамі. У словах іх гучала вялікая радасць за зробленае, за свой чалавечы лёс, азораны яркім святлом Кастрычніка.

М. СІКОРЫН,
дырэктар Бярозаўскага
гісторыка-рэвалюцыйнага
музея.

СВЯТА ФАНТАЗІІ

Ці ёсць у вас жадаанне трапіць на імгненне ў свет цудаў?

Гэтыя здымкі зроблены на выстаўцы «Прырода і фантазія», што працавала ў Мінску ў акруговым Доме афіцэраў. Непаўторная, чароўная пластыка казачных персанажаў адрозу ж уражвае і захапляе. Казачныя фігуркі зроблены народнымі майстрамі-умельцамі з разнастайных карэньчыкаў, галінак, кавалачкаў дрэва. Характэрна, непасрэднасць і шчырасць увасаблення мастакоўскіх задум ствараюць атмасферу сапраўднага свята. Свята чалавечай фантазіі...

«Танцавальная сюіта» М. Буланава.

Партрэт І. Аляшкевіча.

НАШ ЗНАКАМІТЫ ЗЯМЛЯК

ДА 200-годдзя
З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
ЮСІФА АЛЯШКЕВІЧА

Дакладных звестак пра месца нараджэння мастака пакуль што няма. Вядома толькі, што яго бацька быў музыкант і жыў у мястэчку Радашковічы пад Мінскам. Юсіф Аляшкевіч увайшоў у гісторыю мастацтва як майстар гісторыка-міфалагічных і рэлігійных кампазіцый, як партрэтчыст.

Яго творчы шлях пачаўся на мастацкім факультэце Віленскага ўніверсітэта, дзе Аляшкевіч займаўся пад кіраўніцтвам вядомага беларускага жывапісца прафесара Францішка Смулявіча. У 1803 годзе Аляшкевіч з пасляхам заканчвае ўніверсітэт і пры садзейнічанні мецэната графа А. Хадкевіча працягвае адукацыю ў Дрэздэне. Потым Парыж, заняты ў майстэрні сусветна вядомых Давіда і Энгра. Ад Давіда мастак успрымаў лепшыя рысы французскага класіцызму — высокі гуманізм і пачуццё грамадзянскай аднанасці. Кола інтарэсаў Аляшкевіча было надзвычай шырокае, а вялікая працаздольнасць хутка прынесла плён.

У 1810 годзе ён стварае ў Вільні адзін з найбольш цінных сваіх твораў — партрэт князя Адама Чартарыйскага. Гэта тыповы класічны парадны партрэт з уласцівай яму ўрачыстасцю ў трактоўцы вобраза.

У 1811 годзе Аляшкевіч пераязджае ў Пецярбург. З гэтым горадам звязана ўсё далейшае жыццё беларускага мастака. Знаходзячыся ў Пецярбурзе, мастак не парываў сувязей з Радзімай, часта прыязджаў у Беларусь, дзе ствараў шмат цінных партрэтаў, вытрыманых у стылі позняга класіцызму і рамантызму. Партрэты гэтыя, раскіданыя па прыватных зборах, у большай частцы, на жаль, згублены.

У хуткім часе Аляшкевіч абраецца членам Імператарскай акадэміі мастацтваў.

У Пецярбурзе мастак атрымаў шмат заказаў на вынананне партрэтаў ад сваіх землякоў, якіх шмат жыло тады ў сталіцы.

У 20-х гадах мастак стварае партрэты Лявона Сапегі, Міналя Радзівіла, графа Плятэра, Генюха Ржэвускага і іншых магнатаў. Гэтыя палотны ствараюцца ўжо пад уплывам рамантызму. Пачуццё позы і жэсту, духоўнага стану і сімвалічнага пейзажу, уласцівыя рамантызму, асабліва яскрава акрэслена ў партрэце графа Грахоўскага. Адухоўлены твад, неслухмяная грыва вельсоў, падкрэслена нехайны нахіл з шырока раскрытымі наўняром, дапоўнены перакінутай праз плячо пелерынай. Персанаж паказаны на фоне зацягнутага жывапіснага неба.

У Пецярбурзе Аляшкевіч

знаёміцца і шчыра сябруе са сваім земляком — паэтам Адамам Міцкевічам, з вядомым мастаком мінчанінам Валенціем Ваньковічам і іншымі. У іх быў і сябра Міцкевіча Аляксандр Сяргеевіч Пушкін.

Адам Міцкевіч высока цэніў творчасць Аляшкевіча, прысвячае яму шэраг сваіх вершаў. У адным з іх паэт з павагай называе Аляшкевіча «гусярлом». У 1828 годзе мастак піша партрэт Міцкевіча, дзе ён паказаны ў момант творчага роздуму.

У 40-х гадах XIX стагоддзя Аляшкевіч стварае шэраг карцін на рэлігійныя сюжэты. Гэтыя творы характарызуюцца спалучэннем рыс, уласцівых класіцызму і рэнесансу.

Мастацкая спадчына Аляшкевіча вялікая. Яго творы захоўваюцца ў музеях Масквы, Ленінграда, Варшавы, Кракава, Вільнюса і іншых гарадоў. Многа карцін знаходзіцца ў прыватных калекцыях. На радзіме мастака, у Беларусі, на жаль, захоўваецца толькі чатыры творы Аляшкевіча. Усе яны знаходзяцца ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР. Гэта «Сямейны партрэт», «Партрэт дзевушкі», партрэт Бануінай, «Партрэт маладога жанчыны».

«Мадонна з дзіцем».

Апошнія гады жыцця мастака прайшлі ў вялікай галечы. Памёр Аляшкевіч у Пецярбурзе ў 1844 годзе і пахаваны на Смаленскіх могілках.

Творчая спадчына Юсіфа Аляшкевіча ўзбагаціла не толькі беларускую культуру. Яна увайшла ў гісторыю рускага, польскага і літоўскага мастацтваў.

Л. ДРОБАУ,
Г. САКАЛОУ.

ЁН НЁС ПРАМЕННЕ ПРАЎДЫ

ДА 100-годдзя З ДНЯ
НАРАДЖЭННЯ ПЕЕ ЯВАРАВА

Сто гадоў назад, 1 студзеня 1878 года, нарадзіўся адзін з самых выдатных паэтаў Балгарыі Пей Явараў. Пасля Боцева і Вазова — гэта несумненна найбольш значнае імя ў балгарскай паэзіі дапралетарскага перыяду.

Яркі самабытны талент Яварава вызначаецца магутнай сілай творчага духу і, ясна заўважана, апантанасцю паэтычнага тэмпераменту, незвычайнай грамадзянскай чуйнасцю і глыбінёй пачуцця, рэалістычнай суровасцю погляду на жыццё і ў той жа час — узнёсласцю рамантычнай мары аб свабодзе і шчасці. Гэта быў вялікі патрыёт-рэвалюцыянер, дэмакрат і гуманіст, у душы якога жыў несціханы боль за паняволеных, прыніжаных і занябаных, жыла няўтольна прага праўды і справядлівасці. Ён меў поўнае права ў адным са сваіх вершаў сказаць: «Бо няма зла, пакутаў, жыцця па-за сэрцам маім...». Так, усё жыццё працоўнага народа, усё яго памненні і мары, згрызоты і пакуты ўвабрала ў сябе вялікае сэрца паэта, каб вярнуць людзям, чалавечу зноў — у паэтычных вобразах неўвядальнага характара.

Жыццё Яварава абарвалася заўчасна і трагічна на трыццаць сёмым годзе — у фатальным для многіх вялікіх узросце. Затраўлены пошлым і подлым буржуазным светам, паэт пакончыў самагубствам. Але яго палымнае, праўдзівая і свабодная песня не замоўкла, бо ёй наканавана вялікае, даўгавечнае жыццё. Сёння імя паэта — адно з самых любімых на радзіме і шырока вядома ў свеце. Перадавая культурная і літаратурная грамадскасць многіх краін адзначае сотыя ўгодкі з дня нараджэння паэта. З асаблівай пашанай, па высокаму праву братэрства, гэта робім мы — прыхільнікі таленту Яварава ў Краіне Саветаў.

З нагоды юбілею прапаную ўвазе чытачоў невялікі вершаў паэта ў сваім перакладзе на родную мову. Раней яго творы друкаваліся ў нас у анталогіі «Хай зорыць дзень!» (1973) і ў некаторых перыядычных выданнях.

Ніл ГІЛЕВІЧ.

Пей ЯВАРАУ

ПЕСІМІСТУ

Так, раб ён, браце, раб ён — народ, што сном
магільным
заснуў і спіць глыбока, маўклівы
і бяссільны —
спакою-цішы рад.
Бразгоча кайданамі і моўчкі вымірае,
шчаслівы у няшчасці, на лёс не наракае...
Так, раб ён, браце, раб.

Ды не карай знявагай і не ўшчувай папрокам,
што быццам ён не чуе, як зло ўсё больш
глыбока
пускае кіпцюры
і смочка кроў жывую — да кроплі да
апошняй,
каб цела не брыняла красой жыцця
раскошнага, —
ты так не гавары!

Я ж ведаю — ты любіш пакутніка ў няволі
І з бодем дакараеш — бо зычыш лепшай долі
для племені свайго.
Пры ім ты рос, дзятліўся з ім поліўкай
нішчымнай
І чэрствым хлебам чорным; але скажы мне
шчыра:
ці знаеш ты яго?

О, не. Калі б ты ведаў яго душы згрызоты,
бясконцыя мучэнні, нязводныя турботы,
што тоўпяцца гурмой —
ты б утрапеў ад жаху і ўжо б не кляў
з дакорам,
а сеў бы і заплакаў, як сын, прыбіты горам,
над бацькавай труной.

Народ ярмом здушылі, ён стогне ў рабстве
дзікім,
ён чуе крыўду ў сэрцы і чуе боль вялікі,
але — не сілу-моц...
Ён моліцца на неба — адтуль спагаду кіліча.
Нед ім, сляпым і цёмным, пазбаўленым
аблічча,
вісіць сляпяя ноч!

Ідзі ж к яму — табе ён паверыць
многачерпны,

нясі праменне праўды і рассявай у цемры —
на злосьце начным сычам.
Прасветлены, ён скрышыць іржавыя аковы
І верную дарогу у свет шчаслівы, новы
убачыць, знойдзе сам!

БАЛЮЧА МНЕ

Балюча мне. І ў працы аж да самазабыцця,
і ў самараз'ядаючым спакоі,
на сцюжы вечнай мрой
і ў спёку-сквар штодзённага быцця,
ці зоры побач, ці калюга —
балюча.

Калі ўзлятаю — бездань пада мной
усё страшней зяўрае, цягне;
а стрымгалюў зрываюся далюў —
душа святла для адпачынку прагне.
І ўсё далей, далей, і ў нейчы след ступаю...
Увесь век шукаю.

Балюча мне. Пагарды смех
на радасці жыцця абрынуў. Мне балюча
у яснай дабрыві, і калі ў цёмны грэх
трапляю немінуча, —
балюча.

І ўсё шукаю. І ў пакутах — жыццё на скрут.
Шукаць — у гэтым, можа, ўвесь боль пакут.

ТЫ ў БЕЛЫМ БУДЗЕШ

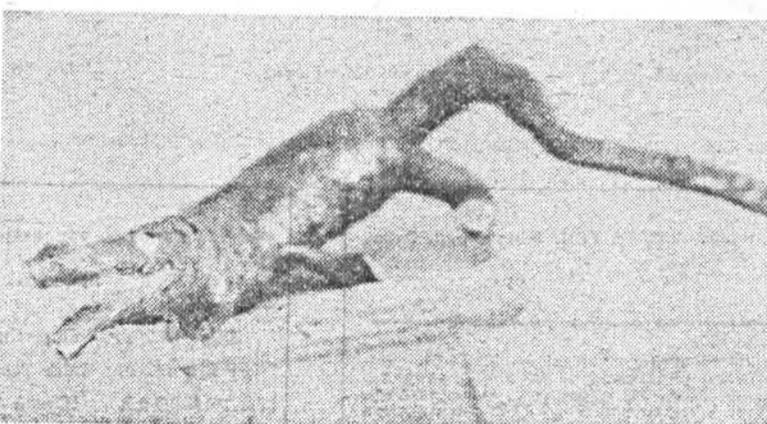
Ты ў белым будзеш, незямное дзіва,
анёл, з галінкай квецені ў руцэ...
Я сёння думаю: свет не наскрозь яшчэ
прагніў ад зла, раз ён — твая радзіма.
І я ўсумніўся ў здрадзе, што душу
гняла трывогай: міру я прашу.

З доверам і з прасцёртымі рукамі
загледжуся ў святло вачэй тваіх,
і буду ціха піць праменне іх —
глытаць святло гаючымі глыткамі.
І абярнуся, прасвятлелы зноў,
каб свет убачыць цэлым да асноў.

І хай сабе ён зруйнаваны будзе!
(Ці раз хаваў мяне ўжо друз руін,
калі ўначы хадзіў — блудзіў адзін?)
Я і тады знайду абломкі ў грудзе,
з якіх для нас, дваіх з табою, сам
збудую новы свет — і свет, і храм!

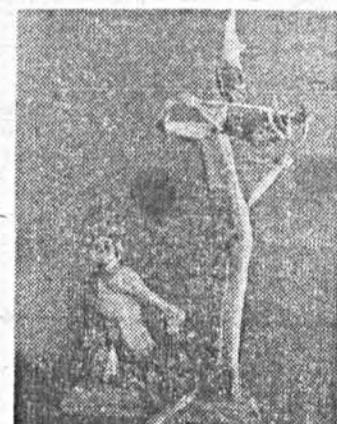
«Старасць — не радасць»
С. ШЫБО.

«Кранадзіл» С. Неўсыкінай.

«Курльшчын» І. Ячанчун.

«Чэрці» В. Патапава.

